

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

Кафедра фінансів, аналізу та страхування

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

опорний конспект лекцій
для здобувачів вищої освіти ступеню «магістр»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування» галузі знань
07 «Управління та адміністрування»

Харків
ХДУХТ
2018

Бюджетний менеджмент [Електронний ресурс]: опорний конспект лекцій для здобувачів вищої освіти ступеню «магістр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» / І.Л. Шевчук, І.А. Бігдан. – Електрон. дані. – Х. : ХДУХТ, 2018. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.

Укладачі: Шевчук І.Л., Бігдан І.А.

Рецензент: Тарасова Т.О.

Кафедра фінансів, аналізу та страхування

Схвалено науково-методичною комісією обліково-фінансового факультету Харківського державного університету харчування та торгівлі

Протокол № 3 від 14 грудня 2017 року

Схвалено вченою радою ХДУХТ

Протокол від «28» грудня 2017 року № 6

Схвалено редакційно-видавничою радою ХДУХТ

Протокол від «27» грудня 2017 року № 7

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Тема 1. Теоретичні основи бюджетного менеджменту	6
1.1. Сутність бюджетного менеджменту.....	6
1.2. Мета і завдання бюджетного менеджменту.....	8
1.3. Бюджетна політика та механізми її реалізації.....	10
1.4. Система управління бюджетом.....	11
1.5. Складові бюджетного менеджменту.....	13
Тема 2. Бюджет держави як об'єкт управління	15
2.1. Бюджет як економічна категорія.....	15
2.2. Бюджетна система та бюджетний устрій.....	18
Тема 3. Органи оперативного управління бюджетним процесом	21
3.1. Міністерство фінансів України: структура та функціональні обов'язки.....	22
3.2. Державна казначейська служба України: структура, функції, завдання.....	31
3.3. Державна фіскальна служба України: структура, функції, завдання.....	37
3.4. Державна аудиторська служба України: структура, функції, завдання.....	46
3.5. Рахункова палата України: структура, функції, завдання.	47
Тема 4. Бюджетний процес та організація бюджетного планування в Україні	55
4.1. Зміст і структура бюджетного процесу. Учасники бюджетного процесу.....	55
4.2. Організаційні засади планування бюджету.....	48
4.3. Механізм бюджетного планування.....	59
4.4. Етапи, порядок та терміни бюджетного планування в Україні.....	67
4.5. Складання і розгляд місцевих бюджетів.....	67
Тема 5. Організація виконання дохідної частини бюджету	69
5.1. Поняття, принципи та організація виконання бюджету.	69
5.2. Організація складання розпису доходів і видатків та внесення змін до нього.....	72
5.3. Організація касового виконання бюджету за доходами.....	76
Тема 6. Організація, методи і види бюджетного фінансування активами	79
6.1. Видатки та кредитування бюджету як об'єкти виконання державного бюджету.	80
6.2. Бюджетне фінансування та його організація.....	81
6.3. Методи і види фінансування із державного бюджету.....	88
6.4 Касове виконання видаткової частини бюджету.....	88
6.5 Організація фінансування із місцевого бюджету.....	91
Тема 7. Регулювання міжбюджетних потоків	94
7.1. Міжбюджетні відносини та їх сучасні особливості.....	94
7.2. Бюджетні трансферти та порядок їх виділення і перерахування.....	98

7.3. Бюджетні позички: порядок видачі та погашення.....	104
7.4. Взаємні розрахунки між бюджетами: причини виникнення та порядок проведення.....	105
Тема 8. Облік виконання бюджету.....	107
8.1. Облік виконання бюджету як складова бухгалтерського обліку.....	110
8.2. Організація обліку виконання бюджету.....	114
8.3. Визначення результатів виконання бюджетів.....	117
Тема 9. Звітність про виконання бюджету.....	121
9.1. Поняття, класифікація та принципи складання звітності про виконання бюджету.....	121
9.2. Звітність розпорядників коштів, які фінансуються із державного та місцевих бюджетів.....	125
9.3. Звітність одержувачів бюджетних коштів та фондів соціального страхування.....	127
9.4. Звітність фінансових органів про виконання місцевих бюджетів.....	128
9.5. Звітність органів ДКСУ про виконання Державного бюджету.....	129
9.6. Порядок і терміни затвердження річного звіту про виконання Державного бюджету.....	132
Тема 10. Контроль за виконанням бюджету.....	134
10.1. Сутність та призначення бюджетного контролю.....	134
10.2. Органи державного бюджетного контролю в Україні.....	136
10.3. Методи бюджетного контролю. Класифікація ревізій.....	138
10.4. Порядок проведення та оформлення результатів ревізій Державною аудиторською службою України.....	141
Література.....	144

ВСТУП

Визначальну роль у формуванні і розвитку економічної структури будь якого сучасного суспільства грає державне регулювання, що здійснюється у рамках вибраною владою економічної політики. Одним з найважливіших механізмів, що дозволяє державі здійснювати економічне і соціальне регулювання, є фінансова система суспільства. Саме за допомогою фінансової системи держава утворює централізовані фонди грошових коштів і впливає на формування децентралізованих фондів грошових коштів, забезпечуючи можливість виконання покладених на державні органи функцій.

Одним із найважливіших засобів для здійснення державою розподільчих функцій виступає бюджет. Тому управління бюджетом має дуже важливе значення, особливо в сучасних умовах зростання його дефіциту. Саме це визначає мету даної навчальної дисципліни - вивчення функцій фінансових органів, органів законодавчої та виконавчої влади щодо формування і виконання бюджету, прийомів і методів, які використовують ці органи в процесі керування бюджетними ресурсами і відносинами, що виникають в процесі руху бюджетних потоків.

Тільки на засадах чіткого розмежування функцій між вказаними органами, чіткої організації бюджетного процесу в державі можливо забезпечити ефективне управління бюджетом.

Дисципліна «Бюджетний менеджмент» є складовою навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти у сфері фінансів. Дисципліна має теоретично-прикладний характер: у теоретичному плані вона покликана поглибити знання стосовно організації бюджетного процесу в державі та управління ним; у прикладному - сформуванню навички проведення операцій з виконання бюджету держави. В результаті вивчення дисципліни студент повинен знати завдання, функції та структуру органів оперативного управління бюджетом; засвоїти теоретичні основи організації бюджетного процесу; сформуванню теоретичні і практичні знання стосовно організації виконання прибуткової та видаткової частин бюджету; оволодіти навичками з обліку виконання бюджету у фінансових органах та складання бюджетної звітності; засвоїти методи контрольної роботи фінансових органів щодо виконання бюджету.

Опорний конспект лекцій з дисципліни «Бюджетний менеджмент» охоплює усі теми навчальної дисципліни і може використовуватися студентами під час підготовки до лекційних та практичних занять, виконання самостійної та інших видів робіт.

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

- 1.1. *Сутність бюджетного менеджменту.*
- 1.2. *Бюджетна політика та механізми її реалізації.*
- 1.3. *Механізм управління бюджетом.*
- 1.4. *Система управління бюджетом.*
- 1.5. *Складові бюджетного менеджменту.*

1.1. Сутність бюджетного менеджменту

Бюджетний менеджмент – це словосполучення, яке охоплює два поняття – бюджет та менеджмент.

Бюджет («budget») у перекладі із англійської мови визначається як «шкіряний мішок, торба, гаманець». Тобто, історично це слово асоціювалося зі сховищем, де зберігалися гроші. З розвитком суспільних відносин воно трансформувалося й стало визначати скарбницю монарха, а після промислових революцій ХУІІІ століття, з виокремленням казни держави – застосовується у сучасному трактуванні.

Економічна природа бюджету виявляється у тому, що за його допомогою держава надає суспільству унікальні блага й послуги, які істотно впливають на рівень добробуту та якість життя.

Бюджет – це основний документ (план) кожної країни та важливий інструмент реалізації економічної та соціальної політики держави, це матеріальна база існування країни, основа благополуччя її народу.

Бюджет країни формується, затверджується щорічно та має силу законодавчого акту. При його складанні узгоджуються всі фінансові баланси держави та планується зведений фінансовий план країни на бюджетний період (фінансовий рік). Через встановлені показники бюджет здійснює розподіл та перерозподіл грошових коштів між секторами економіки, регіонами, виробничою та соціальною сферами, між окремими верстами населення.

Менеджмент (англ. management – управління, завідування, організація) – це поняття, яке використовують переважно для характеристики процесів управління в умовах ринкової економіки. Це поняття часто ототожнюється з поняттям «управління».

Управління - це цілеспрямована практична діяльність керуючої ланки на досягнення певних цілей. Постає питання: як здійснювати управлінські дії, щоб досягти цих цілей? За допомогою яких способів, прийомів?

Мистецтво управління, тобто вміле застосування усіх способів, форм, процедур здійснення управлінських процесів, визначає зміст поняття «менеджмент».

Отже, **менеджмент** – це сукупність принципів, методів, засобів і форм управління, що розробляються і застосовуються з метою підвищення ефективності виробництва та збільшення прибутку суб'єкта господарювання.

Управління бюджетом є сукупність управлінських дій, які об'єднуються за своєю функціональністю у певні управлінські процеси – розробка, прийняття, реалізація управлінських рішень щодо руху бюджетних коштів держави,

контроль за їх виконанням. **Управління бюджетом** є діяльністю різних учасників бюджетного процесу, яка націлена на забезпечення стабільного економічного і соціального розвитку держави, регіонів та благополуччя нації.

Бюджетний менеджмент – це сукупність принципів, прийомів та методів розробки, обґрунтування, прийняття, реалізації управлінських рішень щодо формування, розподілу, перерозподілу, використання фінансових ресурсів держави та контролю за їх виконанням. Ці рішення спрямовані на управління бюджетними потоками і відносинами, які виникають в процесі цього руху.

Бюджетний менеджмент повинен дати відповідь на питання – як ефективно керувати цим рухом і відносинами, оскільки він базується на принципі ефективного управління.

Принцип ефективного управління полягає в отриманні максимального результату від використання бюджетних коштів при мінімальних витратах в процесі управління бюджетними потоками.

Як управлінська система управління бюджетом має об'єкт і суб'єкт управління.

Об'єктом управління бюджетом виступає бюджет держави, в якому зосереджені її грошові кошти, та бюджетний процес, пов'язаний зі складанням, виконанням бюджету та звітуванням про його виконання.

Суб'єктом управління бюджетом є органи управління бюджетом, що задіяні у бюджетному процесі – органи законодавчої та виконавчої влади, оперативного управління.

Метою управління бюджетом є забезпечення найбільш ефективного використання фінансових ресурсів бюджету для сталого соціально-економічного зростання економіки країни та її адміністративно-територіальних одиниць.

До завдань управління бюджетом слід віднести:

- забезпечення формування достатнього обсягу бюджетних ресурсів відповідно до напрямів бюджетної політики;
- забезпечення раціонального цільового використання бюджетних ресурсів;
- забезпечення мінімального рівня витрат в процесі управління бюджетними потоками;
- забезпечення оптимальних пропорцій розподілу бюджетних ресурсів;
- зниження бюджетних ризиків;
- забезпечення реалізації економічних інтересів суб'єктів бюджетних відносин;
- забезпечення ефективної системи контролю бюджетних ресурсів на всіх стадіях бюджетного процесу;
- удосконалення методичного інструментарію управління бюджетним процесом та ін.

Предметом бюджетного менеджменту як навчальної дисципліни є бюджетний процес і управління ним.

1.2. Бюджетна політика та механізми її реалізації

Для організації ефективної системи управління бюджетом в країні розробляється державна політика та механізми її реалізації.

Бюджетна політика – сукупність стратегічних та тактичних заходів держави з організації та використання фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Вона є втіленням бюджетної стратегії.

Бюджетна стратегія – це довгостроковий курс бюджетної політики, розрахований на перспективу, що передбачає вирішення глобальних економічних та соціальних завдань. Бюджетна стратегія країни повинна бути відносно стабільною. Вона конкретизується у бюджетній тактиці країни.

Бюджетна тактика – це завдання конкретного етапу розвитку суспільства, способів організації бюджетних взаємовідносин, розподілу фінансових ресурсів. У процесі розробки бюджетної тактики уточнюються та конкретизуються стратегічні цілі бюджетної політики країни.

Основною метою бюджетної політики є підвищення добробуту населення країни.

Завданнями бюджетної політики є:

- розроблення науково обґрунтованої концепції розвитку бюджету як важливого інструменту регулювання соціально-економічних процесів.

- визначення основних напрямів мобілізації й використання бюджетних ресурсів на перспективу і поточний період; при цьому виходять із шляхів досягнення поставлених цілей, передбачених економічною політикою, враховуються зовнішні та внутрішні чинники, можливості зростання бюджетних ресурсів;

- здійснення практичних дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей.

Відповідно до Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 р.р. **завданням бюджетної політики** є стабілізація публічних фінансів шляхом поступового зменшення дефіциту державного бюджету та зниження державного боргу відносно валового внутрішнього продукту в умовах ризиків, викликаних різким зростанням виплат за зовнішнім боргом у найближчі роки та залежністю державного боргу від коливань валютного курсу.

Бюджетна політика залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, які можуть сприяти економічному прогресу, стримувати пріоритетну тенденцію або суперечливо позначитися на інноваційній системі управління державними фінансами.

Серед основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 рр. є:

- стале економічне зростання, яке базуватиметься на розширенні насамперед інвестиційного попиту, зміцненні конкурентоспроможності української економіки, підвищенні ефективності використання виробничих ресурсів та науково-технологічного потенціалу;

- забезпечення стабільності податкової системи, зокрема підвищення ефективності та полегшення податкового адміністрування з мінімізацією можливостей для зловживань;

- досягнення цільових показників за борговим навантаженням із

забезпеченням фінансування державного бюджету в запланованих обсягах та зменшення видатків на обслуговування боргу;

- забезпечення збалансованості та стійкості бюджетної системи;
- фінансове забезпечення процесу формування справедливої та ефективної системи правосуддя;
- реалізація державних інвестиційних проектів у пріоритетних сферах, зокрема у соціально-культурній сфері і сфері охорони здоров'я, паливно-енергетичній сфері, видобувній та обробній промисловості, мінерально-сировинній базі, сфері охорони навколишнього природного середовища, транспортній сфері, у сфері надання органами влади послуг населенню;
- забезпечення самостійності місцевих бюджетів, зміцнення їх фінансової спроможності, підвищення прозорості та ефективності управління бюджетними коштами на місцевому рівні;
- запровадження системи управління розширеним спектром фіскальних ризиків з метою визначення їх впливу на державний бюджет;
- продовження виконання програми співробітництва з Міжнародним валютним фондом для забезпечення доступу до фінансування з боку міжнародних фінансових інституцій та інших офіційних кредиторів.

Основні напрями бюджетної політики на 2018 - 2020 роки базуються на таких **головних принципах**, закладених в Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року та Стратегії сталого розвитку "Україна-2020":

- прискорення економічного зростання шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату та утримання макроекономічної стабільності, зокрема продовження фіскальної консолідації;
- впровадження ефективного врядування шляхом реформи державного управління, децентралізації і реформи державних фінансів;
- розвиток людського капіталу шляхом проведення реформ системи охорони здоров'я та освіти, поліпшення надання державної соціальної соціальної підтримки;
- встановлення верховенства права і боротьба з корупцією шляхом підтримки ефективного функціонування інститутів боротьби з корупцією, забезпечення рівного доступу до правосуддя та ефективного захисту прав власності;
- забезпечення безпеки та оборони держави, зокрема захист її суверенітету та територіальної цілісності держави, а також забезпечення найважливіших аспектів безпеки громадян.

В Україні на законодавчому рівні функціонує певний **механізм управління процесом розроблення та затвердження бюджетної політики на наступний бюджетний період**, до складу якого віднесено сукупність дій учасників бюджетного процесу відповідно до їх повноважень (табл. 1.1):

Основні напрями бюджетної політики визначаються в Бюджетній резолюції, яка приймається за результатами парламентських слухань Верховною Радою України *не пізніше 15 червня*.

Таблиця 1.1

Послідовність розроблення та затвердження бюджетної політики на наступний бюджетний період

Перелік робіт	Відповідальний орган	Термін виконання
Розробка проекту Основних напрямків бюджетної політики. Передавання на розгляд Кабінету Міністрів України	Міністерство фінансів України спільно з іншими центральними органами виконавчої влади	До 20 березня
Розгляд та схвалення проекту основних напрямків бюджетної політики	Кабінет Міністрів України	До 1 квітня
Передавання на розгляд Верховній Раді України	Кабінет Міністрів України	Протягом 3 днів після схвалення проекту
Розробка пропозицій до проекту Основних напрямків бюджетної політики, подання до Комітету з питань бюджету	Народні депутати, комітети	У десятиденний строк з дня подання на розгляд
Розгляд пропозицій та підготовка проекту Постанови Верховної Ради щодо основних напрямів бюджетної політики	Комітет з питань бюджету	не пізніш як за 2 дні до розгляду проекту на пленарному засіданні Верховної Ради
Прийняття рішення про прийняття проекту Постанови або його повернення для підготовки до повторного розгляду Верховною Радою з урахуванням зауважень, висловлених під час розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради (з визначенням строків такої підготовки)	Верховна Рада	Не пізніше 30 квітня

1.3. Механізм управління бюджетом

Бюджетна політика держави реалізується через функціонування бюджетного механізму.

Бюджетний механізм – це послідовна реалізація дій, які базуються на встановлених принципах формування, виконання бюджетів з використанням їх

відповідних методів, способів, прийомів, інструментів та інших елементах управління.

Бюджетний механізм включає методи, важелі та інструменти управління.

До методів управління відносять:

- загальні методи управління (регламентування, нормування та інструктування);

- економічні методи управління (індикативне планування, державне регулювання, ціноутворення);

- соціально-психологічні методи управління – це сукупність специфічних способів дії на особисті стосунки і зв'язки між працівниками, а також на соціальні процеси в державі.

- правові методи управління – сукупність способів дії суб'єкта управління за допомогою правових норм, правових відносин і правових актів

- методи правового регулювання взаємовідносин між різними ланками бюджетів.

Серед економічних **методів управління бюджетом** виділяють методи фінансування, лімітування, планування, прогнозування, оподаткування, контроль, балансовий, резервування, нормування, кредитування та ін.

Для впровадження цих методів у бюджетний механізм передбачено використання **важелів бюджетного управління**, до яких віднесено: податки, резерви, ліміти, трансферти, кредит, нормативи та норми, асигнування, баланс, модель, прогноз, методологія нарахування заробітної плати, амортизаційних відрахувань щодо суб'єктів бюджетного управління тощо.

Дія важелів бюджетного управління досягається через застосування інструментів управління. **Бюджетними інструментами** є пільги, прожитковий мінімум, санкції або обмеження, штрафи, пені, доходи, видатки, ставки кредитування, норми амортизаційних відрахувань, розмір мінімальної заробітної плати, взаєморозрахунки тощо.

Бюджетний механізм буде ефективним тільки за умов оптимального використання всіх його складових.

1.4. Система управління бюджетом

Систему управління бюджетом можна представити як комбінацію двох елементів:

- сукупності органів управління;
- етапів і методів управлінської діяльності в бюджетному процесі.

Можна виділити **три основні групи органів управління бюджетом**.

До першої групи відносяться **органи законодавчої та виконавчої влади** (Верховна Рада, Ради народних депутатів, Кабінет Міністрів України, обласні та міські держадміністрації). Повноваження органів законодавчої та виконавчої влади відображені в основному законі України – її Конституції.

Оскільки державний бюджет як основний фінансовий план держави затверджується у вигляді Закону України, то Верховна Рада виступає провідним органом в управлінні бюджетом. Численні місцеві бюджети затверджуються на відповідних місцевих рівнях місцевими законодавчими органами – Радами

народних депутатів, які виступають провідним органом в управлінні місцевими бюджетами.

Органи виконавчої влади (Кабінет Міністрів, державні адміністрації, виконавчі комітети) забезпечують підготовку проекту відповідного бюджету та його виконання.

Президент України як гарант Конституції подає проект Державного бюджету України до Верховної Ради, контролює хід його складання та виконання.

Другу групу складають органи оперативного управління бюджетом. До неї належать:

- органи системи Міністерства фінансів (центральний апарат Міністерства фінансів, Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим; обласні фінансові управління і міські фінансові управління міст Києва та Севастополя, міські та районні фінансові відділи);

- Державна казначейська служби України (ДКСУ);

- Державна аудиторська служба України (колишня Контрольно-ревізійна служба України);

- Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг);

- Державна фіскальна служба України (ДФСУ);

- Рахункова палата України.

Органи системи Міністерства фінансів безпосередньо виконують роботу, пов'язану зі складанням відповідного бюджету, і забезпечують його виконання.

Державна казначейська служба України (Казначейство України) організує і здійснює касове виконання Державного бюджету та веде облік його виконання, а також готує звітність про виконання бюджету держави.

Державна аудиторська служба України здійснює контроль за цільовим, раціональним і правильним використанням коштів, виділених як з державного, так і з місцевих бюджетів. При цьому її функції децю виходять за рамки бюджету, оскільки органи Державної фінансової інспекції контролюють дотримання фінансового законодавства в цілому у суб'єктів господарювання, насамперед, в державному секторі.

Державна служба фінансового моніторингу України реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Державна фіскальна служба України здійснює контроль за дотриманням платниками податків і обов'язкових внесків податкового законодавства, повнотою, правильністю та своєчасністю розрахунків зі всіма ланками бюджетної системи.

Рахункова палата України здійснює контроль за своєчасним виконанням Державного бюджету України, за утворенням і погашенням внутрішнього і зовнішнього боргу України, за грошовою емісією, за додержанням чинного законодавства в галузі бюджетної політики.

Третю групу складають органи нефінансового профілю. Виконуючи покладені на них функції, вони також приймають участь у бюджетному процесі. Їх можна поділити на дві підгрупи.

До першої підгрупи відносяться органи, пов'язані з бюджетом по лінії поповнення дохідної частини бюджету:

- Митний комітет та його підрозділи;
- органи Міністерства внутрішніх справ;
- органи юстиції та нотаріальні контори;
- різного роду природоохоронні органи та інспекції;
- органи державної інспекції з контролю за цінами та інші.

Цим органам надано право нараховувати і стягувати певні платежі (мито, державне мито) і штрафні санкції (штрафи за порушення митних правил, за порушення екологічного законодавства, правил полювання та риболовства, користування водними, лісовими та іншими природними ресурсами, законодавства у сфері ціноутворення тощо).

До другої підгрупи органів нефінансового профілю управління бюджетним процесом відносяться різні управлінські структури, насамперед:

- галузеві міністерства та відомства;
- підприємства, організації, установи, керівники яких наділені функціями розпорядників коштів, тобто отримують грошові кошти із бюджету і здійснюють фінансування підвідомчих підприємств, організацій, установ та інших структур (несуть відповідальність за їх цільове використання). Ці органи пов'язані з бюджетом по лінії фінансування видатків.

Управління бюджетними потоками регламентовано за стадіями бюджетного процесу Бюджетним кодексом України.

Стадіями бюджетного процесу є:

- складання проектів бюджетів;
- розгляд та затвердження закону про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети;
- виконання бюджетів, у тому числі у необхідності внесення змін в закон про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети;
- підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету та прийняття рішення по ньому.

Найважливішу роль у бюджетному процесі відіграє бюджетне планування, тому що від правильності визначення планових показників залежить якість виконання бюджету. Воно охоплює дві перші стадії бюджетного процесу.

1.5. Складові бюджетного менеджменту

Складові бюджетного менеджменту визначаються загальними функціями управлінської діяльності, до яких віднесено:

- прогнозування (стратегічне планування);
- планування реалізації стратегії;
- організацію виконання розроблених планів;
- облік;
- контроль.

Виходячи з функцій менеджменту та із структури бюджетного процесу, в Україні можна виділити такі складові бюджетного менеджменту:

1. Бюджетне планування.

Бюджетне планування здійснюється органами виконавчої влади та оперативного управління бюджетом і виконуються ними в рамках бюджетного процесу.

2. Організація виконання бюджету.

Виконання бюджету як стадія бюджетного процесу включає заходи з виконання дохідної і видаткової частин кожного із бюджетів, які входять до складу бюджетної системи.

3. Організація обліку виконання бюджету.

Облік виконання бюджету покликаний формувати систему узагальнюючих показників про результати виконання бюджету, які є підґрунтям для бюджетного планування на наступний бюджетний період та прийняття управлінських рішень щодо державного регулювання руху фінансових ресурсів.

4. Контроль за виконанням бюджету.

Контроль за виконанням бюджету є одним із основних напрямків фінансового контролю і здійснюється на всіх етапах бюджетного процесу. Його головним завданням є забезпечення ефективного та цільового використання бюджетних коштів та недопущення порушень бюджетного законодавства.

Контрольні питання:

1. Розкрийте сутність понять «управління бюджетом» та «бюджетний менеджмент».
2. Визначте мету і завдання управління бюджетом.
3. Розкрийте сутність бюджетної політики держави, її основні задачі та напрямки на сучасному етапі розвитку країни.
4. Охарактеризуйте бюджетну стратегію та бюджетну тактику.
5. Охарактеризуйте етапи розробки, розгляду та схвалення Основних напрямів бюджетної політики.
6. Визначте складові механізму бюджетного менеджменту.
7. Які групи органів управління Ви знаєте?
8. Які повноваження органів законодавчої та виконавчої влади?
9. Які завдання вирішують органи нефінансового профілю?
10. Охарактеризуйте складові бюджетного менеджменту.

ТЕМА 2. БЮДЖЕТ ДЕРЖАВИ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ

2.1. Бюджет як економічна категорія

2.2. Бюджетна система та бюджетний устрій

2.1. Бюджет як економічна категорія

Бюджет представляє собою фінансові відносини держави з суб'єктами господарювання та населенням щодо формування та використання централізованого фонду грошових коштів для виконання державою своїх

функцій, передбачених конституцією, та соціально-економічних завдань, що стоять перед нею на певному етапі її розвитку.

Метою бюджету є визначення та обґрунтування обсягу коштів, що необхідні на бюджетний рік для виконання державних завдань.

Фінансові відносини, що складаються у держави з підприємствами, установами, населенням, називаються **бюджетними**.

Бюджет – поняття комплексне. Його розглядають у різних площинах (табл.2.1):

Таблиця 2.1

Підходи до сутності поняття «бюджет»

Підхід	Зміст
Економічна категорія	Економічні відносини, пов'язані з процесами формування та використання централізованого фонду фінансових ресурсів держави.
Правова категорія	Закон України, який затверджується вищим органом влади – Верховною Радою в частині регулювання формування та використання централізованого фонду фінансових ресурсів держави.
Плановий документ	Основний фінансовий план утворення та використання загальнодержавного фонду фінансових ресурсів, відповідно якому формуються й розподіляються фінансові ресурси держави за відповідним цільовим спрямуванням.
Провідна ланка фінансової системи	Відображає грошові відносини між державою та учасниками суспільного виробництва в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту (ВВП) країни.

Виділяють кілька різновидів стану бюджету: фактичний, структурний і циклічний.

Фактичний бюджет відображає реальні видатки, доходи і дефіцит за певний період.

Структурний бюджет відображає, якими мають бути видатки, доходи і дефіцит, якщо економіка функціонує з урахуванням потенціального обсягу виробництва.

Циклічний бюджет показує вплив економічного циклу на бюджет та визначає зміни видатків, доходів і дефіциту, які виникають внаслідок того, що економіка працює не за потенційного обсягу виробництва, а перебуває у стані кризи або зростання. Циклічний бюджет є різницею між фактичним і структурним бюджетами.

За матеріальним змістом державний бюджет є централізованим фондом грошових коштів держави, а **за соціально-економічною суттю** – це основний засіб розподілу та перерозподілу ВВП та національного доходу. Обсяг бюджету

характеризує річну суму коштів, що проходять через цей фонд. Він перебуває у постійному русі, оскільки практично щодня до бюджету надходять кошти та проводиться фінансування витрат.

У зв'язку з цим необхідна чітко налагоджена *система управління бюджетом* з метою забезпечення своєчасного й повного надходження доходів і раціонального та ефективного використання коштів.

Сутність бюджету реалізується через його **функції** (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Функції бюджету

Функція	Зміст
Розподільча	Здійснюється розподіл та перерозподіл ВВП та національного доходу, Держава концентрує у своїх руках усі джерела бюджетних надходжень, щоб використати їх потім якомога найбільш ефективно з метою задоволення загальнодержавних потреб. У відношення з бюджетом вступають всі учасники суспільного виробництва.
Контрольна	Організація та здійснення контролю за своєчасним та повним надходженням коштів до бюджету, розподілу та використанні їх відповідно затвердженому органами законодавчої влади плану.
Акумулятивна і забезпечення існування держави	Формування доходної частини бюджетів за рахунок загального та спеціального фондів, завдяки чому створюється матеріально-технічна база для функціонування держави через формування централізованого фонду фінансових ресурсів, що дозволяє їй виконувати свої функції на всіх рівнях державного управління.
Регулююча	Здійснення впливу держави на економічні, соціальні, національні, регіональні процеси.
Соціальна	Задоволення соціальних потреб населення країни, через спрямування коштів на фінансування систем соціального страхування та соціального забезпечення.

Відповідно до Бюджетного кодексу Державний бюджет України включає дві складові:

- загальний фонд бюджету;
- спеціальний фонд.

До доходів загального фонду Державного бюджету належать ті, що призначені для забезпечення фінансовими ресурсами загальних видатків і не спрямовуються на конкретну мету. Доходи спеціального фонду призначені лише для фінансування конкретних заходів (цілей). Такий поділ державного бюджету

на дві частини має за мету забезпечення прозорості усіх джерел доходів і визначення пріоритетів у фінансуванні витрат.

Перевищення доходів над видатками є *бюджетний профіцит*. Виділяють три *основних форми* бюджетного профіциту:

1. Існування бюджетного профіциту у *вигляді запланованих бюджетних резервів*, які використовуються на фінансування непередбачених видатків у поточному році, а фактично переходять у доходи наступного року.

2. Перевищення нормованих доходів над видатками, що виникає *внаслідок надмірної дохідної бази окремих бюджетів* порівняно з видатками, які було прийнято у вигляді законодавчих актів при затвердженні бюджету певного рівня.

3. Бюджетний профіцит може бути *результатом антициклічної політики* держави в результаті збалансування бюджету в межах не одного, а кількох років. В окремі роки встановленого періоду формуються бюджетні профіцити, а в окремі – дефіцити. Обсяги бюджетних дефіцитів і профіцитів при цьому збалансовані.

Перевищення видатків над доходами є *бюджетним дефіцитом*.

Бюджетний дефіцит можна розглядати за формою прояву, причинами виникнення та напрямками його фінансування:

За формою прояву виділяють бюджетний дефіцит:

- *плановий* – запланований і затверджений у законі про Державний бюджет України,
- *фактичний* – офіційно зафіксовану величину реального перевищення видатків над доходами,
- *прихований* - занижена величина фактичного бюджетного дефіциту і державного боргу.

За причинами виникнення розрізняють бюджетний дефіцит:

- *свідомий* - виникає в умовах достатності ресурсів у суспільстві та досить високому рівні доходів юридичних та фізичних осіб. фінансової бази підприємницьких структур;
- *вимушений* - пов'язаний з низьким рівнем виробленого ВВП, коли оподаткування не може забезпечити бюджет держави достатніми доходами;
- *циклічний* – є результатом циклічного падіння виробництва (скорочення національного доходу та обсягу виробництва) внаслідок кон'юнктурних коливань.
- *структурний* – є результатом свідомої активної (дискреційної) політики держави, що передбачає маніпулювання податками і урядовими видатками з метою зміни реального обсягу національного виробництва і зайнятості, контролю над інфляцією та прискорення економічного зростання і запобігання спаду виробництва в країні.

За напрямками дефіцитного фінансування дефіцит може мати пасивний та активний характер спрямування. *Пасивний характер дефіциту* зумовлюється спрямуванням бюджетних ресурсів на фінансування поточних потреб держави, а *активний* – на фінансування бюджетних інвестицій, і в першу чергу, капітальних вкладень у високоефективні інвестиційні проекти.

У світовій практиці всі методи подолання бюджетного дефіциту поділяються на дві великі групи: 1) емісійні; 2) беземісійні. До першої групи фінансування бюджетного дефіциту відноситься кредитно-грошова емісія (монетизація). До другої групи відносяться методи, що дозволяють вирішити проблему бюджетного дефіциту неемісійним шляхом за рахунок внутрішніх або зовнішніх джерел – боргове фінансування та фінансування за рахунок податкової політики. Кредитно-грошова емісія пов'язана з випуском додаткової маси грошей в обіг для фінансування саме бюджетного дефіциту. Емісія грошей підсилює інфляцію, погіршує стан грошового обігу, викликає тяжкі наслідки у сфері економічних та соціальних відносин.

Внутрішніми джерелами покриття бюджетного дефіциту можуть бути кредити Національного банку України, доходи від операцій з цінними паперами тощо.

Зовнішніми джерелами можуть слугувати кредити міжнародних фінансових установ та іноземних держав, а також безоплатна та безповоротна фінансова допомога під цільові програми.

Бюджетний дефіцит завжди знаходиться у центрі уваги, а величина державного боргу обмежується – за міжнародними стандартами він не повинен перевищувати 60% від обсягу ВВП.

2.2. Бюджетна система і бюджетний устрій

В основу формування бюджетної системи України покладено Конституцію України та Бюджетний кодекс України, прийнятий у червні 2001 р. Верховною Радою України.

Бюджетний устрій – це організація і принципи побудови бюджетної системи, її структура і взаємозв'язок між бюджетами які він об'єднує, в процесі забезпечення виконання єдиної загальнодержавної фінансово-бюджетної політики.

Бюджетний устрій країни визначається її державним устроєм. Відповідно до Бюджетного кодексу України (ст. 1) *бюджетна система України* – це сукупність державного та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного та адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права.

Вона складається з таких ланок(ст.5 Бюджетного кодексу України):

- 1) Державний бюджет України;
- 2) місцеві бюджети.

До *місцевих бюджетів* належать бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, та бюджети місцевого самоврядування.

Бюджети місцевого самоврядування - бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад.

Бюджети об'єднаних територіальних громад - бюджети об'єднаних територіальних громад, створених згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, а також бюджети об'єднаних територіальних

громад, визнаних Кабінетом Міністрів України спроможними в порядку, встановленому законом

Місцеві бюджети своїми доходами та видатками *входять до складу зведеного бюджету і не входять до складу Державного бюджету.*

Усі бюджети України від Державного до сільського в сукупності складають зведений бюджет України.

Зведений бюджет – це сукупність показників усіх бюджетів, що використовуються для аналізу і прогнозування економічного та соціального розвитку держави. Законодавчими органами влади він не затверджується.

Склад зведеного бюджету України наведено на рис. 2.1.

ЗВЕДЕНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ							
Державний Бюджет України	Зведений бюджет Автономної Республіки Крим (АРК)			Зведений бюджет області			
	Бюджет АРК	Зведе ний бюджет районів АРК	Бюджети міст республік канського АРК значення	Облас ний бюджет	Зведе ні бюдже ти районів	Зведені бюджети міст обласного значення	Зведені бюджети об'єднаних територіал ьних громад області

Рис. 2.1. Склад Зведеного бюджету України

Зведений бюджет району включає показники районного бюджету, бюджетів міст районного значення, селищних та сільських бюджетів цього району.

Зведений бюджет міста з районним поділом включає показники міського бюджету та бюджетів районів, що входять до його складу. Якщо місту або району у місті адміністративно підпорядковані інші міста, селища чи села, зведений бюджет міста або району у місті включає показники бюджетів цих міст, селищ та сіл.

Побудова бюджетної системи ґрунтується на певних принципах (табл.2.3.).

Таблиця 2.3.

Принципи побудови бюджетної системи

Принцип	Зміст принципу
1	2
Принцип єдності бюджетної системи України	В країні діє єдина правова база, єдина грошова система, єдине регулювання бюджетних відносин, єдина бюджетна класифікація, єдність порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності.

1	2
Принцип збалансованості	Повноваження на здійснення витрат бюджету повинні відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний період.
Принцип самостійності	Всі бюджети України є самостійними. Держава коштами Державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання нижче підпорядкованих органів влади – Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування.
Принцип повноти	Включення у склад бюджетів всіх надходжень і видатків, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади АРК і органів місцевого самоврядування.
Принцип обґрунтованості	Забезпечує формування бюджету на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави та розрахунках надходжень до бюджету і витрат з бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик і правил.
Принцип ефективності та результативності	При складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу повинні прагнути досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів і досягненню максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.
Принцип субсидіарності	Розподіл видів доходів між Державним бюджетом і місцевими бюджетами повинен ґрунтуватися на максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача.
Принцип цільового використання бюджетних коштів	Бюджетні кошти використовуються тільки на ті цілі, що визначені бюджетними призначеннями.
Принцип справедливості і неупередженості	Бюджетна система будується на засадах справедливості і неупередженості розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами.
Принцип публічності та прозорості	Інформування громадськості з питань складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного бюджету та місцевих бюджетів.

За кожним учасником бюджетного процесу Бюджетним кодексом закріплено його повноваження, введено поняття бюджетного правопорушення та встановлено відповідальність.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення поняття «бюджет» виходячи з різних підходів до його розкриття.
2. Що являє собою бюджет за матеріальним змістом та за соціально-економічною суттю?
3. Які функції виконує бюджет?
4. Обґрунтуйте, які економічні, соціальні та політичні фактори впливають на формування й використання державного бюджету.
5. Охарактеризуйте складові частини бюджету: загальний та спеціальний фонди.
6. Дайте визначення дефіциту, проціфиту бюджету? Який рівень дефіциту бюджету вважається доступним?
7. Охарактеризуйте сутність та форми бюджетного профіциту.
8. Розкрийте економічну сутність та види дефіциту бюджету.
9. Які причини викликають бюджетний дефіцит?
10. Дайте характеристику шляхам збалансування бюджету.
11. Які варіанти збалансування бюджету відомо Вам?
12. Назвіть основні методи фінансування бюджетного дефіциту. Охарактеризуйте їх.
13. Які економічні наслідки бюджетного дефіциту Ви можете назвати?
14. Охарактеризуйте шляхи подолання бюджетного дефіциту.
15. Дайте визначення поняття «бюджетний устрій».
16. Охарактеризуйте бюджетний устрій України.
17. Розкрийте сутність поняття «бюджетна система».
18. Проаналізуйте структуру бюджетної системи України.
19. Для яких цілей використовується зведений бюджет? Охарактеризуйте склад Зведеного бюджету України.
20. Охарактеризуйте базові принципи побудови бюджетної системи України.

ТЕМА 3. ОРГАНИ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМ ПРОЦЕСОМ

- 3.1. *Міністерство фінансів України: структура та функціональні обов'язки.*
- 3.2. *Державна казначейська служба України: структура, функції, завдання.*
- 3.3. *Державна фіскальна служба України: структура, функції, завдання.*

3.4. Державна аудиторська служба України: структура, функції, завдання.

3.5. Державна служба фінансового моніторингу: функції, завдання.

3.6. Рахункова палата України: структура, функції, завдання.

3.1. Міністерство фінансів України: структура та функціональні обов'язки
Міністерство фінансів України (Мінфін України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Мінфін України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної:

- 1) фінансової політики;
- 2) бюджетної політики;
- 3) політики у сфері:
 - державного прохідного контролю;
 - державного фінансового контролю;
 - контролю за дотриманням бюджетного законодавства;
 - казначейського обслуговування бюджетних коштів;
 - бухгалтерського обліку та аудиту;
 - внутрішнього фінансового контролю;
 - державної податкової, митної політики;
 - державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування,
 - випуску і проведення лотерей;
 - організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності;
 - боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску,
 - видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку;
 - у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Мінфін України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства України, а також дорученнями Президента України.

Основними завданнями Міністерства фінансів є:

- 1) забезпечення формування та реалізації державної фінансової та бюджетної політики, державної політики у сфері державного прохідного контролю, бухгалтерського обліку та аудиту, випуску та проведення лотерей;
- 2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування

- бюджетних коштів, запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;
- 3) забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової і митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної фінансової політики у сфері співробітництва з іноземними державами, банками і міжнародними фінансовими організаціями, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку;
 - 4) забезпечення формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності;
 - 5) забезпечення концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України.

Організаційно Міністерство фінансів включає три ланки управління (рис. 3.1).

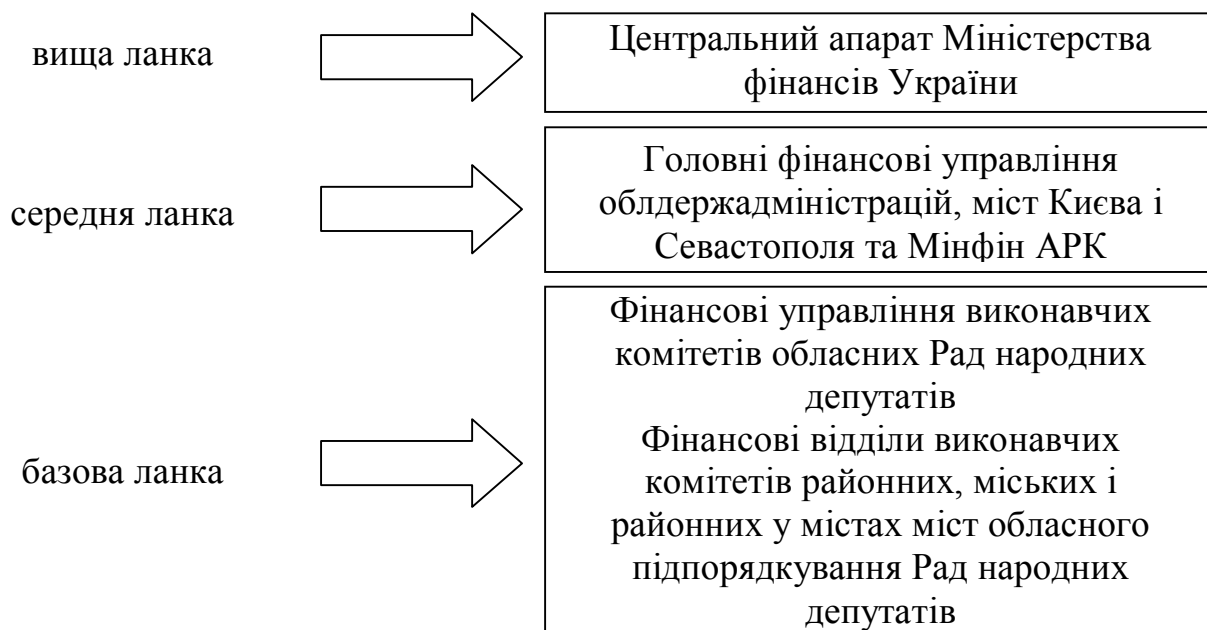

Рис. 3.1. Організаційна структура управління Міністерства фінансів України

Центральний апарат Міністерства фінансів України як орган державної виконавчої влади незалежної держави було сформовано у 1992 році. Головні завдання, функції і правові засади діяльності Міністерства фінансів України закріплено у Положенні про Міністерство фінансів України, яке було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 375 (із змінами і доповненнями на 01.01.2018 р.).

Мінфін у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції України та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Міністерство фінансів України очолює **Міністр**, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняється з посади Верховною Радою України.

Міністр має першого заступника та заступників Міністра, які призначаються на посади та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра.

Обов'язки заступників Міністра та розподіл повноважень між першим заступником Міністра і заступником Міністра визначаються Міністром.

Повноваження Міністра:

- 1) очолює Мінфін України, здійснює керівництво його діяльністю;
- 2) спрямовує і координує здійснення центральними органами виконавчої влади заходів з питань, віднесених до відання Мінфіну України;
- 3) спрямовує та координує діяльність визначених Кабінетом Міністрів України центральних органів виконавчої влади, зокрема:
 - формує державну політику у відповідній сфері та контролює її реалізацію центральними органами виконавчої влади;
 - погоджує та подає на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, проекти законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України;
 - визначає пріоритети роботи зазначених вище центральних органів виконавчої влади, шляхи виконання покладених на них завдань затверджує плани їх роботи;
 - визначає пріоритети роботи Мінфіну, шляхи виконання покладених на нього завдань затверджує плани роботи Мінфіну та звіти про їх виконання;
 - та ін.

Щодо безпосередньої участі у бюджетному процесі Міністр фінансів здійснює:

- приймає рішення про включення бюджетного запиту до проекту Державного бюджету України перед поданням його на розгляд Кабінету Міністрів України;
- приймає рішення про розподіл бюджетних коштів, головним розпорядником яких є Мінфін, та бюджетних коштів, передбачених для утримання апарату Мінфіну;
- затверджує розпис Державного бюджету України у місячний строк з дня прийняття закону про Державний бюджет України;
- вносить зміни до розпису Державного бюджету України за загальним фондом з метою забезпечення збалансованості надходжень та витрат державного бюджету з дотриманням

граничного обсягу річного дефіциту (профіциту) державного бюджету;

- здійснює за дорученням Кабінету Міністрів України державні внутрішні та зовнішні запозичення у межах, визначених законом про Державний бюджет України;
- вчиняє за рішенням Кабінету Міністрів України правочини щодо надання гарантій для забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання - резидентів України виключно у межах, визначених законом про Державний бюджет України;
- має право за погодженням з Національним банком у межах поточного бюджетного періоду здійснювати на конкурсних засадах та/або шляхом проведення аукціонів розміщення тимчасово вільних коштів єдиного казначейського рахунка та коштів валютних рахунків державного бюджету на депозитах або шляхом придбання державних цінних паперів з подальшим поверненням таких коштів до кінця поточного бюджетного періоду;
- приймає рішення про застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства та ін.

Повноваження керівника державної служби у Мінфіні здійснює державний секретар Мінфіну. Державний секретар Мінфіну є вищою посадовою особою з числа державних службовців Мінфіну, є підзвітним і підконтрольним Міністру. Державний секретар Мінфіну призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Комісії з питань вищого корпусу державної служби строком на п'ять років з правом повторного призначення.

Завданнями Державного секретаря Мінфіну є організація роботи апарату Мінфіну; забезпечення підготовки пропозицій щодо виконання завдань Мінфіном та подання їх на розгляд Міністру; організація та контроль виконання апаратом Мінфіну Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну та доручень Міністра, його першого заступника та заступників, звітування про їх виконання; підготовка та подання Міністру для затвердження планів роботи Мінфіну, звітування про їх виконання; забезпечення реалізації державної політики стосовно державної таємниці, контролю за її збереженням в апараті Мінфіну; у межах своїх повноважень здійснення запитів та одержання в установленому порядку від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій в Україні та за її межами безоплатно інформації, документів і матеріалів, а від органів державної статистики - статистичної інформації, необхідної для виконання покладених на Мінфін завдань; призначення на посаду та звільнення з посади в порядку, передбаченому законодавством про державну службу державних службовців апарату Мінфіну, присвоєння їм рангів державних службовців; приймання рішення щодо їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності; призначення на посаду та звільнення в порядку, передбаченому законодавством

про працю, працівників апарату Мінфіну, приймання рішення щодо їх заохочення, притягнення до дисциплінарної відповідальності; приймання та звільнення з посади працівників патронатної служби Міністра за його поданням, а також у зв'язку із звільненням Міністра; погодження у передбачених законом випадках призначення на посаду та звільнення з посади керівників відповідних структурних підрозділів обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій; призначення на посаду та звільнення з посади керівників підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління Мінфіну. Державний секретар представляє Мінфін як юридичну особу в цивільно-правових відносинах.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Мінфіну, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у Мінфіні може утворюватися **колегія**.

Структура апарату Мінфіну України затверджується Міністром фінансів.

Функції, які виконує Міністерство фінансів України, доцільно згрупувати за напрямками діяльності. Можна виділити шість блоків функцій:

- вироблення і реалізація фінансової політики в державі;
- організація фінансових відносин у суспільстві;
- організація бюджетного процесу;
- реформування відносин власності та управління загальнодержавним майном;
- становлення фінансового ринку в Україні;
- забезпечення фінансових взаємовідносин з іншими країнами.

Найбільш важливим блоком функцій Міністерства фінансів є його діяльність з організації бюджетного процесу.

У сфері організації бюджетного процесу Міністерство фінансів України виконує такі функції:

- здійснює прогнозування та аналіз доходів бюджету;
- складає та уточнює прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди;
- визначає основні організаційно-методичні засади бюджетного планування;
- розробляє разом з іншими центральними органами виконавчої влади проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період;
- запроваджує програмно-цільовий метод складення і виконання місцевих бюджетів та середньострокове бюджетне планування на місцевому рівні;
- формує програмну класифікацію видатків та кредитування державного та місцевих бюджетів;
- здійснює відкриття бюджетних програм розпорядникам коштів державного бюджету;
- затверджує та вносить зміни до бюджетної класифікації;
- забезпечує розроблення методики визначення міжбюджетних

трансфертів; визначає розміри фінансових нормативів бюджетної забезпеченості;

- забезпечує регулювання міжбюджетних відносин між державним та місцевими бюджетами;

- організовує роботу, пов'язану із складанням проекту Державного бюджету України, за дорученням Кабінету Міністрів України визначає порядок і термін подання центральними органами державної виконавчої влади, Радою Міністрів Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями матеріалів для підготовки проекту державного бюджету і прогнозних розрахунків для визначення частини загальнодержавних податків, зборів і платежів, що зараховуються до бюджетів Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя;

- складає проект державного бюджету, готує пропозиції щодо нормативів відрахувань частини загальнодержавних податків, зборів і платежів до бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя і подає їх на розгляд Кабінету Міністрів України;

- організовує виконання державного бюджету за доходами і видатками, веде облік касового виконання державного бюджету. Разом із іншими міністерствами, відомствами, Радою Міністрів Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, виконками місцевих Рад народних депутатів забезпечує надходження доходів до державного бюджету та вживає заходів щодо ефективного витрачання бюджетних коштів;

- складає розпис Державного бюджету України згідно з бюджетними призначеннями та вносить зміни до нього, у тому числі в частині міжбюджетних трансфертів у розрізі місцевих бюджетів; розробляє інструктивні матеріали щодо складення розпису (тимчасового розпису) Державного бюджету України

- вносить зміни до розпису Державного бюджету України за загальним фондом з метою забезпечення збалансованості надходжень та витрат державного бюджету з дотриманням граничного обсягу річного дефіциту (профіциту) державного бюджету;

- затверджує разом з головними розпорядниками бюджетних коштів паспорти бюджетних програм; затверджує лімітні довідки про бюджетні асигнування, що містять бюджетні призначення та їх помісячний розподіл;

- проводить в установленому порядку взаємні розрахунки державного бюджету з бюджетами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, в межах своїх повноважень здійснює обслуговування державного внутрішнього і зовнішнього боргу;

- здійснює контроль за виконанням державного бюджету і за додержанням установами Національного банку та комерційними банками правил касового виконання державного бюджету за доходами;

- визначає порядок ведення бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання державного і місцевих бюджетів, кошторисів видатків бюджетних установ. Затверджує форми фінансової та бюджетної звітності про

виконання зведеного, державного та місцевих бюджетів;

- формує проект річного звіту про виконання Закону про Державний бюджет України та здійснює публічне представлення звіту про виконання Державного бюджету України за попередній бюджетний період;
- розробляє та вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо ефективного використання коштів державного бюджету;
- інші відповідно до п.3 Положення про Міністерство фінансів України.

До другої складової органів Міністерства фінансів України (середня ланка) відносяться **Головні фінансові управління облдержадміністрацій, міст Києва і Севастополя та Мінфін Автономної республіки Крим**, які засновуються за принципом подвійного підпорядкування, підвідомче і підзвітне у своїй діяльності центральному апарату Міністерства фінансів України.

Головне фінансове управління очолює **начальник**, який призначається Міністром фінансів України за поданням держадміністрації. Начальник має заступників, яких призначає наказом по фінансовому управлінню.

У Головному фінансовому управлінні утворюється колегія у складі начальника (голови), заступників начальника, а також інших керівних працівників управління. Склад колегії затверджується держадміністрацією.

Фінансування Головного фінансового управління здійснюється за рахунок коштів державного бюджету. Структуру Головного фінансового управління затверджує його начальник.

До складу Головного фінансового управління входять адміністрація (начальник і заступники), бюджетний відділ, головна бухгалтерія, відділ фінансів охорони здоров'я, відділ фінансів освіти та культури, відділ фінансів місцевого господарства, відділ фінансування соціального захисту населення, відділ доходів, цінних паперів, приватизації та фінансових ринків, відділ фінансів капітального будівництва, відділ фінансування місцевих органів влади та управління, відділ кадрів та спеціальної роботи, відділ розробки і впровадження комп'ютеризації, загальний відділ.

Основними завданнями Головного фінансового управління обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації є:

- забезпечення реалізації державної бюджетної політики в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- розроблення в установленому порядку проекту відповідного місцевого бюджету;
- підготовка розрахунків до проекту місцевого бюджету та прогнозу на наступні за планованим два бюджетні періоди і подання таких документів на розгляд голові відповідної місцевої держадміністрації;
- забезпечення ефективного і цільового використання бюджетних коштів;
- розроблення пропозицій щодо удосконалення методів фінансового і бюджетного планування та здійснення витрат;
- проведення разом з іншими структурними підрозділами аналізу фінансово-економічного стану відповідної адміністративно-територіальної

одиниці, перспектив її подальшого розвитку;

- здійснення державного контролю за дотриманням підприємствами, установами та організаціями законодавства щодо використання ними бюджетних коштів;

- здійснення загальної організації та управління виконанням місцевого бюджету на відповідній території, координація в межах своєї компетенції діяльності учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

Головне фінансове управління місцевої держадміністрації утворюється головою місцевої держадміністрації, входить до її складу і в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці забезпечує виконання покладених на цей підрозділ завдань.

Головне фінансове управління місцевої держадміністрації відповідно до визначених галузевих повноважень виконує такі **завдання**: 1) організовує виконання Конституції і законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та здійснює контроль за їх реалізацією; 2) забезпечує у межах своїх повноважень захист прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб; 3) надає адміністративні послуги; 4) здійснює державний контроль за дотриманням підприємствами, установами та організаціями правил, норм, стандартів у межах визначених повноважень; 5) аналізує стан та тенденції соціально-економічного і культурного розвитку у відповідній галузі у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці та вживає заходів до усунення недоліків; 6) бере участь у підготовці пропозицій до проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці; 7) вносить пропозиції щодо проекту відповідного місцевого бюджету; 8) забезпечує ефективне і цільове використання відповідних бюджетних коштів; 9) бере участь у підготовці заходів щодо регіонального розвитку; 10) забезпечує здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції; 11) здійснює повноваження, делеговані органами місцевого самоврядування; 12) здійснює передбачені законом галузеві повноваження; 13) здійснює інші передбачені законом повноваження.

Третьою складовою в системі органів Міністерства фінансів України виступають **фінансові управління виконавчих комітетів обласних Рад народних депутатів, фінансові відділи виконавчих комітетів районних, міських і районних у містах міст обласного підпорядкування Рад народних депутатів.**

Фінансові управління та відділи забезпечують втілення в життя державної фінансової політики на відповідній території, аналізують показники розвитку економіки району, міста, районів у містах здійснюють заходи з оздоровлення фінансового стану галузей місцевого господарства та збільшення доходів бюджету.

Районні фінансові відділи виконують наступні **функції**:

- визначають порядок розроблення бюджетних запитів головними розпорядниками бюджетних коштів, аналізують їх, приймають рішення про включення бюджетного запиту до проекту місцевого бюджету;

- організують роботу зі складання проектів районного бюджету;
- визначають порядок і терміни подання структурними підрозділами районної адміністрації, виконавчими органами сільських, селищних, міських рад матеріалів для підготовки районного бюджету;
- організують виконання районного бюджету;
- аналізують доходи відповідного місцевого бюджету, складають розпис доходів та видатків районного бюджету;
- розглядають звіти про виконання місцевих бюджетів, що надаються територіальними органами Державної казначейської служби;
- аналізують фінансовий стан підприємств, установ та організацій, розташованих на території з метою збільшення додаткових надходжень у бюджет;
- перевіряють та затверджують кошториси бюджетних установ, що фінансуються з районного бюджету тощо.

Міський, районний у містах фінансовий відділ очолює завідуючий, який відповідно до законодавства України призначається вищестоящим фінансовим органом по представленню фінансового відділу. Він має заступників – за посадою начальників відділів. До складу керівництва відносяться також:

- головний бухгалтер та бухгалтери I та II категорії;
- ревізори-інспектори;
- головний економіст.

До складу міського фінансового відділу входять наступні відділи та структурні підрозділи відповідно до типового штатного розпису: бюджетний відділ; відділ планування та аналізу доходів бюджету; відділ фінансування апарату управління; відділ фінансування місцевого господарства; канцелярія, машбюро, водій.

Міський, районний фінансовий відділ підпорядковується у своїй діяльності за горизонталлю – Раді народних депутатів, а по вертикалі – вищому фінансовому органу (управлінню). **Основними завданнями міського (районного) фінансового відділу є:**

- мобілізація грошових потоків і фінансування заходів, пов'язаних з розвитком місцевого господарства;
- планування доходів та видатків;
- забезпечення своєчасного надходження всіх доходів та видатків;
- економне використання бюджетних коштів за призначенням;
- контроль за дотриманням державної фінансової дисципліни.

Фінансовий міський відділ виконує наступні функції:

- забезпечує втілення в життя фінансової політики;
- організовує роботу з укладання проектів бюджетів міст;
- вносить пропозиції щодо розподілу доходів та видатків бюджету міста;
- розглядає проекти зведених кошторисів видатків виконкому;
- організує та забезпечує виконання бюджету міста, складає розпис доходів та видатків міського бюджету; виконує бюджет;
- розглядає звіти та баланси управлінь та відділів виконкому міської Ради

народних депутатів;

- перевіряє та затверджує кошториси бюджетних установ;
- контролює ефективне використання коштів бюджету;
- контролює бухгалтерську звітність та облік в бюджетних установах міського підпорядкування;
- аналізує систему оподаткування та вносить пропозиції щодо її вдосконалення.

3.2. Державна казначейська служба України: структура, функції, завдання

Казначейство України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів.

Державна казначейська служба України (Казначейство України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України.

Для цього у структурі центрального апарата Міністерства фінансів України утворений Департамент координації та спрямування Міністром роботи центральних органів виконавчої влади.

Діяльність ДКСУ регулюється Положенням про Державну казначейську службу України, затвердженого постановою КМУ від 15.04.2015 р № 215 (із змінами від 07.12.2016 р. № 904).

Казначейство у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства, а також дорученнями Кабінету Міністрів України і Міністра фінансів.

Основними завданнями Казначейства України є:

- 1) реалізація державної політики у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку виконання бюджетів;
- 2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах.

Казначейство України відповідно до покладених завдань:

1) забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку, відкритого в НБУ:

- здійснює через систему електронних платежів Національного банку України розрахунково-касове обслуговування розпорядників, одержувачів бюджетних коштів;
- здійснює відкриття і закриття рахунків в національній валюті, проводить операції на рахунках, формує та видає виписки з рахунків; здійснює розподіл бюджетних коштів між державним бюджетом, бюджетами Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя, між місцевими бюджетами, а також між загальним та спеціальним фондами бюджету відповідно до нормативів відрахувань, визначених бюджетним законодавством, і їх перерахування відповідно до законодавства;

помилково або надміру зарахованих до бюджету, за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету;

- здійснює бюджетне відшкодування податку на додану вартість;
- здійснює операції з повернення кредитів, наданих за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;
- проводить відповідні розрахунки між державним та місцевими бюджетами, між місцевими бюджетами, а також між учасниками бюджетного процесу та суб'єктами господарювання;
- формує та веде єдиний реєстр розпорядників та одержувачів бюджетних коштів і базу даних мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів;
- формує і доводить до розпорядників та одержувачів бюджетних коштів витяги з розпису державного бюджету, витяги з розпису державного бюджету за територіями, територіальний розподіл за міжбюджетними трансфертами та зміни до них;
- здійснює реєстрацію та облік бюджетних зобов'язань розпорядників та одержувачів бюджетних коштів;
- здійснює платежі за дорученнями розпорядників та одержувачів бюджетних коштів відповідно до законодавства, в тому числі платежі, пов'язані з виконанням зобов'язань, взятих під державні та місцеві гарантії;
- перераховує міжбюджетні трансферти;
- здійснює операції в іноземній валюті для проведення витрат розпорядників та одержувачів бюджетних коштів;
- здійснює погашення та обслуговування державного боргу, здійснює платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань держави, в національній та іноземній валютах за дорученням Мінфіну;
- забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів під час реалізації спільних з міжнародними фінансовими організаціями проектів;

2) здійснює безспірне списання коштів державного та місцевих бюджетів або боржників на підставі рішення суду; 3) здійснює відкриття, закриття та обслуговування рахунків у системі електронного адміністрування податків; 4) обслуговує кошти фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, інших клієнтів та кошти єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; 5) управляє наявними фінансовими ресурсами, що консолідуються на єдиному казначейському рахунку; 6) забезпечує розміщення тимчасово вільних коштів єдиного казначейського рахунку та коштів валютних рахунків державного бюджету на депозитах або шляхом придбання державних цінних паперів за рішенням Міністра фінансів, погодженим з Національним банком; 7) здійснює покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів та Пенсійного фонду України; 8) здійснює операції з купівлі іноземної валюти та за погодженням з Мінфіном операції з продажу іноземної валюти, яка обліковується на рахунках Казначейства; 9) здійснює видачу і погашення фінансових казначейських векселів; 10) веде бухгалтерський облік операцій з виконання державного та

місцевих бюджетів; 11) встановлює графіки подання квартальної та річної зведеної бюджетної та фінансової звітності головним розпорядникам коштів державного бюджету; 12) зводить і складає звітність про виконання державного, місцевих, зведених місцевих і зведеного бюджетів та подає звітність органам законодавчої, виконавчої влади, місцевим фінансовим органам; 13) розміщує на офіційному веб-сайті Казначейства звітність про виконання державного бюджету та інформацію про виконання місцевих бюджетів; 14) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, *контроль* за:

- веденням бухгалтерського обліку надходжень і витрат державного та місцевих бюджетів, складенням та поданням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів фінансової і бюджетної звітності;
- бюджетними повноваженнями під час зарахування надходжень бюджету; відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету;
- відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі);
- відповідністю платежів узятим бюджетним зобов'язанням та відповідним бюджетним асигнуванням;
- дотриманням правил за операціями з бюджетними коштами в іноземній валюті; дотриманням порядку проведення лотерей з використанням електронних систем прийняття сплати за участь у лотереї в режимі реального часу;
- дотриманням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, іншими клієнтами вимог законодавства у сфері закупівель в частині наявності, відповідності та правильності оформлення документів;

15) інші, відповідно до п. 3 Положення про Державну казначейську службу України.

Казначейська система України має трирівневу структуру і складається з:

- 1) апарату Державної казначейської служби України, який розташовується у столиці держави і представляє її центральний рівень;
- 2) Головних управлінь Державної казначейської служби України (ГУ ДКСУ) обласного значення, розміщених таким чином:
 - Головне управління – у м. Києві;
 - 24 Головних управлінь, що функціонують в областях;
- 3) районних, міських, районних у містах управлінь (відділень) Державної казначейської служби (УДКС), які налічують 633 одиниці, зосереджених у найважливіших місцевих адміністративних центрах.

Трирівнева структура Казначейства України, максимально наближена до адміністративно-територіального поділу країни, що дає змогу здійснювати казначейське обслуговування місцевих бюджетів відповідно до вимог Бюджетного кодексу України (рис. 3.2).

Структура апарату Казначейства України затверджується Головою

Казначейства України за погодженням із Міністром фінансів відповідно до наказу від 23.02.2015 р. № 48 «Про затвердження структури апарату Державної казначейської служби».

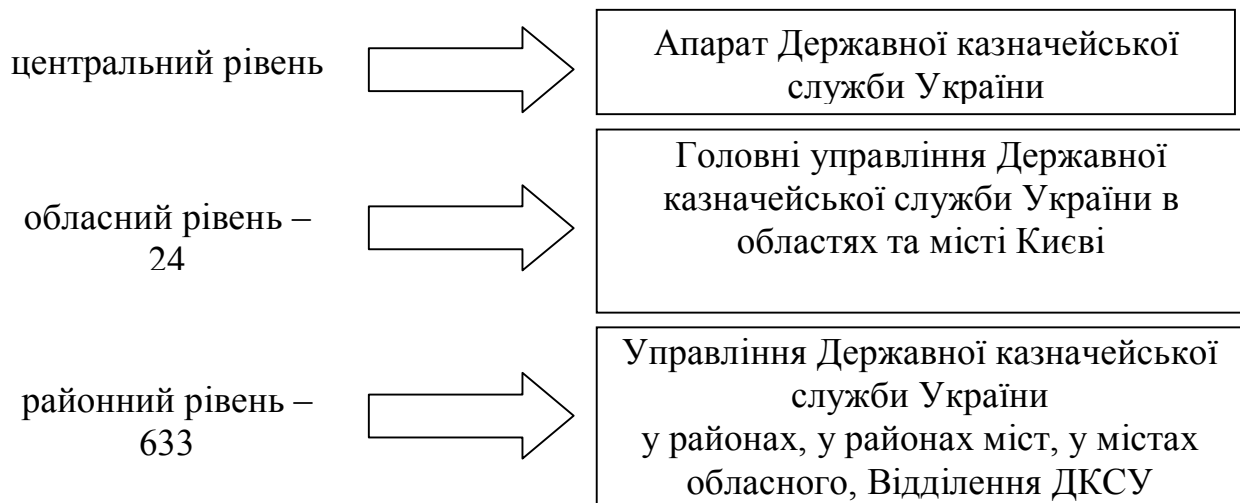

Рис. 3.3. Територіальна структура управління Державної казначейської служби України

Центральний апарат Державної казначейської служби має таку структуру:

- керівництво та служба Голови Державної казначейської служби;
- департаменти, управління, відділи, сектори.

Казначейство України очолює Голова, якого призначає на посаду та звільняє з посади Кабінет Міністрів України за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби. Комісія з питань вищого корпусу державної служби вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо кандидатури для призначення на посаду Голови Казначейства за результатами конкурсу відповідно до законодавства про державну службу.

Голова Казначейства України:

1) очолює Казначейство України, здійснює керівництво його діяльністю, представляє Казначейство України у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями;

2) вносить на розгляд Міністру фінансів пропозиції щодо формування державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів та розроблені Казначейством України проекти законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України;

3) вносить на розгляд Міністру фінансів проекти нормативно-правових актів Мінфіну України з питань, що належать до сфери діяльності Казначейства України;

4) забезпечує виконання Казначейством України актів та доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України;

5) затверджує за погодженням з Міністром фінансів схвалені на засіданні

колегії річний план роботи Казначейства України, заходи щодо реалізації основних напрямів та пріоритетних цілей його діяльності відповідно до визначених завдань;

6) звітує перед Міністром фінансів про виконання річного плану роботи Казначейства України та покладених на нього завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Казначейства України, його територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

7) вносить пропозиції Міністрові фінансів щодо кандидатур на посади своїх заступників;

8) затверджує за погодженням із Міністром фінансів структуру апарату Казначейства України;

9) забезпечує виконання наданих Міністром фінансів доручень та ін.

Голова Казначейства має двох заступників, у тому числі одного першого, які призначаються на посаду Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій Комісії з питань вищого корпусу державної служби за результатами конкурсу відповідно до законодавства про державну службу. Заступники Голови Казначейства звільняються з посади Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій Комісії з питань вищого корпусу державної служби відповідно до законодавства про державну службу.

В організаційній структурі управління ДКСУ виділені структурні підрозділи (департаменти, управління, відділ та сектор) за першим заступником Голови і заступником Голови та безпосередньо структурні підрозділи з забезпечення діяльності Голови ДКСУ.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Казначейства України, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у Казначействі України утворюється **колегія** у складі Голови Казначейства України (голова колегії), першого заступника та заступника Голови Казначейства України за посадою, визначених посадових осіб Мінфіну України. У разі потреби до складу колегії Казначейства України можуть входити керівники структурних підрозділів Казначейства України, а також в установленому порядку інші особи. Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Казначейства України.

Головні управління Державної казначейської служби в областях, місті Києві (обласні управління) очолює начальник, який призначається на посаду і звільнюється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства фінансів.

Основним завданням середньої ланки Казначейства є:

- організація роботи відділень Державної казначейської служби у районах, містах і районах у містах;
- організація та здійснення виконання державного бюджету;
- ведення обліку руху коштів держбюджету на рахунку казначейства.

Державна казначейська служба в областях, місті Києві мають **типову структуру**, а саме: 1) керівництво (начальник, перший заступник, заступники

начальника); 2) відділи, що безпосередньо підпорядковані начальнику управління(юридичний відділ, відділ кадрового забезпечення, відділ внутрішнього контролю); 3) відділи, що безпосередньо підпорядковані першому заступнику управління (відділ організації роботи органів казначейства; відділ внутрішніх казначейських операцій; відділ надходжень державного бюджету та місцевих бюджетів; відділ аналітичного обліку зобов'язань перед бюджетом) 4) відділи, що безпосередньо підпорядковані заступнику начальника управління (відділ видатків державного бюджету; відділ видатків правоохоронних органів і силових структур; відділ цільових фондів та ін. клієнтів; відділ видатків місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин); 5) відділи, що безпосередньо підпорядковані головному бухгалтеру(операційний; звітності; планово-економічний; управління справами).

На базову ланку управління (відділення) Державної казначейської служби у районах, містах, районах у містах покладено **функції**, які можна згрупувати за трьома напрямками:

– організація та здійснення виконання державного бюджету за видатками (забезпечують відповідно до встановлених розмірів асигнувань цільове фінансування видатків; ведуть облік розпорядників коштів, які знаходяться на даній території; розподіляють і перераховують місцевим бюджетам належні їм суми коштів від відрахувань загальнодержавних податків і зборів; ведуть бухгалтерський облік видатків за рахунками відділень Державної казначейської служби; здійснюють збирання, контроль, зведення та подання вищестоящим органам казначейства звітності про стан виконання показників Держбюджету відповідним регіоном);

– організація та здійснення виконання державного бюджету за доходами (здійснюють за поданням територіальних органів державної фіскальної служби України, повернення за рахунок держбюджету зайво сплачених або стягнених платежів; ведуть бухгалтерський облік доходів за рахунками відділень Державної казначейської служби; передають податковим інспекціям документи про стягнення у безспірному порядку до державного бюджету штрафів за порушення порядку проходження і виконання платіжних доручень по доходах; здійснюють збирання, контроль, зведення та подання вищестоящим органам казначейства звіту про стан виконання показників держбюджету відповідним районом);

– здійснення за надходженням, рухом і використанням державних позабюджетних фондів у частині, що визначається Головним управлінням Державної казначейської служби.

Відділення Державної казначейської служби у районах, містах і районах у містах очолює начальник, який призначається на посаду і звільняється з посади начальником Головного управління Державної казначейської служби за поданням начальників другого рівня управлінь казначейства.

Структура відділення Державної казначейської служби має такий склад: керівництво – начальник відділу та заступник; відділ обліку лімітів видатків і контролю за виконанням кошторисів; відділ розмежувань та оперативно-аналітичного обліку державних податків; відділ бухгалтерського обліку та

звітності; операційний відділ.

Отже, головним завданням органів Державної казначейської служби є організація касового виконання та безпосереднє здійснення контролю за виконанням державного бюджету.

3.3. Державна фіскальна служба України: структура, функції, завдання

Державна фіскальна служба України (ДФСУ) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі - єдиний внесок), державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

ДФСУ у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Державна фіскальна служба України здійснює свою діяльність відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р. № 236 «Положення про Державну фіскальну службу України» (із змінами від 23.09.2016 р. №527).

Державна фіскальна служба України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань:

- забезпечення формування та реалізації єдиної державної податкової, державної митної політики в частині адміністрування податків і зборів;
- забезпечення формування та реалізації державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями при застосуванні податкового та митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску

Основними завданнями ДФСУ є:

1) забезпечення формування єдиної державної податкової, державної митної політики в частині адміністрування податків і зборів, митних платежів та реалізація єдиної державної податкової, державної митної політики, а також боротьба з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, здійснення в межах своїх повноважень контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів та інших платежів;

2) забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів;

3) забезпечення формування та реалізація державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьба з правопорушеннями при застосуванні законодавства з питань сплати єдиного внеску;

4) забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів.

Територіальна структура управління ДФСУ наведена на рис. 3.3.

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ							
<i>Центральний апарат ДФСУ</i>	Територіальні органи						Спеціалізовані департаменти
	<i>Головні управління ДФСУ в областях та м. Києві</i>			<i>Офіс великих платників податків</i>		<i>Митниця</i>	
	Державні податкові інспекції в районах міст	Об'єднані державні податкові інспекції в містах	Податкові міліції	Апарат	Територіальні управління Офісу		

Рис. 3.3. Територіальна структура управління ДФСУ

Територіальна структура управління ДФСУ має три рівні:

- центральний рівень - апарат ДФСУ;
- територіальні органи:
 - 1) Головні управління ДФСУ у областях та м. Києві;
 - 2) Офіс великих платників податків;
 - 3) Митниця;
- спеціалізовані департаменти.

Очолює Державну фіскальну службу України Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України на підставі пропозицій Міністра фінансів.

Голова ДФСУ визначає пріоритети роботи ДФСУ України та шляхи виконання покладених на нього завдань, затверджує плани роботи Міністерства, звіти про їх виконання; організовує та контролює в межах своїх повноважень виконання ДКСУ, його територіальними органами Конституції України, законів України, актів і доручень; подає на розгляд Кабінету Міністрів України проекти законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, розробником яких є ДФСУ України; погоджує проекти законів та актів Президента України, що вносяться Кабінетом Міністрів України на розгляд Верховної Ради України та Президента України; затверджує структуру апарату ДФСУ України та

територіальних органів Міністерства; вирішує питання, пов'язані з діяльністю служби та ін.

Голова ДФСУ має першого заступника та заступника Голови – керівника апарату, які призначаються на посаду та звільняються з посади КМУ за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Голови ДФСУ.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції ДФСУ, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у службі утворюється **колегія** у складі Голови (голова колегії), першого заступника та заступників Голови.

Головні управління ДФСУ в областях та м. Києві очолює начальник. На сьогодні на виконання Постанови КМУ від 28.03.2018 № 296 "Про реформування деяких територіальних органів Державної фіскальної служби", наказом ДФС України від 10.05.2018 № 297 затверджено реорганізацію територіальних органів ДФС у Харківській здійснюється **реорганізація** Об'єднаних державних податкових інспекцій з приєднання їх до Головних управлінь ДФС в областях.

Офіс великих платників податків ДФСУ (раніше - Міжрегіональне головне управління) – центральний офіс з обслуговування великих платників створено відповідно до наказу ДФСУ від 01.09.2014 № 98 (із змінами від 28.12.2015 №1004, від 14.06.2018р. № 374) з метою забезпечення реалізації повноважень ДФСУ у взаємовідносинах з великими та іншими платниками, здійснення податкового супроводження.

Структуру Офісу великих платників податків затверджує Голова ДФСУ за погодженням з Міністром фінансів України.

В структурі управління апарату Офісу великих платників податків виділені:

- начальник Офісу;
- два перших заступників начальника;
- три заступника начальника;
- тимчасово виконуючий обов'язки начальника Офісу.

Очолює Офіс великих платників податків ДФСУ **начальник**, який призначається на посаду наказом Голови ДФСУ.

Заступники начальника Офісу великих платників податків підзвітні та підконтрольні Голові ДФСУ.

Основними завданнями Офісу великих платників податків є:

- забезпечення реалізації державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи;
- державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства;
- здійснення контролю в межах своїх повноважень за надходженням до бюджетів та цільових фондів податків, зборів та інших платежів;
- інші.

Офіс великих платників податків **здійснює** адміністрування податків та зборів, ЄСВ, реєструє та веде облік платників податків, забезпечує достовірність

та повноту обліку платників податків та зборів, веде облік податків, зборів та платежів, ЄСВ, здійснення погашення податкового боргу платників податків, зборів та ЄСВ, контролює своєчасність подання платниками податкової звітності, своєчасність, повноту нарахування та сплати податків, зборів та платежів тощо.

У складі Офісу діють підрозділи **податкової міліції**, діяльність яких координує перший заступник начальника Офісу.

Під час виконання своїх повноважень офіс великих платників податків взаємодіє з митницями ДФСУ, державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування.

Територіальні управління Офісу великих платників податків функціонують у містах Дніпро, Запоріжжя, Одеса, Львів, Харків.

Відділи податкового супроводження підприємств створені у містах Вінниця Луцьк, Тернопіль, Івано-Франківськ, Миколаїв, Полтава, Кривий Ріг.

Територіальні управління Офісу великих платників очолюють начальники, які мають першого заступника та трьох заступників.

До складу територіальних органів ДФСУ відносять **митницю**.

Міжрегіональну митницю ДФСУ очолює **начальник**. В структурі управління митниці виділені сектори та відділи, спеціалісти з адміністрування митних платежів, з організації митного контролю, з протидії митного правопорушення та ін.

В структурі апарату Енергетичної митниці ДФСУ виділені начальник, перший заступник начальника та два заступника начальника.

Територіальними органами Енергетичної митниці є митні пости та їх підрозділи - відділи та сектори митного оформлення.

Ці органи здійснюють митний контроль та митне оформлення товарів (перелік товарів визначено наказом Міністерства фінансів України від 20.04.2015 № 448), що переміщуються через митний кордон України автомобільним, залізничним, трубопровідним транспортом та лініями електропередачі.

До спеціалізованих департаментів ДФСУ відносять:

- Департамент податкових та митних експертиз ДФС;
- Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення ДФС;
- Інформаційно-довідковий департамент ДФС.

Основні завдання Департаменту податкових та митних експертиз ДФС:

1) забезпечення реалізації державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства;

2) проведення досліджень та здійснення експертної діяльності у податковій та митній сферах;

3) здійснення відповідно до законодавства попередньої оцінки майна, вилученого, конфіскованого за порушення митного та податкового законодавства.

Основними завданнями Департаменту спеціалізованої підготовки та

кінологічного забезпечення ДФС є:

- 1) забезпечення реалізації державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи в межах компетенції Департаменту;
- 2) здійснення кінологічного забезпечення;
- 3) участь у службових заходах, у тому числі з використанням службових собак, спрямованих на запобігання, виявлення і припинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, зброї та боєприпасів, тютюнових виробів, грошових знаків у вигляді банкнотів тощо;
- 4) організація, здійснення та моніторинг спеціальної та спеціалізованої підготовки посадових осіб та інших працівників територіальних органів ДФС шляхом залучення відповідних спеціалістів.

До завдань інформаційно-додаткового департаменту ДФС відносять:

- надання фізичним та юридичним особам консультацій з питань оподаткування, державної митної справи, єдиного внеску та іншого законодавства, контроль за додержанням якого покладено на ДФС, за допомогою Баз знань, розміщеної в Інформаційній системі ІДД ДФС;
- надання фізичним та юридичним особам інформаційно-довідкових послуг з питань оподаткування, державної митної справи, єдиного внеску та іншого законодавства, контроль за додержанням якого покладено на ДФС, за допомогою Баз знань та інших офіційних джерел інформації;
- інформування фізичних та юридичних осіб про зміни та доповнення, внесені до нормативно-правових актів з питань оподаткування, державної митної справи, сплати єдиного внеску та іншого законодавства, контроль за додержанням якого покладено на ДФС;
- формування та підтримка в актуальному стані Баз знань;
- наповнення Загальнодоступного інформаційно-довідкового ресурсу (далі – ЗІР), розміщеного на офіційному веб-порталі ДФС;
- інші.

3.4. Державна аудиторська служба України: структура, функції, завдання

Державна аудиторська служба України творена на підставі постанови КМУ від 03.02.2016 р. № 43 із змінами від 25.04.2018 р. № 303..

Державної аудиторська служба України є центральним органом виконавчої влади, яка входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю.

Діяльність Державної аудиторської служби України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України.

Органи Державної аудиторської служби України здійснюють незалежний державний фінансовий контроль від імені виконавчої гілки влади.

До складу органів Державної аудиторської служби України входять:

→ Центральний апарат;

→ Міжрегіональні територіальні органи (реорганізовані постановою КМУ від 6 квітня 2016 року № 266 державні фінансові інспекції в областях,

містах, м. Києві, районах, містах або міжрайонні, об'єднані в районах та містах державні фінансові інспекції).

Основними завданнями Державної аудиторської служби України є:

- забезпечення формування і реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю;
- здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів;
- надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг.

Державна аудиторська служба України відповідно до покладених на неї завдань виконує такі **функції**:

1) *здійснює контроль* у територіальних органах міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі - підконтрольні установи),

2) *реалізує державний фінансовий контроль* через здійснення: державного фінансового аудиту; перевірки закупівель; інспектування (ревізії); моніторингу закупівель;

3) *здійснює контроль* за: цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів; досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів; цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії; достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників та відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі); відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів довгострокових зобов'язань за енергосервісом, затвердженим в установленому порядку, умовам закупівлі енергосервісу; дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів; дотриманням законодавства про закупівлі; веденням бухгалтерського обліку, а також складанням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання тощо;

4) *проводить оцінку управління бюджетними коштами, досягнення їх економії, стану фінансової і господарської діяльності, ефективності і результативності в діяльності підконтрольних установ;*

5) проводить оцінку достовірності фінансової звітності підконтрольних установ;

6) сприяє забезпеченню законного та ефективного використання державних і комунальних коштів та/або майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності суб'єктами господарювання державного сектору економіки, визначеними в установленому порядку;

7) вживає в межах повноважень, передбачених законом, заходів до усунення виявлених недоліків та запобігання їм у подальшому, а саме: проводить аналіз стану дотримання фінансової та бюджетної дисципліни, виявляє причини та умови, що призвели до недоліків і порушень, готує рекомендації та пропозиції щодо їх усунення і запобігання їм у подальшому; подає зазначені рекомендації та пропозиції Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, іншим державним органам, органам місцевого самоврядування та керівникам підконтрольних установ; здійснює контроль за станом врахування і впровадження поданих пропозицій і рекомендацій;

8) подає щомісяця Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України і Мінфіну звіти про узагальнені результати контролю за дотриманням бюджетного законодавства;

9) здійснює інші повноваження.

Державну аудиторську службу України очолює **Голова**, якого призначає на посаду та звільняє з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України на підставі пропозицій Міністра фінансів.

В організаційній структурі апарату Державної аудиторської служби виділені посади:

- Голови Держаудитслужби;
- першого заступника Голови;
- трьох заступників Голови.

Структура Державної аудиторської служби України затверджується Головою та включає департаменти контролю, стратегічного планування, звітності, моніторингу та ін., управління внутрішнього аудиту, документообігу, фінансове управління, інші управління; сектори.

Територіальна структура управління Державної аудиторської служби України передбачає два рівні (рис. 3.4):

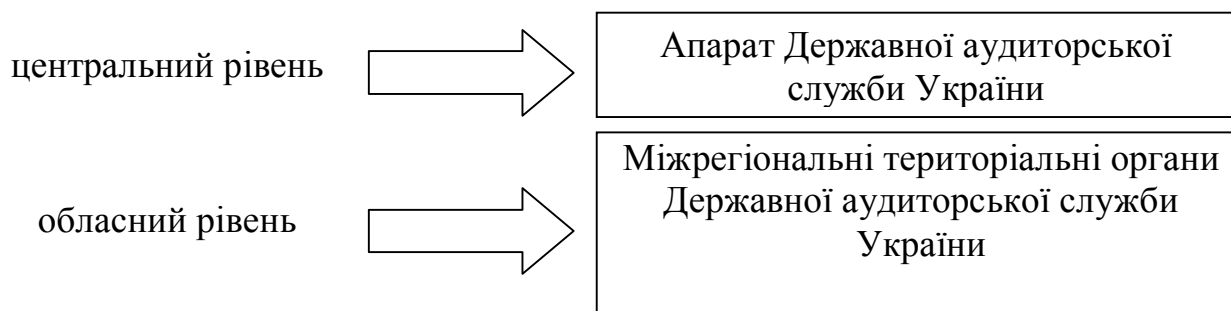

Рис. 3.4. Територіальна структура управління Рахункової палати До

складу міжрегіональних територіальних органів Держаудитслужби входять 5 підрозділів:

- Північний офіс;
- Північно-східний офіс;
- Східний офіс;
- Західний офіс;
- Південний офіс.

Офіси Держаудитслужби (далі - Офіси) підпорядковуються Держаудитслужбі та є її міжрегіональними територіальними органами.

У складі Офісів утворюються як структурні підрозділи **управління офісів** в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі (далі - управління).

До складу Офісу входять наступні **управління** в областях:

- Північний офіс: Вінницька, Житомирська, Київська, Черкаська та Чернігівська області;
- Північно-східний офіс: Луганська, Полтавська, Сумська, Харківська області;
- Східний офіс: Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Дніпропетровська області;
- Західний офіс: Волинська, Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області;
- Південний офіс – Миколаївська, Одеська, Херсонська області, АРК, м. Севастополь.

Міжрегіональні територіальні органи Держаудитслужби – Офіси здійснюють наступні **функції**:

1) *здійснюють контроль* у територіальних органах міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі - підконтрольні установи),

2) *реалізують державний фінансовий контроль* через здійснення: державного фінансового аудиту; перевірки закупівель; інспектування (ревізії); моніторингу закупівель;

3) *здійснюють контроль* за: цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів; досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів; цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії; достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання

планових бюджетних показників та відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі); відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів довгострокових зобов'язань за енергосервісом, затвердженим в установленому порядку, умовам закупівлі енергосервісу; дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів; дотриманням законодавства про закупівлі; веденням бухгалтерського обліку, а також складенням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі), кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету; станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності; виконанням функцій з управління об'єктами державної власності; станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів, станом внутрішнього контролю в інших підконтрольних установах; усуненням виявлених недоліків і порушень;

4) *проводить оцінку* управління бюджетними коштами, досягнення їх економії, стану фінансової і господарської діяльності, ефективності і результативності в діяльності підконтрольних установ;

5) *проводять оцінку* достовірності фінансової звітності підконтрольних установ;

6) *сприяють забезпеченню* законного та ефективного використання державних і комунальних коштів та/або майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності суб'єктами господарювання державного сектору економіки, визначеними в установленому порядку;

7) *вживають в* установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб, а саме: вимагає від керівників та інших осіб підприємств, установ та організацій, що контролюються, усунення виявлених порушень законодавства; здійснює контроль за виконанням таких вимог; звертається до суду в інтересах держави у разі незабезпечення виконання вимог щодо усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства з питань збереження і використання активів; застосовує заходи впливу за порушення бюджетного законодавства тощо;

8) *вживають в межах повноважень*, передбачених законом, заходів до усунення виявлених недоліків та запобігання їм у подальшому, а саме: проводять аналіз стану дотримання фінансової та бюджетної дисципліни, виявляє причини та умови, що призвели до недоліків і порушень, готують рекомендації та пропозиції щодо їх усунення і запобігання їм у подальшому; подають зазначені рекомендації та пропозиції територіальним органам міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування та керівникам підконтрольних установ; здійснюють контроль за станом урахування і впровадження поданих рекомендацій і пропозицій та інформує про це

Держаудитслужбу;

9) організують роботу управлінь щодо виконання ними завдань, поставлених перед Офісом, та узагальнює результати державного фінансового контролю;

10) інші.

Офіси діють на підставі положень, що затверджуються Головою Держаудитслужби.

Міжрегіональні територіальні підрозділи Держаудитслужби (Офіси) очолює начальник, який має першого заступника та заступників. **Начальник офісу** призначається на посаду Головою Держаудитслужби за погодженням з Міністром фінансів України та головами відповідних місцевих державних адміністрацій. Начальник Офісу звільняється з посади Головою Держаудитслужби за погодженням з Міністром фінансів України. **Заступників** за поданням начальника офісу призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням із Міністром фінансів України Голова Держаудитслужби.

Управління офісів Держаудитслужби в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі (далі - управління) є їх **структурними підрозділами**.

Управління очолює начальник, який призначається на посаду та звільняється з посади начальником Офісу за погодженням з Головою Держаудитслужби. Начальник управління може мати двох заступників, у тому числі одного заступника, який не очолює відділ, яких за його поданням призначає на посаду та звільняє з посади начальник Офісу за погодженням з Головою Держаудитслужби.

Структуру управління затверджує Голова Держаудитслужби за поданням начальника Офісу.

Управління діють на підставі положень, що затверджуються Офісами.

Управління виконують функції, аналогічні функціям Офісу. **Основним завданням** управління є реалізація повноважень Офісу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

3.5. Державна служба фінансового моніторингу України: завдання, функції

Державна служба фінансового моніторингу України здійснює свої функції відповідно до Положення, затвердженого Постановою КМУ від 29.07.2015 р.№ 571.

Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Основними завданнями Держфінмоніторингу є:

1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення ;

3) збирання, оброблення та проведення аналізу(оперативного та стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

4) створення та забезпечення функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

5) проведення національної оцінки ризиків;

6) налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, НБУ, компетентними органами іноземних держав та міжнародними органами у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

7) забезпечення в установленому порядку представництва України в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

В структурі апарату Держфінмоніторингу виділені:

- керівник - Голова- призначається на посаду і звільняється з посади та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України на підставі пропозицій Міністра фінансів;
- перший заступник Голови;
- заступник Голови.

Заступники Голови Держфінмоніторингу призначаються на посаду і звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України на підставі пропозицій Міністра фінансів.

Структуру апарату Держфінмоніторинг затверджує його Голова за погодженням з Міністром фінансів України.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Держфінмоніторингу, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у Держфінмоніторингу може утворюватися **колегія**.

3.6. Рахункова палата України: завдання, функції, структура

Рахункова палата від імені Верховної Ради здійснює контроль за

надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням.

Рахункова палата – це постійно діючий орган контролю, який утворюється Верховною Радою України, підпорядкований і підзвітний їй. Рахункова палата є юридичною особою і здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких інших органів держави.

Рахункова палата свою діяльність здійснює як незалежний орган контролю Верховної Ради України і керується Конституцією України та Законом України від 2 липня 2015 р. № 576-УШ «Про Рахункову палату» із змінами та доповненнями від 27.12.2017 р. № 2254-УШ.

Метою її створення була відсутність у Верховної Ради України механізму контролю за фінансово-економічною діяльністю центральних органів виконавчої влади (Міністерства фінансів України, Національного банку України, державних цільових фондів, апаратів Кабінету Міністрів України, Президента України та Верховної Ради України тощо), оскільки до створення Рахункової палати всі державні контролюючі органи були підзвітними органам виконавчої влади.

Під час здійснення своїх повноважень Рахункова палата є незалежною від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Забороняється втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських об'єднань, підприємств, установу діяльність Рахункової палати.

Територіальна структура управління Рахункової палати України передбачає два рівні (рис. 3.5):

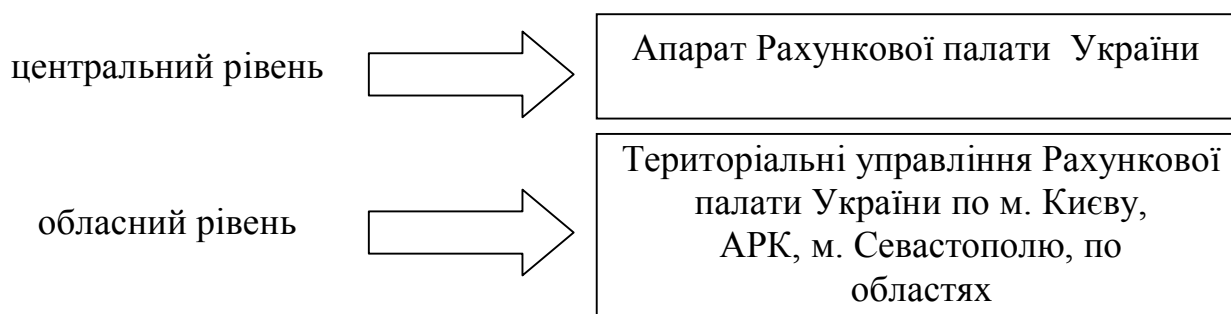

Рис. 3.5. Територіальна структура управління Рахункової палати України

Серед територіальних управлінь Рахункової палати України виділено 9 одиниць:

- Територіальне управління Рахункової палати по м. Києву, київській, Черкаській та Чернігівській областях (у м. Києві);
- Територіальне управління Рахункової палати по Дніпропетровській та Запорізькій областях (у м. Дніпро);
- Територіальне управління Рахункової палати по Львівській, Волинській, Рівненській та Тернопільській областях (у м. Львів);
- Територіальне управління Рахункової палати по Одеській,

Миколаївській та Херсонській областях, Автономній Республіці Крим та м. Севастополь (у м. Одеса);

- Територіальне управління Рахункової палати по Харківській, Сумській та Полтавській областях (у м. Харків);
- Територіальне управління Рахункової палати по Донецькій та Луганській областях (у м. Донецьк);
- Територіальне управління Рахункової палати по Вінницькій, Житомирській, Кіровоградській та Хмельницькій областях (у м. Вінниця);
- Територіальне управління Рахункової палати по Івано-Франківській, Закарпатській та Чернівецькій областях (у м. Ужгород).

Територіальні управління - структурні підрозділи Рахункової палати без статусу юридичної особи.

В організаційній структурі територіальних управлінь Рахункової палати виділені підрозділи:

- відділ аудиту видатків;
- відділ контролю з питань доходів бюджету;
- відділ контролю міжбюджетних трансфертів.

Очолює територіальне управління начальник.

Центральний апарат Рахункової палати складається з дев'яти членів.

В структурі апарату Рахункової палати України виділені:

- Голова,
- перший заступник голови;
- заступник голови;
- секретар;
- головні контролери.

Між ними закріплені функціональні обов'язки і зони управління. Головний контролер – директор департаменту з питань оборони та правової охорони діяльності, який має у складі управління по забезпеченню керівництва діяльності Рдиректор департаменту з питань правового забезпечення; головний контролер – директор з питань АПК, природоохоронної діяльності та надзвичайних ситуацій, головний контролер – директор з питань використання коштів державного бюджету в регіонах; головний контролер-директор з питань промисловості, виробничої інфраструктури та державної власності.

Структуру апарату Рахункової палати затверджує Колегія Рахункової палати за поданням Голови Рахункової палати.

Голова Рахункової палати призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Голови Верховної Ради України шляхом таємного голосування терміном на 6 років без права призначення на другий термін.

Голова Рахункової палати:

- здійснює керівництво діяльністю Рахункової палати та організує її роботу відповідно до Регламенту Рахункової палати;
- подає Верховній Раді України звіти про роботу Рахункової палати;
- представляє Рахункову палату у відносинах з Верховною Радою України, її органами, іншими державними органами, органами місцевого

самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями, органами державного фінансового контролю іноземних держав та іншими міжнародними організаціями ;

- вносить на розгляд Рахункової палати пропозиції щодо загальної концепції роботи Рахункової палати, кадрової політики, проектів кошторису Рахункової палати, структури і штатного розпису апарату Рахункової
- інформує Верховну Раду України про результати здійснення державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту
- здійснює інші повноваження.

Голова Рахункової палати має право брати участь у засіданнях Верховної Ради України, її комітетів і тимчасових спеціальних та інших комісій під час розгляду питань, що стосуються діяльності Рахункової палати.

Заступник Голови Рахункової палати обирається на засіданні Рахункової палати шляхом відкритого голосування за поданням Голови Рахункової палати зі складу членів Рахункової палати. Заступник Голови Рахункової палати вважається обраним, якщо його кандидатуру підтримало не менше двох третин від її складу, визначеного Законом України «Про Рахункову палату». Термін повноважень заступника становить шість років.

Члени Рахункової палати призначаються на посади та звільняються з посад Верховною Радою України відповідно до вимог цього Закону та в порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України. Призначення членів Рахункової палати на посади здійснюється на підставі конкурсу. Термін повноважень складає не більше 6 років. Член Рахункової палати забезпечує здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) відповідно до рішення Рахункової палати. Для виконання своїх повноважень член Рахункової палати надає доручення відповідному департаменту (департаментам) та/або територіальному підрозділу (підрозділам).

Організаційну, інформаційно-довідкову та іншу роботу по обслуговуванню Рахункової палати здійснює апарат Рахункової палати під керівництвом Секретаря Рахункової палати. **Секретар Рахункової палати** є керівником її апарату. Секретар Рахункової палати призначається на посаду та звільняється з посади Головою Рахункової палати за його пропозицією відповідно до рішення Рахункової палати.

Інші посадові особи апарату Рахункової палати (крім радників членів Рахункової палати) призначаються на посади та звільняються з посад Секретарем Рахункової палати у порядку, встановленому Законом України "Про державну службу". Радники члена Рахункової палати призначаються на посади та звільняються з посад Секретарем Рахункової палати за поданням члена Рахункової палати.

Повноваженнями Рахункової палати є:

- 1) здійснення фінансового аудиту та аудиту ефективності щодо:
 - надходжень до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів та інших доходів, включаючи адміністрування контролюючими органами таких надходжень;

- проведення витрат державного бюджету, включаючи використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Вищої ради правосуддя, Генеральної прокуратури України та інших органів, безпосередньо визначених Конституцією України; використання коштів державного бюджету, наданих місцевим бюджетам та фондам загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування; здійснення таємних видатків державного бюджету;
- управління об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету, включаючи забезпечення відрахування (сплати) до державного бюджету коштів, отриманих державою як власником таких об'єктів, та використання коштів державного бюджету, спрямованих на відповідні об'єкти;
- надання кредитів з державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету;
- операцій щодо державних внутрішніх та зовнішніх запозичень, державних гарантій, обслуговування і погашення державного та гарантованого державою боргу;
- використання кредитів (позик), залучених державою до спеціального фонду державного бюджету від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, виконання міжнародних договорів України, що призводить до фінансових наслідків для державного бюджету, у межах, які стосуються таких наслідків;
- здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету;
- виконання державних цільових програм, інвестиційних проєктів, державного замовлення, надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету;
- управління коштами державного бюджету центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів;
- стану внутрішнього контролю розпорядників коштів державного бюджету;
- інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використанням;
- виконання кошторису доходів та витрат Національного банку України.

2) проводить експертизу поданого до Верховної Ради України проєкту закону про Державний бюджет України (включаючи матеріали, що додаються до цього проєкту закону) та готує відповідні висновки;

3) аналізує виконання Державного бюджету України та готує відповідні висновки, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень;

4) аналізує річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України, поданий Кабінетом Міністрів України, та готує відповідні висновки з оцінкою ефективності управління коштами державного бюджету, а також

пропозиції щодо усунення виявлених порушень та вдосконалення бюджетного законодавства;

5) аналізує ефективність використання суб'єктами господарювання пільг із сплати до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів, доцільність функціонування пільгових режимів оподаткування та їх вплив на загальний стан надходжень державного бюджету;

6) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, звіту Антимонопольного комітету України та звіту Фонду державного майна України в частині, що впливає на виконання державного бюджету;

6-1) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, щорічного звіту, що містить аналіз функціонування системи публічних закупівель та узагальнену інформацію про результати здійснення контролю у сфері закупівель, протягом трьох місяців з дня його оприлюднення;

7) здійснює за зверненням органів місцевого самоврядування, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, державних підприємств та інших суб'єктів господарювання державного сектору економіки заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо відповідних місцевих бюджетів та діяльності суб'єктів звернення;

8) направляє за результатами заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) обов'язкові для розгляду рішення Рахункової палати;

9) аналізує реалізацію наданих Рахунковою палатою рекомендацій (пропозицій) з метою оцінки їх результативності;

10) звертається до суду у разі порушення об'єктами контролю повноважень членів Рахункової палати та посадових осіб апарату Рахункової палати, зокрема щодо усунення перешкод у реалізації таких повноважень;

11) у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення інформує про них відповідні правоохоронні органи;

12) здійснює співробітництво з вищими органами фінансового контролю інших держав, міжнародними організаціями, укладає з ними угоди про співробітництво, проводить з органами фінансового контролю інших держав спільні та паралельні аудити;

13) здійснює методичну та методологічну роботу з питань державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту);

14) здійснює інші повноваження;

Об'єктами контролю Рахункової палати при виконанні повноважень, визначених частиною першою статті 7 Закону, є державні органи, органи місцевого самоврядування, інші бюджетні установи, у тому числі закордонні дипломатичні установи України, суб'єкти господарювання, громадські чи інші організації, фонди загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, Національний банк України та інші фінансові установи.

Рахункова палата за результатами здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту):

1) регулярно інформує Верховну Раду України, Президента України про результати здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту), включаючи факти порушень бюджетного законодавства;

2) подає Верховній Раді України висновки щодо проекту закону про Державний бюджет України;

3) щокварталу подає Верховній Раді України висновки про стан виконання закону про Державний бюджет України, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень;

4) подає Верховній Раді України висновки і пропозиції щодо річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України.

Рахункова палата може надавати в межах компетенції консультації Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим державним органам та органам місцевого самоврядування.

Рахункова палата має такі права:

- ознайомлюватися з оригіналами документів об'єктів контролю, отримувати безоплатно копії документів та інформацію у паперовому та електронному вигляді (включаючи інформацію з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування), необхідні для здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту);
- отримувати інформацію про стан та рух коштів державного бюджету від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів;
- отримувати від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, інших юридичних осіб та їх посадових осіб, фізичних осіб - підприємців інформацію, документи і матеріали, необхідні для здійснення Рахунковою палатою своїх повноважень;
- отримувати від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику, Фонду державного майна України, Національного банку України та інших фінансових установ необхідні відомості про здійснювані ними операції і стан рахунків розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування щодо операцій з коштами державного бюджету, у тому числі міжбюджетних трансфертів, а також про надходження до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів та інших доходів;
- брати в установленому порядку участь у засіданнях Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, колегій міністерств, інших

центральної та місцевих органів виконавчої влади з питань надходження коштів до державного бюджету та їх використання;

- залучати в установленому порядку для забезпечення виконання повноважень Рахункової палати працівників державних контролюючих і правоохоронних органів, а також спеціалістів, аудиторів, фахівців-експертів з інших установ та організацій, у тому числі на договірних засадах;
- отримувати доступ до баз даних, реєстрів, автоматизованих систем, створених за рахунок коштів державного бюджету.

Рахункова палата щороку звітує перед Верховною Радою України про результати своєї діяльності. **Не пізніше 1 грудня** вона подає Верховній Раді України загальний письмовий звіт про результати виконання доручень Верховної Ради України, проведених перевірок, ревізій та обслідувань, а також про витрати на цю діяльність.

Щорічний звіт про роботу Рахункової палати перед Верховною Радою України підлягає обов'язковому опублікуванню. Він публікується у виданнях Верховної Ради України.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте організаційну структуру управління Міністерства фінансів України.
2. Назвіть функції, основні завдання Міністерства фінансів України.
3. Які завдання вирішує Міністерство фінансів України відносно бюджетного процесу?
4. Охарактеризуйте територіальну структуру управління Казначейства України.
5. Які основні завдання стоять перед Казначейством України?
6. Які повноваження має Казначейство України?
7. Охарактеризуйте структуру апарату управління Казначейства України.
8. Які функції виконує Голова Казначейства України?
9. Які функції виконують Головні управління Казначейства України?
10. Назвіть основні завдання, що стоять перед Державною фіскальною службою України.
11. Охарактеризуйте територіальну структуру управління Державної фіскальної служби України.
12. Які завдання виконує Офіс великих платників податків?
13. Охарактеризуйте структуру організації Офісу великих платників податків.
14. Визначте основні завдання Державної аудиторської служби України.
15. Які функції виконує Державна аудиторська служба України?
16. Охарактеризуйте територіальну структуру управління Державної аудиторської служби.
17. Охарактеризуйте структуру апарату Державної аудиторської служби.
18. Визначте функції Міжрегіональних територіальних органів Держаудитслужби України.

19. Які функції виконує Державна служба фінансового моніторингу?
20. Охарактеризуйте статус Рахункової палати України.
21. Опишіть територіальну структуру управління Рахункової палати України.
22. Яка діє організаційна структура апарату Рахункової палати України?
23. Назвіть об'єкти контролю Рахункової палати України.
24. Які повноваження має Рахункової палати України?
25. Які права має Рахункова палата Україна?

ТЕМА 4. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС ТА ОРГАНІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

- 4.1. *Зміст і структура бюджетного процесу. Учасники бюджетного процесу*
- 4.2. *Організаційні засади планування бюджету.*
- 4.3. *Механізм бюджетного планування.*
- 4.4. *Етапи, порядок та терміни бюджетного планування в Україні.*
- 4.5. *Складання і розгляд місцевих бюджетів.*

4.1. Зміст і структура бюджетного процесу Учасники бюджетного процесу

«Бюджетний процес – регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контроль за дотриманням бюджетного законодавства». [2].

Бюджетним кодексом (стаття 19) визначено *чотири стадії бюджетного процесу:*

1. Складання проектів бюджетів.
2. Розгляд проекту та прийняття Закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет).
3. Виконання бюджету, включаючи внесення змін до Закону про Державний бюджет (рішення про місцевий бюджет).
4. Підготовка та розгляд Звіту про виконання бюджету, прийняття рішень щодо нього [2].

Конституцією України (стаття 96) регламентовано, що державний бюджет країни затверджується щорічно Верховною Радою на календарний рік, який має назву *бюджетного періоду* [1]. *Бюджетний період* складає календарний рік, який розпочинається 1 січня та закінчується 31 грудня.

Згідно з Конституцією України державний бюджет може прийматися на інші терміни лише у разі введення воєнного стану або оголошення надзвичайного стану, пов'язаного, наприклад, з екологічною ситуацією.

Бюджетний процес в Україні триває понад два роки: він розпочинається зимою року, що передує бюджетному періоду, й закінчується навесні року, наступного за бюджетним.

показники соціально-економічного розвитку, розглядає проект бюджету у трьох читаннях, ухвалює Закон України про Державний бюджет, здійснює контроль за його виконанням, а також заслуховує звіти та приймає рішення про виконання державного бюджету. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, районні ради здійснюють аналогічні функції на місцях;

- **Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, Міністерство фінансів АРК та місцеві державні адміністрації (або фінансові управління),** які розробляють, складають, подають на розгляд проект Закону про державний бюджет, доопрацьовують, забезпечують виконання відповідних бюджетів;

- **Національний банк України,** який розробляє основні монетарні показники відповідно до загальнодержавної програми економічного розвитку та основних параметрів економічного та соціального розвитку і вносить їх до Верховної Ради України з метою інформування народних депутатів, а також затверджує кошторис доходів та витрат НБУ, подає його до Верховної Ради України й Кабінету Міністрів для включення до проекту Державного бюджету України на наступний рік;

- **Державна аудиторська служба України** організує і здійснює державний фінансовий контроль щодо цільового використання бюджетних коштів

- **Державна казначейська служба,** головним завданням якої є організація виконання та здійснення контролю за виконанням державного бюджету) та

- **Державна фіскальна служба України,** яке здійснює контроль за дотриманням податкового та митного законодавства, правильністю обчислення, повнотою та своєчасністю надходження до бюджетів всіх рівнів податків, податкових платежів і неподаткових доходів.

4.2. Організаційні засади планування бюджету

Бюджетне планування є найбільш важливою складовою системи фінансового планування, економічна сутність якого полягає у розподілі та перерозподілі ВВП і національного доходу між ланками бюджетної системи на основі загальнонаціональної соціально-економічної програми розвитку бюджетів різного рівня.

Під бюджетним плануванням розуміється науково обґрунтований процес визначення джерел фінансування і напрямів використання бюджетних ресурсів в економіці країни з метою забезпечення стабільного сталого соціального та економічного розвитку.

Бюджетне планування відіграє найважливішу роль у бюджетному процесі, тому що від правильності визначення планових показників залежить якість виконання бюджету.

Процедура бюджетного планування – це послідовність заходів і дій зі складання, розгляду і затвердження проекту бюджету, яка визначається Бюджетним кодексом та принципами побудови бюджетної системи.

В Україні на державному рівні вона включає такі **стадії**:

1) зведене бюджетне планування – формування найважливіших пропорцій розвитку економіки на плановий період, визначення факторів економічного зростання та факторів, що впливають на бюджетну політику держави.

2) адресне бюджетне планування – встановлення конкретних зв'язків бюджету з усіма фінансовими планами держави. Після затвердження ці бюджети приймають форму фінансових зобов'язань.

Таким чином, **бюджетне планування** – це своєрідний інструмент системи фінансового управління, спрямований на підвищення ефективності, дієвості та прозорості державного сектору, що здійснюється шляхом встановлення бюджетних цілей не тільки на наступний (плановий) рік, а й на перспективу.

У бюджетному процесі виділяють короткострокове і середньострокове бюджетне планування При цьому за середньостроковий період прийнято термін до 5 років, а за короткостроковий – до 1 року.

Короткострокове бюджетне планування, тобто планування бюджету на один бюджетний рік.

Середньострокове бюджетне планування – це визначення головними розпорядниками бюджетних коштів на основі бюджетної стратегії уряду (Кабінету Міністрів України) плану своєї діяльності на середньостроковий період та розрахунок коштів, необхідних для досягнення поставлених цілей у цьому періоді.

Багаторічне планування слід розглядати як прогноз доходів та видатків бюджету на наступні роки, який періодично уточнюється. Якщо у державі застосовується бюджетне планування, яке охоплює декілька років, тоді мова йде вже про бюджетне прогнозування.

Бюджетне прогнозування визначає імовірність показників доходів і витрат бюджету на перспективу – це науково-аналітична стадія розробки бюджету в процесі, що формує концепція, шляхи її реалізації й основні цілі які повинні бути досягнуті. Бюджетне прогнозування здійснює Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної бюджетної політики, за участю центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку, Національного банку України, а також головних розпорядників коштів державного бюджету. Він складає прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди, який ґрунтується на щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, прогнозних та програмних документах економічного та соціального розвитку, державних цільових програмах. Прогноз Державного бюджету України включає індикативні прогнозні показники: а) основних макропоказників економічного і соціального розвитку України (із зазначенням показників номінального і реального обсягу валового внутрішнього продукту, індексів споживчих цін та цін виробників, офіційного обмінного курсу гривні у середньому за рік та на кінець року, прибутку підприємств, фонду оплати праці, рівня безробіття, експорту та імпорту товарів і послуг, а також інших показників, які застосовуються при

складанні проекту бюджету); б) бюджету України за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування; в) державного бюджету за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування; г) державного боргу та гарантованого державою боргу, що визначаються з урахуванням стратегії управління державним боргом та ін.

Прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди подається до Верховної Ради України разом з проектом закону про Державний бюджет України, уточнюється на підставі прийнятого закону про Державний бюджет України та схвалюється Кабінетом Міністрів України у місячний строк з дня опублікування закону про Державний бюджет України.

На підставі індикативних показників головні розпорядники коштів державного бюджету, складають *плани своєї діяльності на плановий і наступні за плановим* два бюджетні періоди, які щорічно приводяться у відповідність із показниками державного бюджету на плановий бюджетний період та прогнозом Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди.

Прогноз місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди включає індикативні прогнозні показники місцевого бюджету за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування, індикативні прогнозні показники місцевого боргу та гарантованого Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста боргу, а також індикативні прогнозні показники за бюджетними програмами, які забезпечують протягом декількох років виконання інвестиційних програм (проектів). Прогноз місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди подається до Верховної Ради АРК, відповідних місцевих рад разом з проектом рішення про місцевий бюджет, уточнюється на підставі схваленого Кабінетом Міністрів України прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди і прийнятого рішення про місцевий бюджет та схвалюється Радою міністрів АРК, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами відповідних місцевих рад.

Загальне керівництво бюджетним плануванням покладено на Кабінет Міністрів України, а безпосередню роботу з організації планування здійснює Міністерство фінансів України. У бюджетному плануванні бере участь весь апарат фінансових органів у центрі і на місцях.

4.3. Механізм бюджетного планування

Механізм бюджетного планування – це сукупність завдань, принципів, методів, прийомів, які застосовуються при здійсненні планових досліджень, аналізу, розробки та формування бюджетів на всіх рівнях господарювання, виходячи із основних напрямів соціально-економічної політики держави.

Завданнями бюджетного планування є:

- забезпеченні необхідних макроекономічних пропорцій розвитку країни;
- визначенні реальних джерел доходів по всіх рівнях бюджетної системи;

- ефективний розподілі витрат за напрямками і регіонами;
- забезпечення мінімального рівня соціальних потреб;
- збалансування бюджету;
- утворення необхідних соціальних резервів;
- оптимізація фінансових потоків між бюджетами різного рівня;
- сприяння найбільш ефективному використанні бюджетних коштів.

До принципів бюджетного планування віднесено принципи (табл. 4.2):

Таблиця 4.2

Принципи бюджетного планування	
Принцип 1	Зміст принципу 2
Цілісність	Забезпечується розробленням взаємоузгоджених програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць
Науковість	Наявність наукового підґрунтя при визначенні показників соціально-економічного розвитку, які покладено в основу цих програм
Об'єктивність	Прогнозні показники соціально-економічного розвитку України розробляються на основі даних органів державної статистики, центральних і місцевих органів виконавчої влади, даних із офіційних видань НБУ
Самостійність	місцеві органи виконавчої влади та місцевого самоврядування в межах своїх повноважень відповідають за розроблення, затвердження та виконання програмних документів економічного і соціального розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць
Гласність	Програмні документи економічного і соціального розвитку повинні бути доступними для громадськості
Рівність	Дотримання прав та врахуванні інтересів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання всіх форм власності
Дотримання загальнодержавних інтересів	При розробці прогнозних і програмних документів доцільно враховувати та забезпечувати реалізацію загальнодержавної соціально-економічної політики та економічної безпеки країни

Під методами бюджетного планування розуміють сукупність засобів

розроблення, обґрунтування, взаємоузгодження й оптимізації планових завдань і показників. До методів бюджетного планування віднесено такі:

- **аналітичний**, за допомогою якого здійснюється моделювання бюджетних показників на основі визначення впливу на них різноманітних чинників;

- **балансовий** – за його допомогою досягається балансування між надходженням і витратами за видами і регіонами, фінансовими, трудовими та матеріальними ресурсами;

- **нормативний**, який базується на використанні норм і нормативів. При цьому норма – це середня величина, а норматив – це показник норми (технічний, економічний тощо). Цей метод сприяє економії коштів і визначенню бюджетних резервів.

- **коефіцієнтів** – базується на використанні коефіцієнтів, що розраховуються як співвідношення досягнень минулого періоду до планових показників;

- **програмно-цільовий**, який використовується при фінансуванні окремих державних програм соціального та економічного розвитку. Застосування цього методу дає змогу визначити загальнодержавні пріоритети і обсяг коштів державного бюджету для реалізації програми.

Програмно-цільовий метод - метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу. Особливими складовими програмно-цільового методу у бюджетному процесі є:

- бюджетні програми,
- відповідальні виконавці бюджетних програм,
- паспорти бюджетних програм,
- результативні показники бюджетних програм.

Бюджетна програма - сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій. Бюджетні програми визначаються головними розпорядниками бюджетних коштів.

Відповідальний виконавець бюджетних програм визначається головним розпорядником бюджетних коштів за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної бюджетної політики (місцевим фінансовим органом). У процесі виконання бюджетних програм він забезпечує цільове та ефективне використання бюджетних коштів протягом усього строку реалізації відповідних бюджетних програм у межах визначених бюджетних призначень.

Паспорт бюджетної програми - документ, що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів; відповідальних виконавців; результативні показники; інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет).

Результативні показники бюджетної програми включають кількісні та якісні показники, які визначають результат виконання бюджетної програми, характеризують хід її реалізації, ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань бюджетної програми. Перелік результативних показників щодо кожної бюджетної програми розробляється головними розпорядниками бюджетних коштів згідно з нормативно-правовим актом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної бюджетної політики.

Паспорт бюджетної програми **затверджує** Головний розпорядник бюджетних коштів **протягом 45 днів з дня набрання чинності законом про Державний бюджет України** (рішенням про місцевий бюджет) спільно з центральним органом виконавчої влади.

Застосовуються два види програм – Державна програма соціально-економічного розвитку країни та державні цільові програми.

Аналіз і оцінка бюджетної програми дають інформацію про результати та наслідки реалізації програми та взагалі державної політики.

4.4. Порядок та терміни бюджетного планування в Україні

Загальне керівництво бюджетним плануванням покладено на Кабінет Міністрів України, а безпосередню **роботу з організації планування** здійснює Міністерство фінансів України.

У бюджетному плануванні бере участь весь апарат фінансових органів у центрі і на місцях. Організаційна й узагальнююча робота зі складання проекту бюджету виконується управліннями Міністерства фінансів України та місцевими фінансовими органами – Міністерством фінансів Автономної Республіки Крим, фінансовими управліннями та відділами місцевих держадміністрацій або виконавчих комітетів. Розглянемо стадії бюджетного планування.

I. Складання проекту державного бюджету

Проект закону про Державний бюджет України розробляє Кабінет Міністрів України. Міністерство фінансів України відповідає за складання проекту закону про Державний бюджет України та визначає основні організаційно-методичні засади бюджетного планування, які використовуються для розроблення проекту державного бюджету та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди.

Проект бюджету – це проект плану формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються органами державної влади (органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування) протягом бюджетного періоду, який є невід’ємною частиною проекту закону про Державний бюджет України (проекту рішення про місцевий бюджет) [2].

Складання проекту бюджету передбачає наступні види робіт

- розроблення Міністерством економічного розвитку і торгівлі України за участю Міністерства фінансів, Національного банку, Державної служби статистики, інших міністерств і служб України Основних прогнозних макропоказників

економічного і соціального розвитку України на плановий рік, які є орієнтиром при складанні проекту бюджету, і затвердження їх Кабінетом Міністрів України;

- подання Національним банком України матеріалів, що використовуються для складання проекту державного бюджету України: прогнозних монетарних показників на наступний рік, інформації про розрахунок частини прогнозованого прибутку до розподілу поточного та наступного років, яка підлягатиме перерахуванню до Державного бюджету України;

- розроблення Міністерством фінансів України і подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період;

- розгляд та схвалення Кабінетом Міністрів України проекту Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період та подання його до Верховної Ради;

- розгляд Комітетом Верховної Ради з питань бюджету пропозицій народних депутатів та інших комітетів, що надійшли, і підготовка проекту постанови Верховної Ради щодо Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період;

- розгляд Верховною Радою питання щодо Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період. За наслідками розгляду Верховна Рада або затверджує документ, або може направити його до Комітету з питань бюджету для підготовки до повторного розгляду з урахуванням висловлених зауважень і з визначенням строків такої підготовки;

- для підготовки проекту Державного бюджету України розроблення і доведення Міністерством фінансів України до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів.

Бюджетний запит - це документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступні бюджетні періоди [2];

- на основі результатів аналізу бюджетних запитів Міністр фінансів України приймає рішення про включення бюджетного запиту до проекту Державного бюджету України;

- на основі аналізу бюджетних запитів, що подаються, Міністерство фінансів України готує проект закону про Державний бюджет України;

- Кабінет Міністрів подає до Ради національної безпеки і оборони України проект закону про Державний бюджет України по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України;

- розгляд проекту закону про Державний бюджет України Кабінетом Міністрів України та прийняття постанови про схвалення проекту закону про Державний бюджет України.

2. Розгляд та затвердження проекту Закону про Державний бюджет України

Проект закону про Державний бюджет України подається Кабінетом Міністрів України на розгляд:

- ✓ Верховній Раді України на пленарному засіданні;

- ✓ Президенту України;
- ✓ народним депутатам;
- ✓ Рахунковій палаті.

З доповіддю на пленарному засіданні Верховної Ради України про проект бюджету виступає Міністр фінансів України, співдоповіддю голова Комітету Верховної Ради з питань бюджету щодо відповідності проекту закону про Державний бюджет України вимогам Бюджетного кодексу та Основним напрямкам бюджетної політики на наступний бюджетний період.

Послідовність розгляду проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік наведена на рис. 4.1.

Проект закону про Державний бюджет України на наступний рік **розглядається за процедурою трьох читань.**

I. Розгляд проекту закону в першому читанні:

✓ доповідь голови Комітету з питань бюджету, щодо висновків і пропозицій до законопроекту та результатів його розгляду.

✓ голосування за основу проекту постанови Верховної Ради щодо висновків та пропозицій до проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік.

✓ якщо після обговорення Верховною Радою не прийнято рішення на підтримку проекту постанови щодо висновків та пропозицій до проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік за основу, підготовленого Комітетом з питань бюджету, проводиться постатейне голосування цього документу, а також включених до таблиці пропозицій суб'єктів права законодавчої ініціативи пропозицій до проекту закону про Державний бюджет України, на розгляді та голосуванні яких наполягають учасники бюджетного процесу;

✓ **проект закону про Державний бюджет України на наступний рік вважається прийнятим у першому читанні, якщо:**

- на його підтримку під час голосування за основу проекту постанови Верховної Ради щодо висновків та пропозицій до проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік проголосувала більшість народних депутатів;

- схвалення Верховною Радою України висновків і пропозицій Комітету з питань бюджету до проекту Державного бюджету, які набувають статусу Бюджетних висновків Верховної Ради України;

- **підготовка проекту закону про Державний бюджет України до другого читання:** доопрацювання Кабінетом Міністрів України проекту бюджету відповідно до Бюджетних висновків Верховної Ради України і коригування порівняльної таблиці з обліку пропозицій з мотивованими поясненнями щодо неврахованих положень Бюджетних висновків Верховної Ради. Доопрацьований до другого читання проект закону містить статті та показники, запропоновані Кабінетом Міністрів України в першому читанні або схвалені Бюджетними висновками Верховної Ради України.

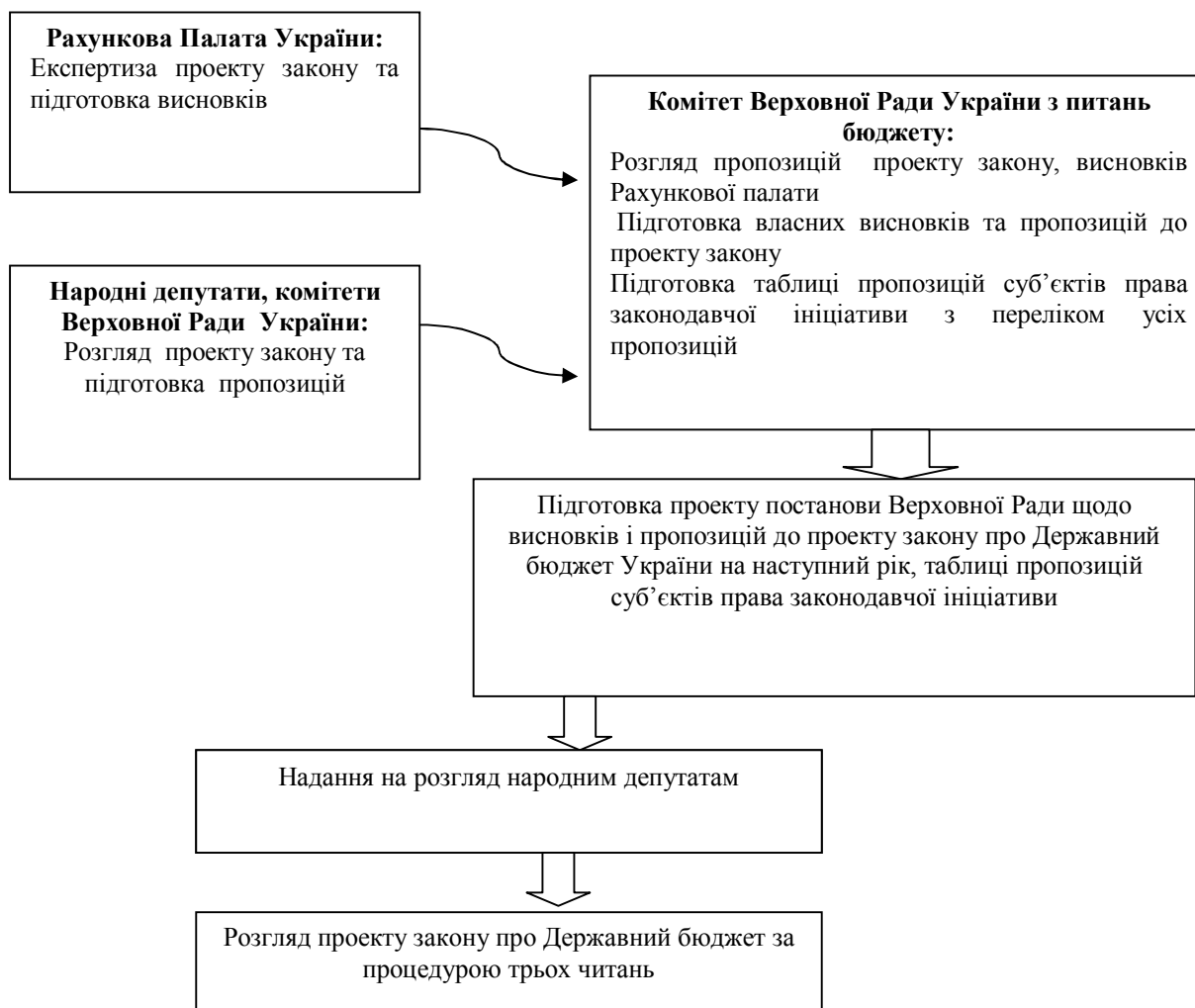

Рис. 4.1. Послідовність процедур розгляду проекту закону про Державний бюджет України

II. Розгляд проекту закону в другому читанні:

✓ доповідь Міністра фінансів щодо доопрацьованого законопроекту з урахуванням Бюджетних висновків Верховної Ради та Голови Комітету з питань бюджету про урахування Кабінетом Міністрів України Бюджетних висновків Верховної Ради;

– якщо Верховною Радою після обговорення не прийнято рішення щодо прийняття проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у другому читанні та в цілому, за вимогою народних депутатів проводиться *постатейне голосування*;

– Верховна Рада може прийняти рішення про направлення цього законопроекту до Кабінету Міністрів України для підготовки на **повторне друге читання** (з визначенням строків та критеріїв такої підготовки), якщо не прийнято рішення про прийняття проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у другому читанні за результатами голосування.

III. Розгляд проекту закону в третьому читанні:

✓ Комітет з питань бюджету готує пропозиції щодо усунення

суперечностей і помилок у тексті статей проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік, розгляд яких перенесено на третє читання, та подає порівняльну таблицю таких статей і остаточну редакцію законопроекту;

✓ доповідь голови Комітету з питань бюджету і Міністра фінансів України щодо пропозицій про усунення суперечностей та помилок у тексті статей проекту державного бюджету на наступний рік.

✓ голосування за пропозиціями Комітету з питань бюджету щодо усунення суперечностей і помилок у тексті статей та за проектом закону в цілому;

✓ направлення за рішенням Верховної Ради проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік на **повторне третє читання** (з визначенням строків його наступного розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради), якщо проект закону не буде прийнятий в цілому.

Закон про Державний бюджет України Верховна Рада має прийняти до 1 грудня року, що передує плановому.

Подання Кабінетом Міністрів України Президенту України обґрунтування і розрахунків щодо бюджетних показників закону про Державний бюджет України, змінених порівняно з проектом закону про Державний бюджет України, поданим Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України на розгляд у першому читанні. **Президент України має право розглядати документ протягом двох тижнів.** У разі підписання закону про Державний бюджет України Президентом, він набуває чинності.

Президент також має право повернути закон про Державний бюджет України до Верховної Ради для повторного розгляду із вмотивованими пропозиціями. Тоді Кабінет Міністрів у **тижневий строк** подає Верховній Раді зміни до показників, зазначених у текстових статтях закону, та оновлені додатки до нього відповідно до пропозицій Президента України.

У разі якщо Президент України не затвердив закон про Державний бюджет України своїм підписом, і він не набув чинності Верховна Рада України приймає постанову про порядок фінансування невідкладних витрат до затвердження закону про державний бюджет.

У разі неприйняття такої постанови **до 30 грудня**, автоматично продовжується дія закону про державний бюджет поточного року, крім показників щодо видатків розвитку. автоматично продовжується дія закону про державний бюджет поточного року, крім показників щодо видатків розвитку.

Якщо закон про Державний бюджет України не буде прийнятий у зазначені строки, то Кабінет Міністрів має повноваження здійснювати видатки відповідно до положень Бюджетного кодексу (ст. 46), в якому передбачено, що у такому разі фінансуються тільки поточні видатки (бюджетна сфера та видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення), а фінансування капітальних видатків забороняється, крім випадків, пов'язаних із введенням воєнного або надзвичайного стану, оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації.

До прийняття закону про Державний бюджет України на поточний бюджетний період податки і збори (обов'язкові платежі) стягуються відповідно до закону про Державний бюджет України на бюджетний період, що передує

плановому, та іншими нормативними актами. Запозичення в цей період можуть здійснюватися лише з метою погашення основної суми державного боргу.

4.5. Складання і розгляд проектів місцевих бюджетів

Місцевий бюджет відповідно до Бюджетного кодексу містить надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати становлять єдиний баланс відповідного бюджету.

Формування місцевих бюджетів є процесом, який включає складання, розгляд та затвердження місцевих бюджетів.

Кожний з цих етапів має певну послідовність дій, завдань та процедур: прогноз доходів та видатків; визначення граничних обсягів видатків; розробка та доведення до головних розпорядників бюджетних коштів інструкцій з підготовки бюджетних запитів; розроблення бюджетних запитів для подання місцевим фінансовим органам; аналіз показників бюджетного запиту; включення бюджетного запиту до пропозиції проекту місцевого бюджету; подання на розгляд відповідно Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам відповідних рад; схвалення проекту рішення про місцевий бюджет Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією та виконавчим органам відповідної ради; розгляд та затвердження місцевих бюджетів представницьким органом.

Порядок складання проекту місцевого бюджету подано на рис. 4.2.

У тижневий строк з дня схвалення КМУ проекту закону про Державний бюджет України Міністерство фінансів України забезпечує доведення місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад розрахунків прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, методики їх визначення, організаційно-методологічних вимог та інших показників щодо складання проектів місцевих бюджетів, а також пропозицій щодо форми проекту рішення про місцевий бюджет (типової форми рішення).

У тижневий строк з дня прийняття проекту закону про Державний бюджет України у другому читанні КМУ забезпечує доведення місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад визначених таким законом показників міжбюджетних відносин і текстових статей, а також організаційно-методологічних вимог щодо складання проектів місцевих бюджетів.

У триденний строк з дня отримання таких документів Рада міністрів АРК, обласні державні адміністрації доводять виконавчим органам міських (міст республіканського АРК та обласного значення) рад, районним державним адміністраціям відповідні обсяги субвенцій на здійснення державних програм соціального захисту.

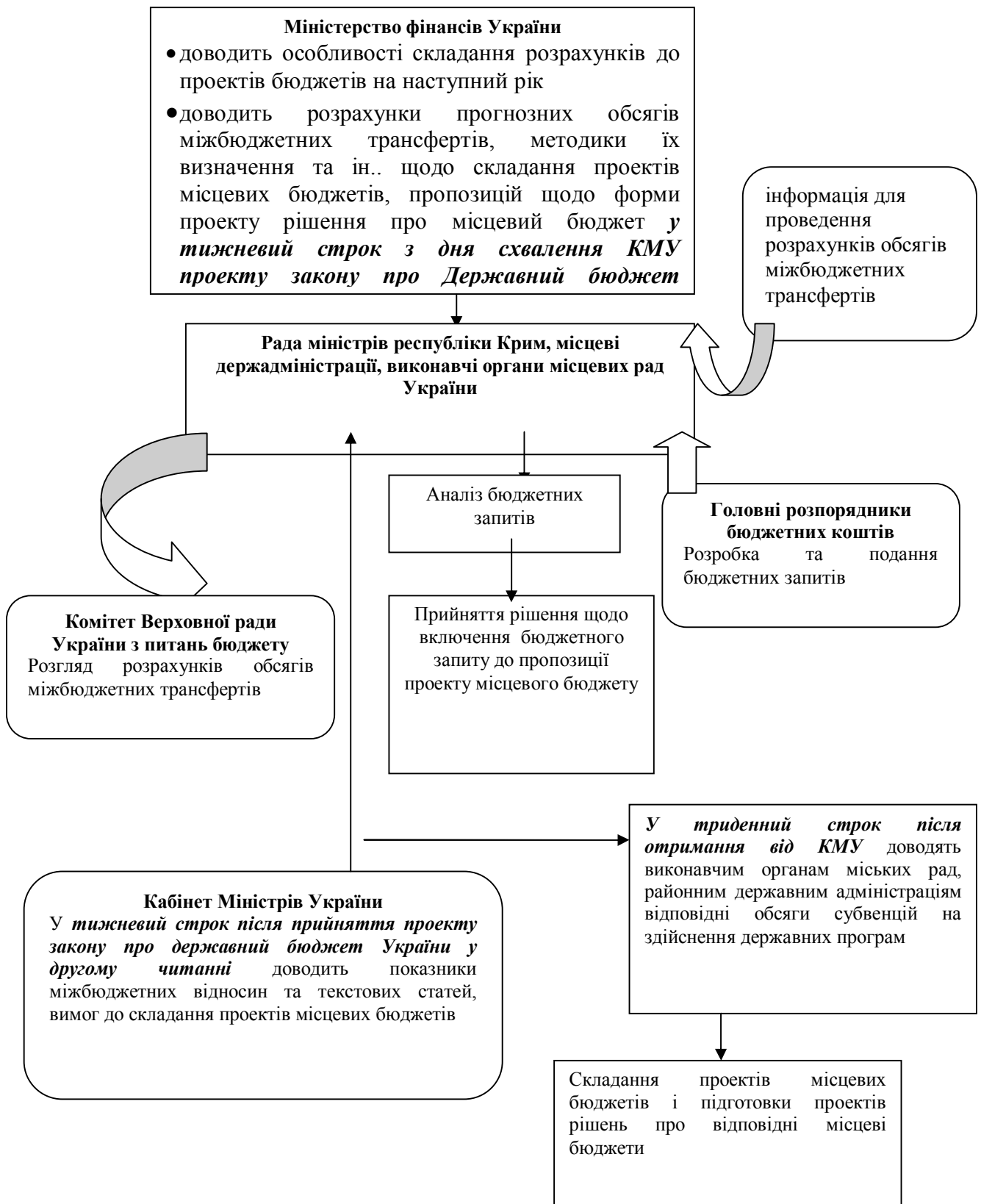

Рис. 4.2. Послідовність процедур зі складання проекту місцевого бюджету

Отримана інформація є підставою для складання Радою міністрів АРК, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами відповідних

місцевих рад проектів місцевих бюджетів і підготовки проектів рішень про відповідні місцеві бюджети.

Контрольні питання

1. Які нормативні документи регулюють організацію бюджетного процесу в Україні?
2. Визначте структуру бюджетного процесу.
3. Назвіть учасників бюджетного процесу.
4. Розкрийте сутність поняття «бюджетне планування»?
5. Визначте завдання, принципи бюджетного планування.
6. Назвіть і охарактеризуйте методи бюджетного планування.
7. Перерахуйте основні прогностичні показники розвитку країни, які розробляються в процесі проведення підготовчої роботи, що передуює складанню бюджету.
8. У чому полягають стратегічні і тактичні завдання процесу бюджетного планування?
9. Охарактеризуйте види бюджетного планування.
10. Охарактеризуйте сутність програмно-цільового методу та складові бюджетної програми.
11. Хто здійснює бюджетне прогнозування та на який період? Ким схвалюється прогноз державного бюджету?
12. Опишіть підготовчу роботу, яка передуює складанню бюджету держави.
13. Визначте етапи і терміни складання Державного бюджету України, а також документацію, яка при цьому використовується.
14. Опишіть процес розгляду і затвердження Державного бюджету України.
15. Опишіть порядок і терміни складання, розгляду і затвердження місцевих бюджетів, їх взаємозв'язок із проектом державного бюджету.

ТЕМА 5. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ

- 5.1. *Поняття, принципи та організація виконання бюджету.*
- 5.2. *Організація складання розпису доходів і видатків та внесення змін до нього.*
- 5.3. *Організація касового виконання бюджету за доходами.*

5.1. Поняття, принципи та організація виконання бюджету

Організація виконання бюджету є складовою бюджетного менеджменту. Саме на цій стадії бюджетного процесу здійснюється мобілізація коштів, а також організація їх використання відповідно до затвердженого закону про Державний

бюджет України на поточний рік.

Виконання бюджету – це забезпечення своєчасного та повного надходження запланованих доходів з метою своєчасного, повного та безперервного фінансування затверджених у бюджеті заходів.

Організація виконання бюджету є цілеспрямована діяльність органів виконавчої влади, оперативного управління щодо регулювання надходження та акумулювання коштів на єдиному казначейському рахунку державного бюджету та цільового їх використання.

Принципи організації виконання бюджету передбачають забезпечення повного і своєчасного надходження доходів в цілому і за кожним джерелом окремо; фінансування заходів у межах затверджених у бюджеті сум і протягом бюджетного року; надання бюджетних коштів за умови виконання кожним підприємством, організацією, установою планових завдань і з урахуванням освоєння раніше виділених коштів; фінансування юридичних осіб тільки з одного бюджету; дотримання режиму економії у витрачанні трудових та природних ресурсів, матеріальних коштів; забезпечення ефективного контролю за правильним використанням бюджетних коштів; дотримання на підприємствах і в організаціях бюджетної сфери державної планової та фінансової дисципліни.

Відповідно до ст. 116 Конституції України та статті 42 Бюджетного кодексу виконання Державного бюджету України **забезпечує мінфін** України, а КМУ формування державної бюджетної політики, здійснює загальну організацію та управління виконанням Державного бюджету України, координує діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

Виконання дохідної частини Державного бюджету України покладено на наступні органи (табл. 5.1).

Таблиця 5.1.

Органи державного управління, що здійснюють виконання дохідної частини Державного бюджету України	
Орган державного управління	Функції
1	2
Державна фіскальна служба України	Здійснює контроль за правильними і своєчасними розрахунками з бюджетом всіх платників податків, зборів, платежів. При цьому усі доходи Державного бюджету зараховуються безпосередньо на єдиний казначейський рахунок Державного бюджету України і не можуть акумулюватися на рахунках органів стягнення – податкової адміністрації
Органи Державної казначейської служби України	Перевіряють правильність зарахування доходів відповідно до кодів бюджетної класифікації, розрахунково-касове обслуговування розпорядників бюджетних коштів, ведуть бухгалтерський облік та складання звітності про виконання державного бюджету

1	2
Міністерство фінансів України	Організовує виконання дохідної частини бюджету
Установи банківської системи	Здійснюють прийом, зберігання доходів та їх перерахування

Організаційно виконання бюджету в управлінській діяльності передбачає наступні послідовні **етапи**:

1. Організація складання та затвердження розпису доходів і видатків
2. Організація касового виконання бюджету
3. Організація обмеження асигнувань загального фонду державного бюджету (при певних умовах).
4. Організація внесення змін до розпису доходів і видатків (при певних умовах)

Кожен з цих етапів складається з певних видів робіт, за якими закріплюються конкретні виконавці (ланки управління, відповідальні особи). Крім того, визначаються строки виконання робіт.

Державний бюджет України виконується за розписом доходів та видатків на відповідний рік. **Організація складання розпису доходів і видатків** передбачає визначення відповідальних ланок управління – Міністерство фінансів України, Кабінет Міністрів України, Рахункова Палата України, комітет Верховної Ради з питань бюджету тощо - та порядку складання і затвердження розпису доходів та видатків.

Організація внесення змін до розпису доходів і видатків передбачає процедури: визначення виконавців (головні розпорядники коштів, структурні підрозділи Міністерства фінансів України, Державна казначейська служба України; розпорядники коштів нижчого рівня) та переліку робіт щодо внесення змін (підготовка довідки, перевірка та її затвердження, реєстрація, облік змін до розпису тощо), термінів виконання робіт.

Організація касового виконання державного бюджету пов'язана з визначенням відповідальних органів (Нацбанк України, Кабінет Міністрів України, Державна казначейська служба, ДФСУ) та встановленням порядку його здійснення (приймання платежів, обробка платежів, розподіл платежів до бюджету за встановленими нормативами, відрахування дотацій місцевим бюджетам, повернення надмірно або помилково зарахованих коштів, зарахування на субрахунки, перерахування на єдиний казначейський рахунок, складання звіту про виконання державного бюджету за доходами).

Організація обмеження асигнувань загального фонду державного бюджету передбачає визначення відповідальних осіб за здійснення процедур обмеження (структурні підрозділи Міністерства фінансів України, Міністр фінансів України, Державна казначейська служба, головні розпорядники бюджетних коштів), термінів виконання окремих робіт та послідовність внесення уточнень до розпису за загальним фондом державного бюджету.

5.2. Організація складання розпису доходів і видатків та внесення змін до нього

Підставою для виконання державного і місцевих бюджетів є розподіл доходів і видатків. Відповідно до Бюджетного кодексу, *бюджетний розпис – це документ, у якому встановлюється розподіл доходів та фінансування бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів по певних періодах року відповідно до бюджетної класифікації [2].*

Розпис доходів і видатків Державного бюджету України складає Міністерство фінансів України, відповідно до показників затвердженого бюджету, у місячний термін після його прийняття в цілому на бюджетний рік і з розбивкою по місяцях.

Розписи доходів і видатків місцевих бюджетів складають:

- республіканського бюджету АРК – Міністерство фінансів АРК;
- обласних бюджетів і бюджетів міст Києва і Севастополя – фінансові управління обласних і міських державних адміністрацій;
- районних, міських, сільських, селищних бюджетів – фінансові відділи відповідних виконавчих органів.

Помісячний розпис доходів, фінансування, асигнувань, а відтак й кредитування здійснюється окремо для загального фонду бюджету і окремо для спеціального фонду державного бюджету.

Розпис Державного бюджету України на відповідний рік включає наступні документи (рис. 5.1).

РОЗПИС ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	
1. Розпис доходів державного бюджету	<ul style="list-style-type: none"> ▪ річний розпис доходів загального і спеціального фондів ▪ помісячний розпис доходів загального фонду
2. Розпис фінансування державного бюджету	<ul style="list-style-type: none"> ▪ річний розпис фінансування загального і спеціального фондів ▪ помісячний розпис фінансування загального фонду
3. Розпис асигнувань державного бюджету	<ul style="list-style-type: none"> ▪ річний розпис асигнувань загального і спеціального фондів ▪ помісячний розпис асигнувань загального фонду
4. Розпис кредитування	<ul style="list-style-type: none"> ▪ річний розпис повернення кредитів до державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету ▪ помісячний розпис повернення кредитів до загального фонду державного бюджету та надання кредитів із загального фонду державного бюджету
5. Розпис витрат спеціального фонду державного бюджету	<ul style="list-style-type: none"> ▪ річний розпис витрат спеціального фонду державного бюджету з розподілом за видами надходжень ▪ помісячний розпис витрат спеціального фонду державного бюджету з розподілом за видами надходжень

Рис. 5.1. Складові розпису Державного бюджету України

Складання розпису починається зі складання розподілу доходів,

розподілу фінансування та розподілу повернення кредитів до державного бюджету.

Розпис доходів здійснюється Департаментом державного бюджету Міністерства фінансів України, **розпис фінансування** – Департаментом фінансової політики, а **розпис повернення кредитів** – відповідними структурними підрозділами Міністерства фінансів України.

На основі складених розписів доходів, фінансування та повернення кредитів Департамент державного бюджету Міністерства фінансів враховує необхідність забезпечення своєчасності та повноти платежів з погашення основної суми державного боргу, можливостей щодо обсягів і термінів залучення державних запозичень, графіків проведення приватизації державного майна, а також потреб покриття помісячних касових розривів загального фонду державного бюджету; розраховує граничні помісячні обсяги асигнувань та надання кредитів із загального фонду Державного бюджету; подає розрахунки відповідним структурним підрозділам Міністерства фінансів разом із роз'ясненнями.

Послідовність дій щодо організації складання і затвердження розпису доходів державного бюджету надано на рис 5.2.

Обласним управлінням Державного казначейства разом із розписом Державного бюджету **надається помісячний розподіл повернення кредитів до загального та спеціального фондів.**

Органам оперативного управління місцевими бюджетами, а саме: Державному казначейству України, Міністерству фінансів АРК, фінансовим управлінням облдержадміністрацій та фінансовим управлінням міст Києва та Севастополя разом із розписом державного бюджету **надається помісячний розподіл міжбюджетних трансфертів за кодами відповідних місцевих бюджетів.**

ДКСУ протягом трьох робочих днів після затвердження розпису доводить головним розпорядникам витяг із розподілу.

Головні розпорядники бюджетних коштів на основі отриманого розпису затверджують в установленому порядку кошториси планів асигнувань (за винятком надання кредитів з бюджету) загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків) та плани використання бюджетних коштів.

Примірник затвердженого бюджетного розпису передається до Комітету Верховної Ради України з питань бюджету з подальшим інформуванням про внесені до нього зміни. Міністр фінансів України протягом бюджетного періоду забезпечує відповідність розподілу Державного бюджету України встановленим бюджетним призначенням.

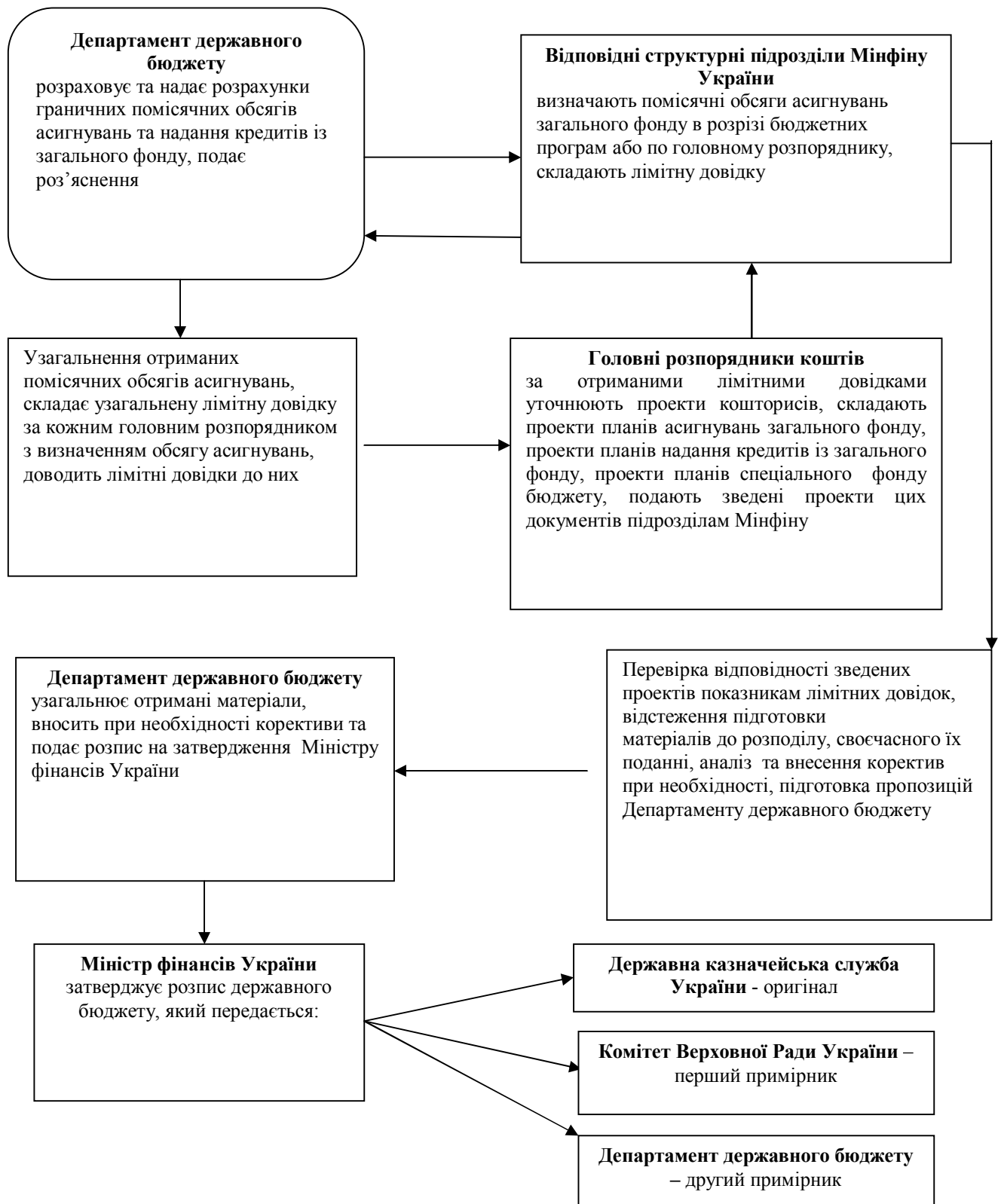

Рис. 5.2. Послідовність дій щодо складання і затвердження розпису державного бюджету

Зміни до бюджетного розпису за загальним і спеціальним фондом Дер-

жавного бюджету *вносяться шляхом затвердження довідок* про внесення змін до кошторисів, планів асигнувань (за винятком надання кредитів із бюджету) загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету та планів спеціального фонду бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків) у порядку, встановленому для затвердження цих документів.

Внесення змін до бюджетного розпису здійснюється у наступних випадках: необхідності перерозподілу видатків за економічною та програмною класифікаціями; прийняття нормативного акта про передачу повноважень на виконання функцій або надання послуг, на які затверджено бюджетне призначення, від одного головного розпорядника до іншого; прийняття рішення про розподіл нерозподілених бюджетних асигнувань між головними розпорядниками; необхідності збільшення асигнувань спеціального фонду державного бюджету; необхідності внесення змін до розпису доходів, до розпису фінансування або до розпису кредитування; внесення змін до закону про Державний бюджет України.

Виконання бюджетного розпису здійснюється наростаючим підсумком з початку року. *Обмеження асигнувань загального фонду державного бюджету* здійснюється на підставі рішення Міністра фінансів України у разі виявлення недостатності отриманих надходжень відповідно до затвердженого Законом про Державний бюджет України. Департамент державного бюджету разом з Департаментом фінансової політики та Департаментом боргової та міжнародної фінансової політики Міністерства фінансів розраховують уточнений щомісячний прогноз надходжень доходів загального фонду, державних запозичень, надходжень від приватизації державного майна, повернення кредитів на фінансування загального фонду державного бюджету та не пізніше 15 числа місяця, що настає за звітним місяцем, подають цей прогноз Департаменту державного бюджету Міністерству фінансів.

На підставі уточненого помісячного прогнозу Департамент державного бюджету Міністерства фінансів за участю відповідних структурних підрозділів Міністерства розробляє пропозиції щодо тимчасового обмеження помісячних обсягів асигнувань загального фонду Державного бюджету та подає на розгляд Міністру фінансів України, який видає наказ на тимчасове обмеження бюджетних асигнувань загального фонду Державного бюджету.

На підставі наказу Міністерства фінансів України, **Державна казначейська служба України** у триденний термін повідомляє головних розпорядників про тимчасове обмеження асигнувань і здійснює видатки з урахуванням тимчасового обмеження асигнувань.

Розпорядники бюджетних коштів здійснюють асигнування з загального фонду Державного бюджету України, що встановлені кошторисами, з урахуванням їхнього тимчасового обмеження.

Державне казначейство України та Управління організації бюджетного процесу Міністерства фінансів до 10-го числа місяця, що настає за звітним, проводять *звірку розпису* за загальним фондом Державного бюджету за звітний період, уточненого з урахуванням внесених змін.

5.3. Організація касового виконання бюджету за доходами

Під касовим виконанням бюджету розуміють організацію і здійснення розрахунково-касових операцій (прийом, зберігання і видачу бюджетних коштів) щодо виконання бюджету відповідного рівня.

Касове виконання бюджету повинно будуватися таким чином, щоб доходи випереджали у часі видатки, тобто поточні надходження перевищували поточні видатки. Це повинно забезпечувати наявність грошових коштів у бюджету, оскільки стійке фінансове становище держави багато в чому обумовлюється наявністю певного залишку коштів на рахунках бюджету, що дає змогу безперебійно здійснювати фінансування передбачених видатків. І навпаки, відсутність такого залишку створює труднощі у фінансовому забезпеченні потреб економічного та соціального розвитку.

При цьому розміри залишків коштів на рахунках бюджету мають бути оптимальні. З одного боку, вони повинні забезпечувати стале фінансове становище, а з іншого – не бути надзвичайно завищеними, оскільки це означає вилучення коштів із обороту, необхідність у залученні додаткових доходів. За державним і місцевими бюджетами залишок коштів на рахунках лімітується у вигляді встановлюваної щороку під час затвердження бюджету оборотного залишку бюджетних коштів.

Статтею 14 Бюджетного Кодексу встановлено:

1. *Оборотний залишок бюджетних коштів* – це частина залишку коштів загального фонду відповідного бюджету, яка утворюється для покриття тимчасових касових розривів.

2. Збереження розміру оборотного залишку бюджетних коштів на кінець бюджетного періоду має бути обов'язковим.

3. Оборотний залишок бюджетних коштів встановлюється у розмірі не більше 2 % планових видатків загального фонду бюджету і затверджується відповідно у законі про Державний бюджет України та рішенні про місцевий бюджет.

4. Перевищення залишку коштів загального фонду бюджету над оборотним залишком бюджетних коштів на кінець бюджетного періоду складає *вільний залишок бюджетних коштів*, який використовується на здійснення витрат бюджету згідно із **Законом про державний бюджет України та/або змінами до нього** (змінами до рішення про місцевий бюджет).

Функції органів Державної казначейської служби України у процесі виконання державного бюджету за доходами:

- установлення порядку відкриття та відкриття рахунків в управліннях Державного казначейства України для зарахування податкових надходжень до бюджетів та до державних цільових фондів;

- ведення бухгалтерського обліку доходів бюджету у розрізі кодів бюджетної класифікації доходів;

- здійснення розподілу платежів до державного бюджету згідно з нормативами відрахувань, затверджених законом України про Державний бюджет України на відповідний рік, та перерахування за належністю розподілених коштів;

- здійснення розподілу у розмірах, визначених законодавством, інших платежів, що зараховуються до державного бюджету та перераховування за належністю розподілених коштів;

- підготовка розрахункових документів і проведення повернення надмірно або помилково сплачених платежів до бюджету на підставі висновків органів Державної податкової служби, рішень судових органів, інших органів, що здійснюють контроль за нарахуванням та сплатою платежів тощо;

- здійснення відшкодування податку на додану вартість на підставі висновків органів Державної податкової служби та рішень судових органів;

- складання щоденної, періодичної та річної звітності за доходами відповідно до кодів бюджетної класифікації доходів та подання у відповідні органи, що здійснюють контроль за нарахуванням та сплатою платежів до бюджету та державних цільових фондів.

Операції з обробки платежів в органах Державної казначейської служби здійснюються у такій послідовності:

- ✓ повернення надмірно та/або помилково зарахованих коштів;
- ✓ відшкодування платникам податку на додану вартість;
- ✓ розподіл платежів до бюджету за нормативами, установленими законодавчими актами;
- ✓ відрахування дотацій місцевим бюджетам.

Казначейська форма виконання бюджету базується на принципі роботи Єдиного казначейського рахунку. Податки, збори (обов'язкові платежі) та інші доходи державного бюджету зараховуються на основний рахунок держави, що і має назву єдиного казначейського рахунку і не можуть акумулюватися на рахунках органів стягнення. Вищевказані надходження та інші доходи державного бюджету визнаються зарахованими до доходів Державного бюджету України з моменту надходження їх на означений рахунок.

Єдиний казначейський рахунок являє собою рахунок, відкритий Державною казначейською службою України в НБУ для обліку коштів у системі електронних платежів НБУ(СЕП НБУ).

СЕП НБУ є загальнодержавною платіжною системою, що забезпечує здійснення розрахунків між банківськими установами, органами Державної казначейської служби України на території України із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації.

Програмне забезпечення СЕП складається із програмно-технічних комплексів – автоматизованих робочих місць (АРМ), що відповідають трьом рівням структури СЕП:

- Центральна розрахункова палата – АРМ-1, АРМ ІПС;
- розрахункові палати – АРМ-2;
- банківські установи – учасники СЕП АРМ-НБУ.

Безпосереднім учасником СЕП НБУ є Державна казначейська служба України, а тому Управлінням Державної казначейської служби України в Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі рахунки в НБУ не відкриті.

У своїй структурі Єдиний казначейський рахунок об'єднує кошти

субрахунків, що відкриті в Державній казначейській служби України (центральний рівень) управлінням Державної казначейської служби України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

Для відображення операцій, проведених через вказану систему платежів протягом банківського дня, у СЕП НБУ Державній казначейській службі України та територіальним управлінням Державної казначейської служби України відкриті технічні рахунки.

Відносно балансу Державної казначейської служби України відкриваються відповідні субрахунки територіальних управлінь. Операції, проведені органами Державної казначейської служби України через СЕП НБУ, відображаються на зазначеному технічному рахунку Державного казначейства та технічних рахунках територіальних управлінь, а на балансі Державної казначейської служби України – у межах відповідно єдиному казначейському рахунку та субрахунках територіальних управлінь.

Виконання державного бюджету за доходами регламентовано наказом Державного казначейства України № 131 від 19 грудня 2000 року і має ряд особливостей:

1. Державна казначейство є учасником СЕП НБУ.
2. Працюють розрахункові палати Державного казначейства, які виконують функції перерахування коштів у бюджет.

При цьому відпала необхідність формування реєстрів доходів бюджету, тому що вся інформація міститься у файлах розрахункових палат Державної казначейської служби України. Ці особливості змінили функції казначейства і порядок відкриття рахунків для обліку доходів бюджету:

- платники податків – юридичні та фізичні особи – перераховують кошти у бюджет через уповноважені комерційні банки;
- комерційні банки через СЕП НБУ перераховують ці кошти в обласні управління Державної казначейської служби України відповідно до кодів бюджетної класифікації та районів;
- обласні управління Державної казначейської служби України щодня передають звіт про виконання державного бюджету за доходами і грошовими коштами Державної казначейської служби України (центральний рівень).

Підставою для зарахування платежів до бюджету є розрахункові документи.

Приєм доходів комерційними банками здійснюється:

1. У безготівковій формі перерахуванням коштів з рахунка платника на рахунок бюджету за допомогою платіжних доручень.

2. У готівковій формі на підставі таких документів:

- копії платіжних доручень відділень Ощадбанку та корінці прибуткових документів – „повідомлення”;
- копії квитанцій за формою 24 та формою 10, видані органами місцевого самоврядування платникам податків разом з описом до них;
- платіжних доручень установ Державного комітету зв'язку України на перекази з додатком до них талонів поштових переказів (при сплаті платежів через установи зв'язку).

Платіжні доручення та квитанції-повідомлення є основними первинними документами, якими оформляються надходження до бюджету, та вихідними документами для обліку.

Контрольні питання

1. Розкрийте зміст поняття «виконання бюджету» та принципи організації виконання бюджету.
2. Охарактеризуйте функції органів державного управління щодо виконання державного бюджету.
3. Назвіть та охарактеризуйте функції органів державного управління щодо виконання місцевих бюджетів.
4. Назвіть етапи організації виконання державного бюджету.
5. Розкрийте зміст понять «розпис», «бюджетний розпис».
6. Назвіть органи, які задіяні у складанні розпису державного бюджету та місцевих бюджетів.
7. Назвіть складові документи Розпису державного бюджету України.
8. Охарактеризуйте послідовність складання та затвердження Розпису державного бюджету.
9. Визначте випадки щодо внесення змін до Розпису державного бюджету.
10. Наведіть перелік основних робіт щодо внесення змін до Розпису державного бюджету.
11. В яких випадках проводиться тимчасове обмеження асигнувань?
12. Опишіть документооборот, пов'язаний з мобілізацією доходів до Державного і місцевого бюджетів.
13. Охарактеризуйте повноваження Державної казначейської служби щодо виконання бюджетів за доходами.
14. В яких випадках Державна казначейська служба України має право безспірно стягувати кошти до доходів загального фонду бюджету?
15. У чому полягає сутність платіжної системи виконання бюджету?
16. Що таке Єдиний казначейський рахунок?
17. Опишіть механізм взаємодії органів казначейства з податковими органами при виконанні дохідної частини бюджету.
18. Дайте визначення і назвіть системи касового виконання бюджету.
19. Опишіть первинні документи, що застосуються для готівкового та безготівкового надходження доходів

ТЕМА 6. ОРГАНІЗАЦІЯ, МЕТОДИ І ВИДИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

6.1. Видатки та кредитування бюджету як об'єкти виконання державного бюджету.

6.2. Бюджетне фінансування та його організація.

6.3. *Методи і види фінансування із державного бюджету.*

6.4. *Касове виконання видаткової частини бюджету.*

6.5. *Організація фінансування із місцевого бюджету.*

6.1. Видатки та кредитування бюджету як об'єкт виконання державного бюджету

Основні функції з виконання державного бюджету в цілому і, зокрема виконання бюджету за видатками і кредитуванням, ведення бухгалтерського обліку за відповідними операціями, здійснює ДКСУ.

Видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.

До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування.

Витрати бюджету – це видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.

У складі видатків (витрат) бюджету виділяють видатки (витрати розвитку та видатки (витрати) споживання.

Видатки розвитку – це видатки бюджетів на фінансове забезпечення наукової, інвестиційної та інноваційної діяльності (фінансове забезпечення капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення; фінансове забезпечення структурної перебудови економіки; інші видатки, пов'язані з розширенням відтворенням).

Витрати розвитку – це видатки розвитку з урахуванням надання кредитів з бюджету.

Видатки споживання – це видатки бюджетів на поточне функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, бюджетних установ, поточні міжбюджетні трансферти та видатки на фінансове забезпечення заходів соціального захисту населення та соціально-культурної сфери, а також інші видатки, не віднесені до видатків розвитку та нерозподілених видатків.

Видатки споживання відповідно до економічної класифікації видатків **формуються за рахунок** поточних видатків; субсидій та поточних трансфертів підприємствам, установам, організаціям, які відповідно до функціональної класифікації видатків та кредитування відносяться до загальнодержавних функцій; оборони; громадського порядку, безпеки та судової влади; охорони навколишнього природного середовища; охорони здоров'я; духовного і фізичного розвитку; освіти; соціального захисту та соціального забезпечення.

Витрати на споживання – це видатки споживання з урахуванням видатків на погашення боргу.

Склад видатків та кредитування бюджету встановлені статтею 30 Бюджетного кодексу. Видатки та кредитування Державного бюджету України

включають бюджетні призначення, встановлені Законом України «Про Державний бюджет України на відповідний рік», перелік яких визначено статтею 87 Бюджетного кодексу України.

Наказом Міністерства фінансів України № 507 від 5 серпня 2004 року з метою подальшого удосконалення внесено зміни до бюджетної класифікації видатків (рис 6.1). Крім того, з 1 січня 2005 р. до Наказу Мінфіну України № 604 від 27 грудня 2001 р. «Про бюджетну класифікацію та її запровадження» внесено певні доповнення стосовно застосування таких понять як видатки розвитку, витрати розвитку, видатки споживання, витрати споживання.

6.2. Бюджетне фінансування та його організація

Метою виконання видаткової частини бюджету протягом бюджетного року є фінансування заходів, затверджених у бюджеті.

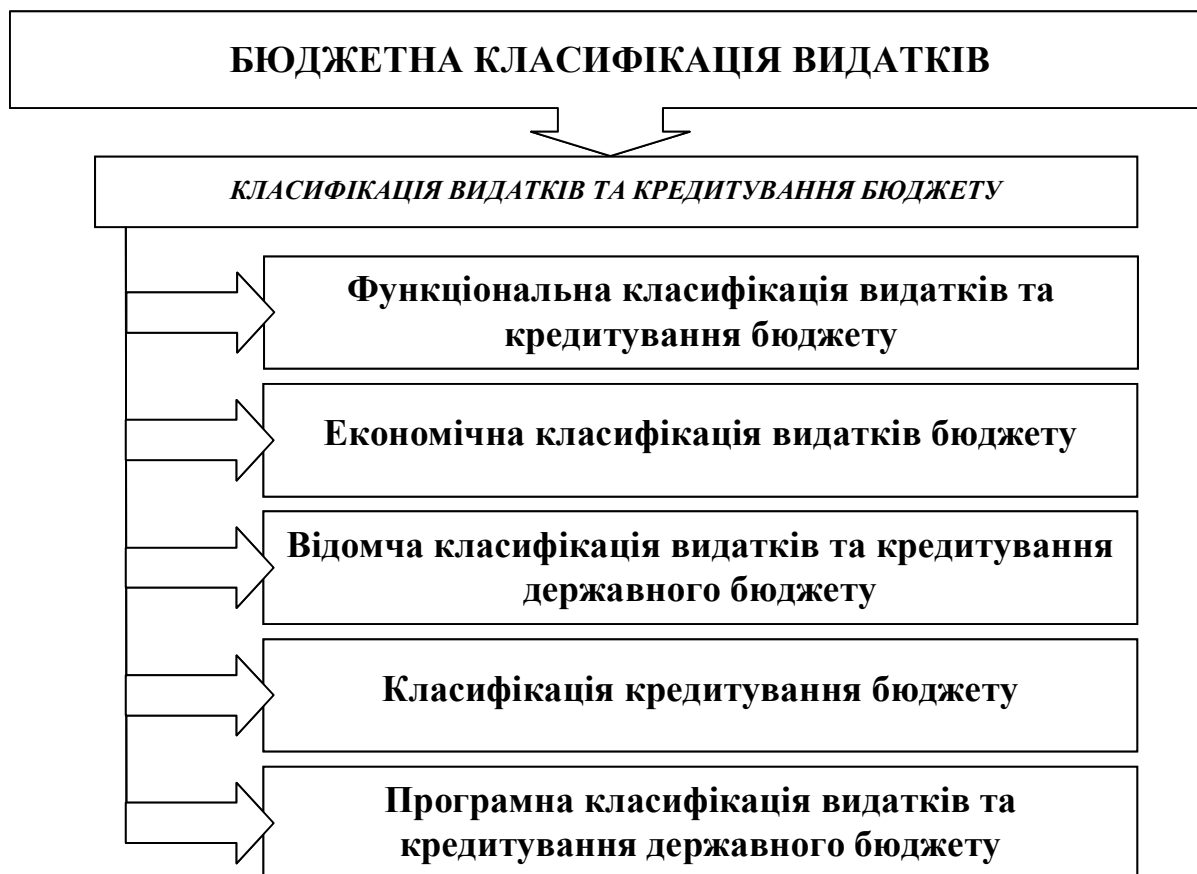

Рис. 6.1. Класифікація видатків та кредитування бюджету згідно з Бюджетною класифікацією

Фінансування бюджету – це процес використання бюджетних коштів на фінансування видатків та кредитування бюджету шляхом перерахування коштів на реєстраційні рахунки розпорядників коштів з єдиного казначейського рахунка

або рахунка місцевого бюджету, які відкрито в органах казначейської служби.

Фінансування із бюджету здійснюється на основі двох основних **принципів**: плановості та цільового характеру використання бюджетних коштів.

Принцип плановості означає обов'язкову умову законодавчого затвердження даних видатків.

Цільовий характер використання бюджетних коштів означає вимогу до розпорядників коштів використовувати виділені кошти за їхнім цільовим призначенням.

Виконання бюджету за видатками – це здійснення протягом бюджетного року асигнування програм та заходів відповідно до закону «Про Державний бюджет України».

Питання організації виконання державного бюджету за видатками та кредитуванням регулюються статтею 46 Бюджетного кодексу «Стадії виконання бюджету за видатками і кредитуванням». Виконання державного бюджету забезпечує Кабінет Міністрів України, а загальну організацію та управління – Міністерство фінансів. Процедура виконання державного бюджету за видатками покладено на органи Державної казначейської служби України.

Виконання державного бюджету за видатками та кредитуванням являє собою складний за структурою процес, що включає такі послідовні етапи:

1. Встановлення бюджетних асигнувань розпорядниками бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого розпису.
2. Затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), а також порядків використання бюджетних коштів.
3. Взяття бюджетних зобов'язань.
4. Отримання товарів, робіт і послуг.
5. Здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань.
6. Використання товарів, робіт і послуг на виконання бюджетних програм.
7. Повернення кредитів до бюджету (щодо кредитування бюджету).

1. Встановлення бюджетних асигнувань розпорядниками бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого розпису.

Міністерство фінансів України надає Державній казначейській службі України річний розпис призначень державного бюджету та розпис асигнувань загального фонду державного бюджету. Органи ДКСУ виділяють кошти на фінансування затвердженого бюджету відповідно до затверджених планів (планів використання бюджетних коштів, планів асигнувань та кошторисів) по головних розпорядниках бюджетних коштів.

План використання бюджетних коштів – це план одержання фінансової допомоги підприємствами, що мають статус бюджетних установ, з бюджету через розпорядників бюджетних коштів.

План асигнувань – це помісячний розподіл асигнувань за скороченою формою економічної класифікації.

Кошторис – це плановий документ, який надає право на одержання

коштів з бюджету в межах однієї бюджетної установи протягом бюджетного року.

Відповідно до затвердженого розпису бюджету розпорядники бюджетних коштів одержують бюджетні асигнування, що є підставою для затвердження кошторисів. Порядок складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ встановлюється КМУ.

ДКСУ здійснює контроль за відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів розпису бюджету.

Розпорядники бюджетних коштів забезпечують управління бюджетними асигнуваннями і здійснення контролю за виконанням процедур та вимог, встановлених цим Кодексом. Видатки розпорядників бюджетних коштів контролюються органами Державної казначейської служби шляхом їхнього узгодження із бюджетним розписом.

Розпорядники коштів (керівники установ та організацій) одержують у своє розпорядження бюджетні асигнування, беруть на себе бюджетні зобов'язання та здійснюють видатки з бюджету.

Бюджетне асигнування – повноваження, надане розпоряднику бюджетних коштів відповідно до бюджетного призначення на взяття бюджетного зобов'язання і здійснення платежів з конкретною метою в процесі виконання бюджету.

Бюджетне зобов'язання – будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому [2].

Бюджетні зобов'язання виникають:

– *за загальним фондом бюджету* – в межах бюджетних асигнувань, встановлених кошторисом або планом використання бюджетних коштів;

– *за спеціальним фондом бюджету* – в межах відповідних фактичних надходжень до цього фонду та бюджетних асигнувань, встановлених кошторисом або планом використання бюджетних коштів.

Головними розпорядниками бюджетних коштів по Державному бюджету є міністри і керівники інших центральних відомств (установ), **по місцевих бюджетах** – керівники управлінь (відділів) обласних, міських і районних Рад народних депутатів; по міських – міст районного підпорядкування, по сільських і селищних бюджетах – голови цих Рад. Головні розпорядники коштів місцевих бюджетів визначаються рішенням про місцевий бюджет

Функції головного розпорядника бюджетних коштів:

- розробляє на основі плану діяльності проект кошторису і бюджетні запити та надає їх Міністерству фінансів України або місцевому фінансовому органу;

- отримує бюджетне призначення шляхом його затвердження в законі про Державний бюджет України або в рішенні про місцевий бюджет, доводить до розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (одержувачів бюджетних коштів) відомості про обсяги асигнувань, забезпечує управління ними.

До розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня відносяться керівники підвідомчих міністерствам і відомствам органів управління, яким в свою чергу підпорядковані окремі підприємства, організації та установи, керівники установ, організацій, підприємств, які підвідомчі головним розпорядникам чи розпорядникам бюджетних коштів (призначень) другого ступеня.

Функції розпорядника бюджетних коштів:

- ✓ затверджує кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня;
- ✓ здійснює внутрішній контроль за повнотою надходжень, отриманих розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня і одержувачами бюджетних коштів, і витрачанням ними бюджетних коштів;
- ✓ отримує звіти про використання бюджетних коштів від розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня і одержувачів бюджетних коштів і аналізує ефективність використання ними бюджетних коштів.

Якщо в процесі виконання бюджету зміна зобов'язань вимагає менших асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів, Міністр фінансів України (керівник місцевого фінансового органу) приймає рішення про приведення у відповідність бюджетного призначення.

Головні розпорядники коштів Державного бюджету України визначаються відповідно до Бюджетного кодексу та затверджуються законом про Державний бюджет України шляхом встановлення їм бюджетних призначень.

Розпорядник бюджетних коштів може уповноважити одержувача бюджетних коштів на виконання заходів, передбачених бюджетною програмою, та надати йому кошти бюджету (на безповоротній чи поворотній основі) в межах відповідних бюджетних асигнувань.

Одержувачі бюджетних коштів – це підприємства і госпрозрахункові організації, які одержують кошти з бюджету як фінансову підтримку, або уповноважені органами бюджетної влади на виконання загальнодержавних програм, надання послуг безпосередньо громадські та інші організації, що не мають статусу бюджетної установи, які одержують кошти з бюджету через розпорядників. *Одержувач бюджетних коштів* використовує такі кошти на підставі плану використання бюджетних коштів, що містить розподіл бюджетних асигнувань, затверджених у кошторисі цього розпорядника бюджетних коштів.

Головні розпорядники бюджетних коштів бюджетної установи в особі їх керівників, відповідно до статті 22 Бюджетного кодексу отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень. **Бюджетне призначення** – повноваження, надане головному розпоряднику бюджетних коштів Бюджетним кодексом України, законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування.

Встановлення бюджетних призначень дозволяє Міністерству фінансів, ДКСУ або місцевому фінансовому органу здійснювати платежі на конкретні заходи за рахунок коштів відповідного бюджету.

Будь-які бюджетні зобов'язання та платежі з бюджету здійснюються лише за наявності відповідного бюджетного призначення, які встановлюються законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) у порядку, визначеному Бюджетним кодексом.

Зміни розмірів, мети та обмеження в часі бюджетних призначень, крім випадків, передбачених Бюджетним кодексом, здійснюються лише за наявності у законі про Державний бюджет України (рішенні про місцевий бюджет) відповідного положення. Усі бюджетні призначення втрачають чинність після закінчення бюджетного періоду.

3. Взяття бюджетних зобов'язань

Розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання та здійснюють платежі **тільки в межах бюджетних асигнувань**, встановлених кошторисами, враховуючи необхідність виконання бюджетних зобов'язань минулих років, узятих на облік органами, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів; щодо завдань (проектів) Національної програми інформатизації - після їх погодження з Генеральним державним замовником Національної програми інформатизації.

Розпорядники бюджетних коштів беруть **бюджетні зобов'язання за спеціальним фондом бюджету виключно в межах відповідних фактичних надходжень спеціального фонду бюджету**.

За бюджетними програмами, які здійснюються із залученням державою кредитів (позик) від іноземних держав, банків, міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних програм (проектів), термін дії яких завершується у поточному бюджетному періоді, розпорядники бюджетних коштів мають право брати відповідні бюджетні зобов'язання у **четвертому кварталі поточного бюджетного періоду** понад фактичні надходження таких кредитів (позик) за умови наявності письмової згоди кредитора на оплату цих зобов'язань протягом першого кварталу наступного бюджетного періоду.

Розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, за якими розпорядником бюджетних коштів **взято зобов'язання без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень**, встановлених цим Кодексом та законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), **є недійсними**. За такими операціями не виникають бюджетні зобов'язання та не утворюється бюджетна заборгованість.

Зобов'язання, взяті учасником бюджетного процесу без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень, встановлених цим Кодексом та законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), не вважаються бюджетними зобов'язаннями і не підлягають оплаті за рахунок бюджетних коштів. Взяття таких зобов'язань є порушенням

бюджетного законодавства. Витрати бюджету на покриття таких зобов'язань не здійснюються.

Прийняті бюджетні зобов'язання реєструються в органах Державної казначейської служби у Книзі реєстрації бюджетних зобов'язань за розпорядниками бюджетних коштів. Кожному бюджетному зобов'язанню надається реєстраційний номер. Ця реєстрація не допускає нецільового використання бюджетних коштів. Державна казначейська служба України здійснює облік бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів і відображає їх у звітності про виконання бюджету. При реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань здійснюється перевірка відповідності напрямів витрачання бюджетних коштів бюджетному асигнуванню, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі).

Бюджетні зобов'язання щодо виплати субсидій, допомоги, пільг з оплати спожитих житлово-комунальних послуг та послуг зв'язку (в частині абонентної плати за користування квартирним телефоном), компенсацій громадянам з бюджету, на що згідно із законами України мають право відповідні категорії громадян, обліковуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, незалежно від визначених на цю мету бюджетних призначень.

Порядок здійснення реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів визначається Мінфіном України.

4. Отримання товарів, робіт і послуг

Прийняття бюджетних зобов'язань дозволяє здійснювати відповідно з бюджетними асигнуваннями *розміщення замовлень, укладення договорів, придбання товарів, послуг або здійснення інших аналогічних операцій та платежів* по них протягом бюджетного періоду.

Згідно з Законом України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» № 1490–III від 22 лютого 2000 р. закупівля товарів, робіт і послуг за рахунок державних коштів здійснюється через процедуру тендера на конкурентній основі у випадках, якщо вартість закупівлі товарів, послуг дорівнює або перевищує суму, що еквівалента 5 тис. євро, а робіт – 20 тис. євро. При цьому утворюються тендерні комітети на рівні органів місцевого самоврядування та в організаціях – розпорядниках коштів нижчого рівня та організаціях – одержувачах коштів, які визнаються замовниками закупівель тендерних комітетів. Формою роботи тендерного комітету є засідання.

Річний план закупівлі товарів головні розпорядники складають протягом 2-х місяців після затвердження Державного бюджету України і подають його Міністерству економіки і з питань європейської інтеграції.

Розпорядники бюджетних коштів здійснюють контроль за фактичним придбанням товарів і складають звіт про відповідність отриманих товарів замовленню.

При нецільовому використанні бюджетних коштів згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2004 р. № 112 до розпорядників та

одержувачів бюджетних коштів застосовується механізм зменшення бюджетних призначень. Рішення про зменшення бюджетних призначень приймаються Міністром фінансів України, вносяться зміни до Закону про Державний (або місцевий) бюджет та доводяться до територіального органу Державної казначейської служби.

5. Здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань.

Розпорядник бюджетних коштів після отримання товарів, робіт і послуг відповідно до умов взятого бюджетного зобов'язання приймає рішення про їх оплату та надає *доручення на здійснення платежу* органу, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, якщо інше не передбачено бюджетним законодавством.

Державна казначейська служба України здійснює платежі за дорученнями розпорядників бюджетних коштів у разі:

- наявності відповідного бюджетного зобов'язання для платежу у бухгалтерському обліку виконання бюджету;
 - наявності затвердженого в установленому порядку паспорта бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі);
- наявності у розпорядників бюджетних коштів відповідних бюджетних асигнувань.

Платежі органами Державної казначейської служби України за одержані розпорядниками товари, роботи і послуги здійснюються за наявністю в обліку органів казначейства бюджетних зобов'язань у межах помісячного плану асигнувань та платіжних доручень. При цьому органи Державної казначейської служби можуть проводити передплату та оплату за фактом одержання розпорядниками товарів, робіт або послуг.

Для всіх розпорядників коштів Державного бюджету є обов'язковим здійснення операцій по видатках через органи Державного казначейства. При казначейській формі виконання Державного бюджету розпорядникам коштів відкриваються реєстраційні рахунки в органах Державного казначейства. Бюджетні кошти, які знаходяться на реєстраційних рахунках, використовуються розпорядниками коштів відповідно до затверджених асигнувань у кошторисах доходів та видатків установи або лімітів видатків

7. Повернення кредитів до бюджету (щодо кредитування бюджету)

У разі надання кредитів з бюджету у позичальників виникає заборгованість перед бюджетом. З моменту надання кредитів з бюджету на суму отриманих з бюджету коштів права кредитора та право вимагати від позичальників повернення таких кредитів до бюджету у повному обсязі переходять до держави (Автономної Республіки Крим, територіальної громади). Позовна давність на вимоги щодо погашення такої заборгованості не поширюється.

6.3. Методи фінансування з державного бюджету

Для фінансування підприємств, установ та організацій бюджетної сфери були відкриті окремі поточні рахунки для операцій з бюджетними коштами. Для покриття тимчасових касових розривів Міністерство фінансів на договірних засадах могло отримувати у НБУ внутрішній кредит у розмірі до 10% від обсягу видатків Державного бюджету України на відповідний рік.

Основним, первинним документом для здійснення фінансування із бюджету виступає платіжне доручення за формою 0401001 (рис. 6.4).

Важливим елементом бюджетного фінансування є **методи надання коштів з бюджету** (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

Методи бюджетного фінансування

Методи		Сутність застосування
Класифікаційна ознака	Назва методу	
1. Згідно з особливостями використання облікових рахунків	Метод єдиного казначейського рахунку	<ul style="list-style-type: none"> використовується для фінансування заходів з Державного бюджету України; бюджетне фінансування здійснюється через систему бюджетних рахунків органів Державної казначейської служби, відкритих в установах банків за відповідними балансовими рахунками, з яких органами Державної казначейської служби здійснюються платежі безпосередньо суб'єктам діяльності
	Метод перерахування бюджетних коштів з рахунків бюджетів на рахунки головних розпорядників	<ul style="list-style-type: none"> відповідно до бюджетного розпису фінансові органи перераховують кошти бюджету головним розпорядникам у порядку фінансування, на їхні рахунки згідно з кошторисом; головними розпорядниками коштів державного бюджету є бюджетні установи в особі їх керівників, які одержують повноваження на отримання бюджетних асигнувань
2. Згідно з особливостями планування фінансових ресурсів	Кошторисний метод фінансування бюджетних підприємств і організацій	<ul style="list-style-type: none"> кошти на покриття витрат виділяються тільки з одного бюджету, залежно від підпорядкованості підприємства. Виняток становить фінансування загальнодержавних заходів (боротьба з епідеміями, ліквідація наслідків катастроф і стихійних лих); фінансування бюджетних організацій здійснюється на основі встановлених економічних нормативів залежно від сфери діяльності підприємства.
	Метод фінансування комерційних підприємств і організацій (одержувачів коштів)	участь комерційних підприємств у реалізації великих державних проектів, яке передбачає їх часткову або повну участь у фінансуванні проекту
	Метод відкриття кредитів	базується на принципі авансування видатків на кредитній основі. Це дозвіл фінансового органу на видачу коштів, яка потім здійснюється установами банків у межах встановлених спеціальним документом – видатковим розписом – асигнувань. Підставою для відкриття кредитів є розпис видатків. Зазначений метод використовувався в Україні при фінансуванні із державного бюджету за радянських часів і до 1 липня 1993 року.

6.4. Касове виконання видаткової частини бюджету

Державна казначейська служба України наказом № 3 від 22 січня 2001 року затвердила **«Порядок касового виконання державного бюджету за**

видатками», сутність якого полягає в:

- організації взаємовідносин між органами Державної казначейської служби, розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів (рис. 6.2);
- розподілі обов'язків та відповідальності між ними в процесі виконання Державного бюджету України за видатками.

Здійснення видатків та оплата витрат проводяться органами Державної казначейської служби за наявності даних про розташування мережі установ, підприємств і організацій на відповідній території та на підставі затверджених кошторисів доходів і видатків та планів асигнувань.

Єдина база даних мережі розпорядників бюджетних коштів формується органами Державної казначейської служби для якісного та безперебійного обслуговування розпорядників бюджетних коштів. При цьому головні розпорядники бюджетних коштів визначають і за 15 днів до початку бюджетного року подають до Державної казначейської служби дані про мережу розпорядників нижчого рівня і одержувачів бюджетних коштів за територіями (областями).

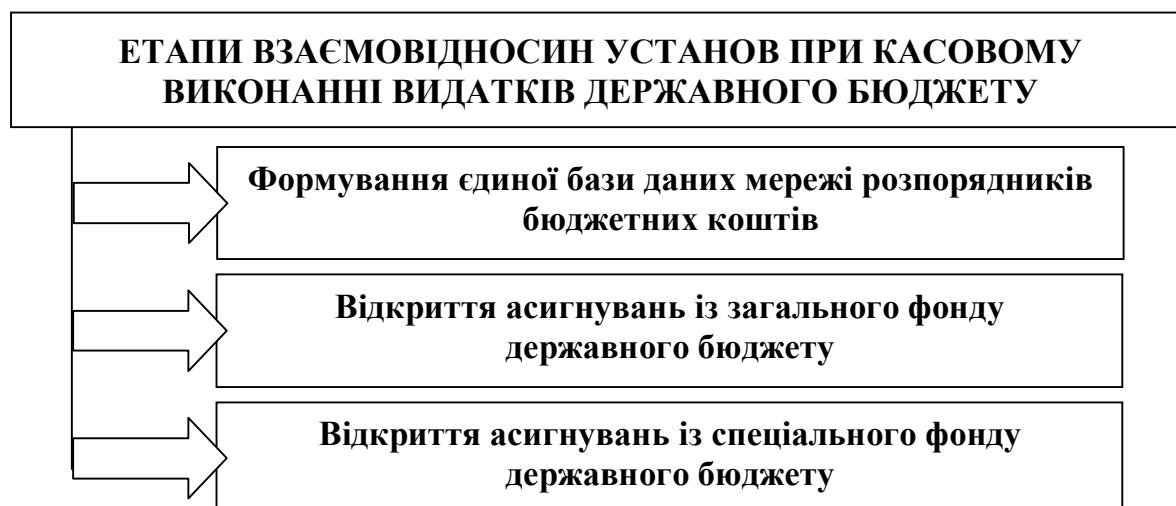

Рис. 6.2. Процес організації взаємовідносин між органами Державної казначейської служби, розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів

Про зміни в територіальному розташуванні мережі підвідомчих установ, які виникли у процесі виконання бюджету, розпорядники коштів повідомляють Державну казначейську службу України.

При цьому в практиці фінансування видатків відповідно до наказу Державної казначейської служби України «Про затвердження Порядку обслуговування державного бюджету за видатками та операціями з надання та повернення кредитів, наданих за рахунок коштів державного бюджету» № 129 від 16 квітня 2008 р. наряду з поняттям «бюджетні асигнування» використовується також термін «відкриті бюджетні асигнування» [33].

Під **відкритим бюджетними асигнуваннями** розуміють право, що надається розпорядникам бюджетних коштів усіх рівнів щодо розподілу

виділених асигнувань загального та спеціального фондів державного бюджету підвідомчим установам (одержувачам бюджетних коштів) та використання бюджетних асигнувань з урахуванням прийнятих зобов'язань. Відкриті асигнування забезпечуються ресурсами у порядку, визначеному ДКСУ.

Фінансування видатків державного бюджету Державна казначейська служба України проводить шляхом переказу коштів до територіальних управлінь Державної казначейської служби.

Взаємовідносини органів Державної казначейської служби і розпорядників коштів на рівні області організуються у такому ж порядку, як і взаємовідносини Державної казначейської служби України з головними розпорядниками бюджетних коштів.

Треба зазначити, що кошти спеціального фонду державного бюджету використовуються для цільових асигнувань. Якщо наприкінці бюджетного року виникають залишки коштів на рахунках спеціального фонду, то вони використовуються у наступному періоді з урахуванням цільового призначення.

Процес оплати витрат здійснюється шляхом безготівкового здійснення платежів безпосередньо на користь суб'єктів господарської діяльності, організацій та установ, що виконали роботи або надали послуги розпорядникам коштів надання дозволу на отримання готівки в установах банків на цілі, передбачені у кошторисах доходів та видатків розпорядників коштів.

Для обліку витрат розпорядників коштів у безготівковому вигляді на їх ім'я в органах Державної казначейської служби відкриваються **реєстраційні рахунки** - це рахунки, які відкриваються в органах Державної казначейської служби розпорядникам бюджетних коштів для обліку доходів і видатків.

До кожного реєстраційного рахунка в Операційно-контрольному управлінні (операційному відділі управління, відділі бухгалтерського обліку та звітності відділення) ДКСУ відкриваються **особові картки**, які містять інформацію про виділені бюджетні кошти на оплату витрат, суми їх використання та залишку.

У міру **зарахування коштів на бюджетний рахунок** на підставі виписки з установи банку та реєстрів на здійснення видатків Операційно-контрольне управління (операційний відділ, відділ бухгалтерського обліку та звітності) ДКСУ записує кошти, що надійшли на реєстраційні рахунки розпорядників коштів.

Після цього складаються **меморіальні ордери** у 2-х примірниках з обов'язковим зазначенням мети, задля якої надійшли кошти з Державного бюджету, кодів їх бюджетної класифікації, дати та підпису виконавця.

Перший примірник меморіального ордеру з виписками видається розпоряднику коштів, другий – залишається в Операційно-контрольному управлінні (операційному відділі; відділі бухгалтерського обліку та звітності). Одночасно з цим в особових картках розпорядників коштів робиться позначка про кошти, виділені на здійснення витрат.

Після отримання виписки з реєстраційного рахунка розпорядник коштів протягом операційного дня подає до органу ДКСУ необхідні розрахункові документи для проведення витрат (рахунки-фактури, накладні, товарно-

транспортні накладні, трудові угоди, договори на виконання робіт, акти виконаних робіт тощо) і платіжні доручення. На підставі цих документів відповідний орган ДКСУ перераховує кошти за надані послуги, виконані роботи безпосередньо суб'єктам господарської діяльності.

Для одержання коштів готівкою уповноважений отримувати її подає до Операційно-контрольного управління (відділу обліку лімітів видатків та контролю за виконанням кошторисів територіальних органів казначейства) заявку на видачу готівки та отримання грошового чека. Заявка виписується розпорядником коштів на особу, з якою у нього укладено договір про повну матеріальну відповідальність і яка має право отримувати і видавати кошти.

При отриманні заробітної плати та прирівняних до неї платежів разом із заявкою подаються платіжні доручення на перерахування сум податку з доходів фізичних осіб, сум нарахувань до фондів соціального страхування та сум страхових внесків до Пенсійного фонду. Чек виписується на ім'я особи, яка вказана в заявці на отримання грошового чека. На підставі належно оформленого грошового чека уповноважена особа розпорядника коштів отримує готівку з відкритого в установі банку бюджетного рахунку органу Державної казначейської служби України.

Невикористана готівка повертається на цей же бюджетний рахунок за спеціальними документами. В них обов'язково вказується номер відповідного реєстраційного рахунка.

З Державного бюджету України також здійснюються видатки щодо фінансування дефіциту бюджету та сплати боргових зобов'язань держави.

Витрати на обслуговування державного боргу проводяться на підставі:

- розпорядження Міністерства фінансів України, яке надається Державній казначейській службі України терміном на 10 днів;
- документів, що підтверджують необхідність платежів (копії завірених кредитних угод між Кабінетом Міністрів України та іноземними кредиторами; рахунків-фактур; договорів про придбання товарів, виконання робіт, надання послуг; актів виконаних робіт);
- графіків проведення платежів з обслуговування державного боргу та закупівлі валюти.

Для забезпечення контролю за цільовим спрямуванням бюджетних коштів органи Державної казначейської служби в частині виконання державного бюджету за видатками здійснюють:

- попередній контроль – на етапі реєстрації зобов'язань розпорядників бюджетних коштів;
- поточний контроль – у процесі оплати рахунків розпорядників та одержувачів бюджетних коштів.

6.5. Організація фінансування із місцевого бюджету

Відповідно до статті 78 Бюджетного кодексу **виконання місцевих бюджетів** здійснюється фінансовими органами виконавчих органів місцевого самоврядування, на які покладено загальну організацію і управління виконанням відповідного місцевого бюджету та координацію діяльності учасників

бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

Для забезпечення органів місцевого самоврядування моніторингом і контролем за виконанням усіх трансакцій з коштами місцевих бюджетів згідно з пунктом 2 цієї статті в Україні впроваджена казначейська система обслуговування місцевих бюджетів органами Державного казначейства.

Казначейське виконання місцевих бюджетів забезпечує:

- щоденний контроль за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів;
- дотриманням штатної, фінансової та касової дисципліни;
- відповідністю наданих до оплати документів (рахунків, договорів, актів виконаних робіт, наданих послуг тощо) вимогам чинного законодавства.

Місцевий бюджет виконується за розписом, який затверджується в місячний строк після затвердження відповідного бюджету. До затвердження розпису діє тимчасовий розпис на відповідний період. У тижневий термін після опублікування відповідного рішення місцевих Рад народних депутатів, головний бухгалтер ради доводить до розпорядника *лімітні довідки*.

Лімітні довідки за бюджетними асигнуваннями – це документи, в яких представлено затвержені бюджетні призначення (встановлені бюджетні асигнування) та їх помісячний розподіл, а також інші показники, що мають оцінюватись на основі відповідних нормативів, згідно із законодавством. Розпорядники коштів у 2-тижневий термін після одержання лімітних довідок подають уточнені проекти кошторисів та складені проекти планів асигнувань радам для складання відповідних бюджетів (розпису бюджетних асигнувань, згідно з бюджетними призначеннями, затвердженими у відповідному бюджеті для загального і спеціального фондів у розрізі розпорядників).

Помісячний розпис асигнувань загального фонду відповідних бюджетів складається за скороченою економічною класифікацією та в розрізі розпорядників. Показники уточнених проектів кошторисів та планів асигнувань повинні відповідати лімітним довідкам.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів передбачає, що виконання місцевих бюджетів **за видатками** здійснюватиметься наступним чином:

1. Відповідно до затвердженого бюджетного розпису розпорядники коштів місцевих бюджетів одержують бюджетні асигнування, що є підставою для затвердження кошторисів.

2. Розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання та провадять видатки тільки в межах бюджетних асигнувань, встановлених кошторисами.

3. Після отримання товарів, робіт та послуг відповідно до умов взятого бюджетного зобов'язання розпорядник бюджетних коштів приймає рішення про їх оплату та подає доручення на здійснення платежу органу Державної казначейської служби України.

Державна казначейська служба України здійснює платежі за дорученнями розпорядників бюджетних коштів у разі:

- 1) наявності відповідного бюджетного зобов'язання для платежу у

бухгалтерському обліку виконання відповідного бюджету;

2) відповідності напрямів витрачання бюджетних коштів бюджетному асигнуванню;

3) наявності у розпорядників бюджетних коштів невикористаних бюджетних асигнувань.

Фінансування видатків з місцевих бюджетів шляхом перерахування коштів з поточного рахунка бюджету на поточні бюджетні рахунки розпорядників коштів здійснюється за допомогою платіжних доручень. Після одержання платіжного доручення банк, який обслуговує даний фінансовий орган, через комп'ютерну мережу дає розрядження банку головного розпорядника коштів видати кошти одержувачу.

Контрольні питання

1. Дайте визначення бюджетного фінансування.
2. Назвіть принципи фінансування витрат по бюджету.
3. Перерахуйте учасників бюджетного фінансування.
4. Охарактеризуйте повноваження Державної казначейської служби щодо виконання бюджетів за видатками.
5. Охарактеризуйте розпорядників коштів державного і місцевого бюджетів.
6. Які методи бюджетного фінансування застосовуються у бюджетному процесі?
7. Дайте визначення касового виконанням бюджету.
8. Охарактеризуйте стадії виконання державного бюджету за видатками та кредитуванням.
9. Охарактеризуйте процес організації взаємовідносин між органами Казначейства, розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів.
10. Опишіть документальне забезпечення і порядок обліку бюджетних асигнувань та контроль за їх дотриманням органами Казначейства.
11. Опишіть документальне забезпечення і порядок обліку змін бюджетних асигнувань, що виникають у процесі виконання державного бюджету.
12. Охарактеризуйте процес фінансування видатків та кредитування державного бюджету Державною казначейською службою України шляхом переказу коштів до територіальних органів ДКСУ.
13. Опишіть порядок відкриття асигнувань із загального фонду Державного бюджету України.
14. Опишіть порядок відкриття асигнувань із спеціального фонду Державного бюджету України.
15. Опишіть документооборот, пов'язаний з оплатою рахунків.
16. Що є підставою для відкриття реєстраційних рахунків?
17. Опишіть документооборот, пов'язаний із видачею готівки.
18. Яким чином організовано фінансування із місцевого бюджету?
19. Охарактеризуйте процес складання, затвердження та подання мережі

розпорядників коштів місцевих бюджетів.

20. Опишіть документальне забезпечення і порядок затвердження документів, що застосовуються в процесі виконання місцевих бюджетів за видатками.
21. Охарактеризуйте операції з перерахування коштів на здійснення видатків, передбачених у загальному фонді місцевих бюджетів.
22. Охарактеризуйте операції з перерахування коштів на здійснення видатків, передбачених у спеціальному фонді місцевих бюджетів (крім власних надходжень бюджетних установ) .

ТЕМА 7. РЕГУЛЮВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ПОТОКІВ

7.1. Міжбюджетні відносини та їх сучасні особливості.

7.2. Бюджетні трансферти та порядок їх виділення і перерахування.

7.3. Бюджетні позички: порядок видачі та погашення.

7.4. Взаємні розрахунки між бюджетами: причини виникнення та порядок проведення.

7.1. Міжбюджетні відносини та їх сучасні особливості

Міжбюджетні відносини – це сукупність правовідносин між державою, АРК та місцевим самоврядуванням щодо розмежування фінансових ресурсів між видами бюджетів та органів влади для забезпечення виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України.

Чітке розмежування повноважень між учасниками бюджетного процесу законодавчо закріплено у цьому законодавчому акті, а саме: затвердження процедури бюджетного процесу з чітко визначеними повноваженнями для всіх його учасників, у тому числі для посадових осіб, відповідальних за формування та використання бюджетних коштів; встановлення чітких правил формування місцевих бюджетів та зміцнення їх власної доходної бази; формування бюджету розвитку у структурі місцевих бюджетів; прозорість у розподілі міжбюджетних трансфертів; розмежування доходів місцевих бюджетів на доходи, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, та доходи, що не враховуються; запровадження механізму фінансового вирівнювання спроможності місцевих бюджетів за рівнем надання бюджетних послуг, з використанням формульного підходу до обчислення обсягу міжбюджетних трансфертів із застосуванням фінансового нормативу бюджетної забезпеченості у розрахунку на одного мешканця чи споживача послуг та індексу відносної податкоспроможності та ін.

Удосконалення міжбюджетних відносин базується на врахуванні принципів:

- **узгодженості фінансових ресурсів регіонів із соціально-економічними програмами держави;**
- **раціональності;**

➤ **пріоритетності у витрачанні бюджетних коштів.**

Діюча в Україні система міжбюджетних відносин заснована на централізованій моделі бюджетного федералізму, тобто на збереженні пріоритетності нормативного методу розподілу бюджетних коштів і високої частки трансфертних платежів у доходах місцевих бюджетів, що свідчить про досить високий ступінь їх залежності від державного бюджету.

Регулювання міжбюджетних відносин – це щорічний плановий перерозподіл загальнодержавних централізованих фінансових ресурсів між ланками бюджетної системи з метою збалансування усіх бюджетів за обсягом, необхідним для виконання місцевими органами управління своїх функцій.

Регулювання міжбюджетних відносин здійснюється кожним представницьким органом щодо бюджетів нижчого рівня.

Основні завдання регулювання міжбюджетних відносин полягають у такому:

- досягнення відповідності між видатками і доходами бюджетів усіх рівнів;
- забезпечення відповідності у надходженні доходів з потребами у видатках бюджетів усіх рівнів;
- створення зацікавленості органів місцевого самоврядування у повній мобілізації доходів;
- узгодження та ув'язка обсягів одержаної фінансової допомоги у формі міжбюджетних трансфертів з конкретними зусиллями щодо мобілізації доходів;
- забезпечення вирівнювання бюджетів фінансовими ресурсами на рівні гарантованого державою мінімуму соціальних послуг на одного жителя кожного населеного пункту.

Метою регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення відповідності між повноваженнями на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами України за бюджетами, та бюджетними ресурсами, які повинні забезпечувати виконання цих повноважень.

Розмежування доходів і видатків між бюджетами різних рівнів є важливим елементом бюджетного устрою, яке має за мету забезпечення стабільного та уніфікованого порядку фінансування бюджетних послуг та відповідальність за якість їх надання. Це розмежування здійснюється за такими принципами:

- **принцип територіальної відповідальності** – відповідальність за надання визначеної соціальної послуги повинна бути покладена на той рівень влади, юрисдикція якого повністю охоплює населення, чий інтереси забезпечує ця соціальна послуга;
- **принцип максимального наближення рівня надання бюджетної послуги до її одержувачів** – оскільки органи місцевої влади перебувають ближче до споживачів соціальних послуг і краще розуміють їхні потреби, якість надання послуг підвищується при передачі правої виконання таких послуг на нижчий рівень бюджетної системи.
- **принцип максимальної ефективності надання бюджетних послуг** – вимагає, щоб вибір рівня бюджетної системи, за яким закріплюються ці чи інші

видаткові повноваження, визначався в залежності від того, на якому з них витрачання бюджетних коштів забезпечує найбільш раціональну й ефективну реалізацію відповідних повноважень.

Згідно з Бюджетним кодексом України *розмежування видатків між місцевими бюджетами відбувається на основі принципу субсидіарності* – наближення надання соціальних послуг до безпосереднього користувача з урахуванням критерію повноти їх надання.

Він ґрунтується на розмежуванні функцій держави між різними рівнями влади:

- з центрального бюджету фінансуються видатки загальнодержавного характеру,
- з відповідних місцевих бюджетів – видатки регіонального призначення.

При цьому може застосовуватись *два підходи*: розподіл за територіальною ознакою; розподіл, виходячи з відомчого підпорядкування.

У табл. 7.1. наведено критерії розмежування видатків між місцевими бюджетами за Бюджетним кодексом.

Таблиця 7.1

Розмежування видатків між місцевими бюджетами

Назва видатків	Бюджетний рівень
Перша група	
Видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, що забезпечують необхідне першочергове надання соціальних послуг, гарантованих державою, і розташовані якнайближче до споживачів (фінансування установ та заходів суто місцевого значення)	Бюджети сіл, селищ, міст та їх об'єднань
Друга група	
Видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, що забезпечують надання основних соціальних послуг, гарантованих державою для всіх громадян України (фінансування установ та заходів, якими користується все населення району, або міста обласного значення)	Бюджети міст республіканського (АР Крим) та міст обласного значення, а також районні бюджети
Третя група	
Видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, що забезпечують гарантовані державою соціальні послуги для окремих категорій громадян (фінансування спеціалізованих установ та послуг для окремих категорій населення, які можуть бути ефективними лише в межах області)	Бюджет АР Крим та обласні бюджети

Статтею 85 Бюджетного кодексу врегульовано питання передачі державою

права на здійснення видатків до місцевих бюджетів.

Держава може передати Раді Міністрів Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної передачі бюджетних ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їх частки, а також трансфертів з Державного бюджету України.

Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад, міські, селищні, сільські голови (якщо відповідні виконавчі органи не створені) зобов'язані забезпечити здійснення видатків, визначених із відповідних місцевих бюджетів з додержанням розподілу цих видатків між бюджетами, визначеного Бюджетним кодексом.

Бюджетним кодексом (стаття 92) також передбачено, що можна здійснювати передачу видатків на виконання власних або делегованих повноважень між місцевими бюджетами. Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах кошти відповідних бюджетів для виконання власних повноважень.

Розмежування доходів є похідним відносно розмежування видатків і може проводитися на основі **двох методів**.

Перший метод – **закріплення доходів за кожним бюджетом у повній сумі або за твердо фіксованими нормативами** в умовах автономності кожного бюджету.

Другий метод полягає у встановленні системи бюджетного регулювання в умовах єдності бюджету, тобто у проведенні відрахувань до бюджетів нижчих рівнів, виходячи з їхніх потреб. У такому випадку всі доходи місцевих бюджетів поділяються на закріплені і регулюючі.

Доходи місцевих бюджетів складаються з наступних елементів:

закріплені доходи	}	власні джерела доходів
регулюючі доходи		
дотації вирівнювання	}	додаткові джерела
субвенції		
субсидії		
кредитні ресурси		

Закріплені доходи – це кошти, які повністю надходять до відповідних бюджетів.

Регулюючі доходи – це кошти, які поділяються за нормативами від загальнодержавних податків бюджетам нижчих рівнів для збалансування їх видатків. Нормативи передбачаються у відсотках.

Місцеві податки і збори закріплюються за місцевими бюджетами відповідно до того, який орган їх установлює. При цьому може також визначатися їх розподіл між ланками місцевих бюджетів.

Система міжбюджетного розподілу доходів доповнюється їх бюджетним регулюванням, що має в Україні досить обмежений характер.

Бюджетне регулювання доходів – це надання коштів із загальнодержавних дохідних джерел, що закріплені за бюджетами вищих рівнів, бюджетам нижчих рівнів з метою їх збалансування на необхідному для виконання планів економічного та соціального розвитку певної території рівні.

У бюджетній практиці України застосовуються такі **методи бюджетного регулювання**:

1) **метод відсоткових відрахувань** від територіальних надходжень загальнодержавних податків і зборів за нормативами, що встановлюються щорічно радою народних депутатів вищого рівня у своєму акті про бюджет на наступний рік (законі чи рішенні про бюджет);

2) **метод міжбюджетних трансфертів**.

Відсоткові відрахування за окремими видами доходів у межах бюджетного законодавства затверджуються так, як показано у табл. 7.2.

Таблиця 7.2

Затвердження відсоткових відрахувань для бюджетів різного рівня

До бюджетів	Орган, який затверджує відсоткові відрахування
АР Крим, областей, міст Києва і Севастополя	Верховна Рада України
Районів, міст республіканського (АР Крим) і обласного підпорядкування	Верховна Рада Автономної Республіки Крим і обласні ради місцевого самоврядування
Міських, сільських і селищних бюджетів	Районні і міські ради місцевого самоврядування (міст обласного підпорядкування), ради місцевого самоврядування
Районних у містах	Міські ради місцевого самоврядування

Перегляд відсоткових відрахувань за затвердженим бюджетом не стосується попередніх періодів.

7.2. Бюджетні трансферти та порядок їх виділення і перерахування

Міжбюджетні трансферти – кошти, які безплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Порядок і умови надання міжбюджетних трансфертів та їх використання затверджуються Верховною Радою України в законі про Державний бюджет України на відповідний рік, нормативними документами Автономної Республіки Крим та рішеннями відповідних органів самоврядування в межах їхньої компетенції.

Міжбюджетні трансферти поділяються на:

- ◆ дотацію вирівнювання;
- ◆ субвенцію;

- ◆ кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;
- ◆ інші дотації.

Дотація вирівнювання - міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує [2]. Це грошова допомога, яка надається вищестоящим бюджетом при недостатній кількості у нього власних доходів для покриття запланованих видатків (для збалансування бюджету), тобто до дохідної частини нижчестоящого бюджету надходять додаткові грошові кошти та ліквідується бюджетний дефіцит. Не має цільового призначення.

Субвенція – цільовий міжбюджетний трансферт призначений на певну мету в порядку, визначеному тим органом, який її надав [2]. Це грошова допомога, яка надається вищестоящим бюджетом нижчестоящому на певну ціль і на основі пайової участі у фінансуванні. Як правило, має соціальний характер призначення.

Як інструмент бюджетного регулювання субвенції широко застосовуються для збалансування державних бюджетів. Надаються бюджету нижчого рівня з чітко визначеним призначенням як державна фінансова допомога для здійснення програм і заходів, спрямованих на підтримку гарантованого законодавством мінімуму соціальної забезпеченості населення регіонів, якщо він не забезпечується власними бюджетними доходами за умов недостатнього економічного розвитку.

Субвенція також надається на компенсацію недоотриманих доходів у зв'язку з нерівномірністю їх розподілу між регіонами за умов діючої економічної системи, а також на фінансування заходів, пов'язаних із вирівнюванням соціального розвитку територій.

Субвенції можуть призначатися як з Державного бюджету України місцевим бюджетам, так і з бюджетів АР Крим та інших місцевих бюджетів для бюджетів нижчих рівнів.

Основні види субвенцій з Державного бюджету України:

- субвенція на здійснення програм соціального захисту;
- субвенція на компенсацію витрат доходів бюджетів місцевого самоврядування для виконання власних повноважень унаслідок надання пільг, встановлених державою;
- субвенція на виконання інвестиційних проектів.

Основні види субвенцій з місцевих бюджетів:

- субвенція на утримання об'єктів спільного користування та ліквідацію недоліків діяльності об'єктів спільного користування;
- субвенції на виконання власних повноважень територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань;
- інші субвенції.

У сучасній практиці бюджетного регулювання доходів значна роль належить субсидюванню, інструментами якого є державні субсидії.

Субсидія (різновид субвенції) – грошова допомога, що надається державою за рахунок коштів бюджету, а також спеціальних фондів юридичним та фізичним

особам, місцевим державним органам, іншим державам.

Як інструмент бюджетного регулювання субсидія застосовується з метою збалансування місцевих бюджетів, зміцнення їх дохідної бази та завжди передається безповоротно і безвідплатно з вищих ланок бюджетної системи нижчим ланкам.

За напрямом використання субсидія може бути:

- **цільовою** (на конкретні видатки);
- **знеособленою** (не пов'язується безпосередньо з фінансовим станом бюджету, який її отримує).

За напрямом спрямування розрізняють прямі та непрямі державні субсидії.

Прямі субсидії надаються на фінансування капітальних вкладень у галузі, розвиток яких необхідний для економіки в цілому, на фундаментальні наукові дослідження, на підтримку військово-промислового комплексу, перепідготовку кадрів, створення нових робочих місць у депресивних регіонах і т. і. **Непряме субсидіювання** здійснюється, в основному, шляхом податкової та кредитної політики.

Одним з найпоширеніших методів субсидіювання в Україні став **податковий кредит** – відстрочка сплати податку на доходи, що надається підприємству податковою інспекцією на умовах поворотності, строковості, відплатності за наявності згоди фінансового органу, який контролює виконання бюджету.

Кошти, що передаються до державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів – це кошти, що набули статусу бюджетного надлишку, який підлягає вилученню на користь вищестоящого бюджету. Надлишки коштів місцевих бюджетів визначаються при складанні місцевих бюджетів, суми яких затверджуються при затвердженні Закону про Державний бюджет на наступний бюджетний рік.

Інші дотації – міжбюджетні трансферти, призначені для покриття збитковості певних підприємств і організацій державної власності.

Трансферти, що надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам затверджуються у Державному бюджеті України окремо для кожного з відповідних місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів.

Порядок та умови надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам визначаються Кабінетом Міністрів України.

Міжбюджетні трансферти місцевим бюджетам перераховуються з рахунків Державного бюджету України органами Державної казначейської служби України на рахунки відповідних бюджетів.

У Державному бюджеті України затверджується обсяг дотації вирівнювання та субвенцій окремо для:

- бюджету Автономної Республіки Крим;
- кожного з обласних бюджетів;
- бюджетів міст Києва та Севастополя;
- міст республіканського Автономної Республіки Крим;
- міст обласного значення;

- районних бюджетів;

а також коштів, що передаються до Державного бюджету України з місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів.

Розподіл обсягу міжбюджетних трансфертів здійснюється за формулою, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України „Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до Державного бюджету) між Державним бюджетом та місцевими бюджетами” від 5 вересня 2001 р. №1195 з урахуванням змін, внесених постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2008 р. №1153.

Формулу розроблено відповідно до статей 97 і 98 Бюджетного кодексу України для розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між Державним бюджетом, бюджетом Автономної Республіки Крим, обласними бюджетами, бюджетами міст Києва і Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласною значення, бюджетами районів.

Обсяг дотації вирівнювання з державного бюджету, що надається бюджету Автономної Республіки Крим, обласному бюджету, бюджету міст Києва і Севастополя, міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, бюджету району, або коштів, що передаються з цих бюджетів до Державного бюджету України, (T_i) визначається за загальним фондом місцевого бюджету як різниця між розрахунковим показником обсягу видатків, що враховуються при визначенні трансфертів (відповідно до статей 88-90 Бюджетного кодексу) (V_i) та розрахунковим обсягом доходів місцевого бюджету (D_{izak}), за формулою:

$$\dots\dots\dots T_i = \alpha_i (V_i - D_{izak}) \dots\dots\dots (7.1)$$

де T_i – плановий обсяг дотації вирівнювання з державного бюджету до місцевого бюджету або коштів, що передаються з цього бюджету до державного бюджету;

V_i – розрахунковий показник обсягу видатків місцевого бюджету;

D_{izak} – розрахунковий обсяг доходів місцевого бюджету;

α_i – коефіцієнт вирівнювання.

Ця формула, на основі якої проводиться розподіл обсягу дотації вирівнювання та коштів, що передаються до Державного бюджету України або до місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, повинна враховувати такі параметри:

- 1) фінансові нормативи бюджетної забезпеченості та корегуючі коефіцієнти до них;
- 2) кількість мешканців та кількість споживачів соціальних послуг;
- 3) індекс відносної податкоспроможності відповідного міста чи району;
- 4) прогнозний показник кошика доходів бюджетів місцевого самоврядування – для бюджетів міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення або

прогноз доходів, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, – для бюджету АРК та обласних і районних бюджетів;

5) коефіцієнт вирівнювання;

6) норматив кількості працівників органів місцевого самоврядування в розрахунку до кількості населення.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості – гарантований державою у межах наявних бюджетних ресурсів рівень фінансового забезпечення повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій і виконавчих органів місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості визначається як таке відношення:

$$\text{.....} = \frac{\text{Загальний обсяг фінансових ресурсів, що спрямовується на реалізацію бюджетних програм}}{\text{Кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг}} \text{.....} (7.2)$$

При розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості може передбачатися обсяг нерозподілених видатків, який об'єднує видатки на ті повноваження, встановлення нормативів за якими є недоцільним.

Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості для місцевих бюджетів коригуються коефіцієнтами, що враховують відмінності у вартості надання соціальних послуг залежно від:

- кількості населення та споживачів соціальних послуг;
- соціально-економічних, демографічних, кліматичних, екологічних та інших особливостей (з часу їх визначення) адміністративно-територіальних одиниць.

Корегуючі коефіцієнти затверджуються КМУ.

Обсяг кошика доходів певного бюджету визначається із застосуванням індексу відносної податкоспроможності відповідного бюджету на основі даних про фактичне виконання відповідного бюджету за три останні бюджетні періоди.

Індекс відносної податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці порівняно з аналогічним середнім показником по Україні у розрахунку на одного мешканця.

Для визначення індексу відносної податкоспроможності відповідних бюджетів використовується кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування, визначений відповідними статтями Бюджетного кодексу, збільшений на суму втрат у доходах, що виникли внаслідок надання пільг платникам податків згідно з рішеннями Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних рад.

$$\text{Індекс відносної податкоспроможності} = \frac{\text{Кошик доходів бюджету} + \text{сума втрат внаслідок надання пільг}}{\text{Кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг}} \quad (7.3)$$

Індекси відносної податкоспроможності не можуть змінюватися і переглядатися частіше, ніж раз на 3 роки.

Кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування – податки і збори (обов’язкові платежі), що закріплені Бюджетним кодексом на постійній основі за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

Коефіцієнт вирівнювання – це коефіцієнт, що застосовується при визначенні обсягу дотації вирівнювання та розрахунку обсягу коштів, що передаються до Державного бюджету України або до вищестоящих місцевих бюджетів з метою зміцнення їх доходної бази.

Коефіцієнт вирівнювання застосовується до обчисленого за формулою обсягу дотації вирівнювання і визначається в межах від 0,6 до 1,0.

При цьому загальний обсяг коштів, на який зменшується сума дотацій вирівнювання, є тотожним загальному обсягу коштів, на який зменшується сума коштів, що передаються до Державного бюджету України з місцевих бюджетів у разі застосування коефіцієнта вирівнювання.

Дотація вирівнювання визначається як перевищення обсягу видатків відповідного бюджету, перелік яких визначено Бюджетним кодексом, і який обчислено із застосуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та корегуючих коефіцієнтів:

- **над кошиком доходів бюджетів місцевого самоврядування** – для бюджетів міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення;

- **над доходами, визначеними Бюджетним кодексом**, – для районних бюджетів.

Обсяг доходів бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів обчислюється на основі прогнозних показників доходів, що зараховуються до цих бюджетів із застосуванням індексу відносної податкоспроможності відповідно до положень Бюджетного кодексу.

Якщо прогнозні показники доходів місцевих бюджетів, перевищують розрахунковий обсяг видатків відповідного бюджету, обчислений із застосуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та корегуючих коефіцієнтів, для такого бюджету встановлюється обсяг коштів, що підлягають передачі до Державного бюджету України.

Обсяг доходів (кошик доходів) бюджету Автономної Республіки Крим, обласного бюджету, бюджетів міст Києва і Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, бюджету району формується з надходжень загальнодержавних податків і зборів, закріплених за місцевими бюджетами згідно із статтями 64 і 66 Бюджетного кодексу України.

Розрахунок обсягу доходів (кошика доходів), закріплених за бюджетами місцевого самоврядування та бюджетом Автономної Республіки Крим, обласних

та районних бюджетів, передбачених статтею 66 Бюджетного кодексу України, проводиться шляхом застосування відносної податкоспроможності відповідної адміністративно-територіальної одиниці, що визначається на основі звітних даних про фактичні надходження відповідних податків, зборів до цих бюджетів за три останні бюджетні періоди (базовий період), що передують рокові, в якому формуються показники бюджету на планований бюджетний період.

При цьому враховуються втрати закріплених доходів у базовому періоді відповідних місцевих бюджетів унаслідок надання пільг платникам податків згідно з рішеннями Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідних місцевих рад.

7.3. Бюджетні позички: порядок видачі і погашення

У процесі виконання бюджету в окремих ланках місцевих бюджетів може утворюватися касовий розрив.

Касовий розрив – це ситуація, коли в бюджеті виникає дефіцит коштів для проведення операцій з фінансування запланованих видатків. Він може бути:

- **плановим**, коли об'єктивно не збігаються терміни фінансування з бюджету встановлених видатків і одержання доходів, а також при запланованому дефіциті;
- **позаплановим** – внаслідок невиконання плану з надходження доходів і допущення перевищення фінансування за окремими видами видатків.

Для покриття касових розривів у місцевих бюджетах призначені, насамперед, кошти оборотної касової готівки, суму якої встановлюють, затверджуючи бюджет. У тих випадках, коли коштів оборотної касової готівки не вистачає, бюджет може одержати **позичку** від вищестоящого бюджету.

Бюджетні позички – це позички, які надає вищестоящий бюджет нижчестоящому, який безпосередньо з ним пов'язаний, на певну ціль – покриття касового розриву, у розмірі, який не перевищує фактичну потребу в коштах. Таким чином:

- сільські й селищні бюджети отримують позички з районного бюджету;
- районні – з обласного бюджету;
- бюджет Автономної республіки Крим та обласні бюджети – з державного бюджету.

Бюджетні позички є **короткостроковими**, вони надаються терміном максимально на один рік і **мають бути погашені до 31 грудня**, тобто до кінця бюджетного року.

Бюджетну позичку відображають одночасно на балансі двох бюджетів:

- ✓ вищестоящого – як надану;
- ✓ нижчестоящого – як одержану,

при цьому на балансі одного бюджету можуть бути як позички надані, так і одержані. Наприклад, обласний бюджет одержав позичку від державного бюджету та надав її нижчестоящому районному бюджету для покриття касових розривів.

Право вирішувати питання про надання позички мають органи державного

управління, які в свою чергу можуть передати його відповідним фінансовим органам. Так, Міністру фінансів України надано право вирішувати питання про надання позичок з державного бюджету. Право надання позичок з місцевих бюджетів мають виконавчі органи Рад народних депутатів, які можуть також передати його фінансовому органу.

Первинними документами, якими оформляють надання й погашення бюджетних позичок, є платіжні доручення. Для одержання позички виконком (держадміністрація) місцевої Ради народних депутатів звертається з клопотанням:

- до вищестоящого виконкому;
- до Кабінету Міністрів України;
- у деяких випадках до фінансового органу, який має право видавати

позички.

Фінансовий орган, який здійснює виконання того бюджету, з якого буде надана позичка, перевіряє доцільність надання позички, встановлює термін її погашення.

Надання позичок здійснюється на підставі відповідних рішень.. Вищестоящий фінансовий орган виписує платіжне доручення про надання позички у чотирьох примірниках і подає його в установу банку, яка обслуговує цей фінансовий орган. Якщо рахунки бюджетів, що надають і одержують позичку, знаходяться в одній установі банку, то платіжне доручення виписують у трьох примірниках.

Вищестоящий фінансовий орган здійснює контроль за своєчасним погашенням заборгованості за бюджетною позичкою. Прострочену заборгованість списують з рахунка нижчестоящого бюджету у встановленому порядку черговості здійснення (проведення) видатків.

7.4. Взаєморозрахунки між бюджетами: причини виникнення та порядок проведення

У процесі виконання бюджету за певних обставин може змінитися розподіл доходів і видатків між окремими бюджетами. В результаті чого в одних бюджетів утворюється нестача доходів, а в інших на таку ж суму їх надлишок. В цьому випадку для відновлення збалансованості між бюджетами можуть виникнути **взаємні розрахунки** в частині міжбюджетних відносин. Вони врегульовуються розпорядженнями Державної казначейської служби України, актами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства фінансів України.

Необхідність взаєморозрахунків обумовлюється зміною законодавства після затвердження бюджету, яке регламентує розподіл доходів і видатків між бюджетами, адміністративно-територіального поділу, відомчої підпорядкованості підприємств, організацій та установ

Проведення взаємних розрахунків ґрунтується на таких правилах:

1. Розрахунки проводять тільки між вищестоящими і нижчестоящими, безпосередньо пов'язаними в ієрархічній структурі, бюджетами. Наприклад, між державним і обласним бюджетами, між обласним і районними і т. ін. Не можуть

проводитися розрахунки між бюджетами, не пов'язаними безпосередньо в бюджетній системі (між державним, наприклад, і районними бюджетами).

2. На взаємні розрахунки відносять усю річну заплановану суму доходів або видатків, незалежно від того, яка сума коштів надійшла чи скільки їх витрачено до моменту виникнення розрахунків. При цьому одержану суму доходів або здійснені видатки передають іншому бюджету. Такий порядок дає змогу протягом бюджетного року віднести відповідні доходи чи видатки тільки на один бюджет, що створює порівнянність даних, використовуваних у звітності і в процесі бюджетного планування.

3. Розрахунки за взаємними вимогами мають бути завершені **до 31 грудня поточного року, коли закінчується бюджетний рік.**

За Постановою Кабінету Міністрів від 19 серпня 2002 року № 1204 взаємні розрахунки між обласним (міським) бюджетом з державним бюджетом, бюджетами міст обласного значення, бюджетами районів у містах здійснюють відповідно головні фінансові управління обласної, Київської міської та фінансові управління Севастопольської державної адміністрації, а між районним бюджетом та обласним бюджетом, бюджетом нижчого рівня – фінансові управління районної, районної у м. Києві державної адміністрації та фінансовий відділ районної державної адміністрації у м. Севастополі. При цьому суму, яку вносять на взаємні розрахунки, термін її погашення визначають відповідні фінансові органи за результатами щоквартальної звітності.

Взаємні розрахунки враховуються одночасно у двох фінансових органах, які виконують бюджети, пов'язані взаємним перерозподілом доходів і видатків.

Підставою для оформлення взаємних розрахунків є відповідні рішення органів державної влади і державного управління про зміну відомчої підпорядкованості підприємств, організацій і установ чи інші рішення, в результаті яких виникає необхідність у взаємних розрахунках.

Документом, у якому відображають всі необхідні дані для проведення розрахунків, є **«Повідомлення про взаємні розрахунки».**

Органи Державної казначейської служби України щоквартально (не пізніше останнього дня звітного кварталу) проводять звірку даних з фінансовими управліннями щодо відображення в обліку операцій за взаєморозрахунками.

Взаємні розрахунки між державним та місцевими бюджетами повинні бути погашені до кінця бюджетного року

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте поняття «міжбюджетні відносини» та підходи щодо їх вдосконалення.
2. Дайте визначення понять «трансфертні платежі» та «бюджетні трансферти».
3. Охарактеризуйте види бюджетних трансфертів згідно з міжнародною термінологією.
4. Охарактеризуйте критерії розмежування видатків та наведіть відповідне

групування видатків.

5. Розкрийте сутність та види міжбюджетних трансфертів.
6. Охарактеризуйте порядок надання міжбюджетних трансфертів.
7. Охарактеризуйте механізм розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів.
8. Охарактеризуйте сутність бюджетних позичок, порядок видачі та погашення.
9. Опишіть документооборот, пов'язаний із видачею та поверненням бюджетної позички.
10. Що мається на увазі під взаємними розрахунками в частині міжбюджетних відносин?
11. Які причини можуть спонукати до виникнення взаємних розрахунків?
12. Охарактеризуйте порядок проведення взаємних розрахунків.

ТЕМА 8. ОБЛІК ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ

8.1. Облік виконання бюджету як складова бухгалтерського обліку.

8.2. Організація обліку виконання бюджету.

8.3. Рахунки обліку виконання бюджету.

8.4. Визначення результатів виконання бюджетів.

8.1. Облік виконання бюджету як складова бухгалтерського обліку

В основу обліку виконання бюджетів покладено систему бухгалтерського обліку, яка складається з:

- фінансового обліку;
- управлінського обліку.

Бухгалтерський облік – це система спостереження, відображення, узагальнення та контролю якісних і кількісних змін процесу виконання бюджету з метою його управління. Його складовими підсистемами є фінансовий та управлінський облік, які ґрунтуються на єдиній теоретичній та інформаційній базі. Вони відрізняються формою та періодичністю розрахунку даних.

Фінансовий облік забезпечує своєчасне та повне відображення всіх операцій органів Державної казначейської служби та надання користувачам інформації про стан активів і зобов'язань, результати виконання бюджетів та їх змін. На основі даних фінансового обліку складається фінансова звітність, де накопичуються дані про доходи, видатки, кредитування за вирахуванням погашення і фінансування бюджетів, а також наводяться результати виконання бюджетів.

Управлінський облік ведеться з метою забезпечення керівництва органів Державної казначейської служби оперативною фінансовою і нефінансовою інформацією у визначеній ними формі для управління бюджетними коштами, оцінки і контролю використання бюджетних коштів. Цей облік ведеться органами Державної казначейської служби для забезпечення внутрішніх потреб в інформації, виходячи зі специфіки виконання бюджетів та особливостей діяльності.

Облік виконання бюджету є складовою бухгалтерського обліку, який здійснюється бюджетними установами різних рівнів, державними підприємствами, одержувачами бюджетних коштів – підприємствами в частині отримання бюджетних коштів та їх використання. Ведення обліку виконання бюджету дозволяє отримувати інформацію про доходи, видатки, фінансування бюджетів, підбиття підсумків бюджетів з метою управління бюджетним процесом.

Сутність обліку виконання бюджету розкривається у функціях зазначеного підвиду загальної облікової системи бухгалтерського обліку України (табл. 8.1):

Таблиця 8.1.

Функції	Функції обліку виконання бюджету	Зміст
Інформаційна		спостереження за планомірним поповненням дохідної частини бюджету та аналогічним за характером здійсненням видатків бюджету, фіксація зазначених процесів у системі носіїв відповідної облікової інформації та узагальнення у фінансовій звітності
Управлінська		забезпечення всіх рівнів управління державним та місцевим бюджетами якісною та достовірною інформацією щодо суб'єктів бухгалтерського обліку
Контрольна		реалізується в процесі використання облікової інформації системою контролю за виконанням плану за доходами і видатками бюджетів для забезпечення дотримання законності, державної дисципліни, режиму економії щодо коштів бюджету

Основні завдання бухгалтерського обліку з виконання бюджетів:

- своєчасне, повне та достовірне відображення в обліку за відповідними рахунками і параметрами операцій з виконання бюджетів;
- щоденне завершення та звірення всіх облікових реєстрів і документів, у тому числі пов'язаних із надходженням та перерахуванням коштів по системах міжбанківських електронних платежів і внутрішній платіжній системі Державної казначейської служби України;
- складання щоденного балансу та автоматизована перевірка відповідності даних аналітичного обліку даним балансу;
- достовірне відображення в обліку і звітності руху використання фінансових та інших ресурсів бюджетів;
- надання об'єктивної і порівняльної інформації про стан зобов'язань, активів, результатів виконання бюджетів, у тому числі в розрізі окремих фінансових органів.

Предметом обліку виконання бюджету є процес виконання державного та місцевих бюджетів.

Об'єктами обліку виконання бюджету є видатки, доходи, субвенції, кошти бюджетів тощо.

Бухгалтерський облік виконання бюджету ґрунтується на таких **принципах** (табл. 8.2):

Таблиця 8.2.

Принципи обліку виконання бюджету	
Принципи	Зміст
1	2
Законність	Звітність має відповідати правилам і процедурам, які передбачені законодавчими та нормативними актами
Достовірність	Правдиве відображення у звітності фінансових операцій держави з дотриманням вимог відповідних нормативних актів
Повнота	Всі операції з виконанням бюджетів в органах Державного казначейства підлягають реєстрації на рахунках бухгалтерського обліку, а фінансова звітність містить всю інформацію про фактичні результати операцій органів Державного казначейства, яка може впливати на рішення, що приймаються згідно з нею та обліковою політикою
Дата операцій	Забезпечення здійснення облікової реєстрації операцій по виконанню у момент проведення відповідних платежів, що відповідає касовому методу ведення бухгалтерського обліку
Прийняття вхідного балансу	Залишки за рахунками на початок поточного звітного періоду мають відповідати залишкам за станом на кінець попереднього звітного періоду
Превалювання сутності над формою	Операції обліковуються та розкриваються у звітності відповідно до їх суті та економічного змісту, а не за їх юридичною формою
Суттєвість	Відображення у фінансових звітах усієї істотної інформації, корисної для прийняття рішень керівництвом, з урахуванням того, що статус суттєвості може бути наданий інформації за умов, якщо її відсутність або перекручення впливає на економічні рішення користувачів звітності
1	2
Відкритість	Фінансові звіти мають бути зрозумілими і детальними, щоб уникнути двозначності, правдиво

	відображати операції, а звітність має бути чітко викладена для користувача
Сталість	Постійне застосування обраних методів
Правильність	сумлінне застосування прийнятих правил і процедур
Обережність	обґрунтованість в оцінці фактів
Належність	незалежність основних звітних періодів, зокрема відокремленість фінансових бюджетних років
Зіставність	надає можливість визначити тенденції виконання бюджету через порівняння інформації, що міститься у бухгалтерському обліку і звітності за певний період часу
Своєчасність	забезпечення своєчасною інформацією органів законодавчої та виконавчої влади, які приймають рішення, оцінюють виконання бюджету, готують пропозиції щодо складання бюджету тощо
Безперервність	оцінка активів здійснюється виходячи з того, що процес виконання бюджетів є постійним
Консолідація	складення зведеної фінансової звітності про виконання бюджетів у цілому по системі Державної казначейської служби України з урахуванням підвідомчих управлінь та відділень у розрізі бюджетів, за винятком залишків за внутрішньосистемними розрахунками
Окреме відображення активів та пасивів	всі рахунки активів і пасивів оцінюються окремо і відображаються в розгорнутому вигляді. Всі рахунки є або активними, або пасивними (за винятком клірингових рахунків за розрахунками, технічних та транзитних рахунків)

Методом бухгалтерського обліку виконання бюджету є сукупність прийомів і засобів, що використовуються для отримання інформаційних даних про виконання бюджету (документація, інвентаризація, оцінка, рахунки та подвійний запис, баланс, звітність).

8.2. Організація обліку виконання бюджету

Організація обліку виконання державного та місцевих бюджетів має важливе значення в умовах ринкової соціально-орієнтованої економіки України. *Це цілеспрямована діяльність органів виконавчої влади щодо раціоналізації обліку стадії бюджетного процесу - виконання бюджетів.*

Завданнями організації обліку виконання бюджетів є:

- забезпечення повного та своєчасного відображення операцій щодо виконання бюджету за доходами та видатками (надходження доходів в бюджет, фінансування видатків) в первинних носіях облікової інформації;

- забезпечення раціональної форми обліку;
- організація документообороту щодо виконання бюджетів;
- організація складання бухгалтерської (фінансової, бюджетної) звітності щодо виконання бюджетів;
- організація надання бухгалтерської (фінансової, бюджетної звітності) щодо виконання бюджетів;
- забезпечення регламентації обліку виконання бюджетів;
- організація праці виконавців щодо обліку виконання бюджетів;
- автоматизація облікового процесу виконання бюджету;
- організація контролю за якістю та своєчасністю виконання облікових процедур на стадії бюджетного процесу – виконання бюджетів.

Об'єктами організації обліку виконання бюджету є:

- обліковий процес;
- праця виконавців обліку;
- забезпечення обліку виконання бюджету.

Обліковий процес як об'єкт організації охоплює сукупність різноманітних облікових операцій, які формують окремі фази обробки інформації та етапи облікових робіт.

З точки зору технології побудови облікового процесу виконання бюджету виділяють первинний, поточний та підсумковий етапи.

На первинному етапі виконання бюджету створюються первинні документи, які підтверджують операції зарахування коштів до бюджету, розподіл бюджетних коштів, передавання їх розпорядникам, використання коштів на сплату зобов'язань. *На поточному етапі* виконання обліку первинні документи підлягають обробці – групуванню, розрахунку показників, відображення первинних даних на рахунках обліку в системі облікових реєстрів. *На підсумковому етапі обліку* виконання бюджету узагальнюються результати виконання дохідної та видаткової частин бюджету і надаються користувачам для подальшого аналізу та прийняття відповідних управлінських рішень.

На кожному етапі облікового процесу виконання бюджету формуються **об'єкти організації – облікові номенклатури, носії облікової інформації, рух носіїв облікової інформації.**

Об'єктами організації обліку виконання бюджетів є:

- облікові номенклатури;
- носії інформації;
- рух носіїв облікової інформації;
- забезпечення обліку виконання бюджетів.

Облікова номенклатури – це явище, процес, які повинні знайти відображення в системі бухгалтерського обліку. Стосовно виконання бюджетів **обліковими номенклатурами є:**

- ✓ фінансові ресурси бюджету;
- ✓ інші активи;
- ✓ зобов'язання;
- ✓ кошти бюджетів;

- ✓ кошти розпорядників бюджетних коштів;
- ✓ розрахунки;
- ✓ результат виконання бюджету;
- ✓ доходи бюджету;
- ✓ видатки бюджету;
- ✓ планові показники бюджетів;
- ✓ кредити та ін.

Носії облікової інформації – це облікові документи, в яких знаходять своє відображення облікові номенклатури. В залежності від етапу облікового процесу формуються первинні документи, облікові реєстри, звітні форми.

Для бухгалтерських записів операцій з виконання бюджету у фінансовому органі підставою є наступні належно оформлені документи:

1. Річний розпис бюджету з помісячною розбивкою.
2. Реєстр доходів, які надійшли до Державного бюджету за відповідний період.
3. Довідка про надходження до Державного бюджету.
4. Розпорядження на перерахування коштів з єдиного казначейського рахунка на рахунки нижчезазначених установ, організацій і підприємств.
5. Повідомлення за взаємними розрахунками (ф. № 11).
6. Платіжні доручення на перерахування коштів із Державного бюджету розпорядникам коштів (типова форма № 0401002).
7. Протокол взаєморозрахунків між розпорядником коштів та платником податків.
8. Меморіальний ордер (ф. № 274).
9. Періодична і річна звітність розпорядників коштів про використання виділених бюджетних коштів (про виконання кошторисів доходів і видатків по бюджету).
10. Виписки установ банків із рахунка для обліку доходів з додатками копій платіжних документів.
11. Щоденна банківська звітність (ф. № 412-Д), місячна банківська звітність (ф. № 412).

Бухгалтерські документи підписують керівник фіноргану або його заступник і головний бухгалтер, а під час відсутності головного бухгалтера – заступник головного бухгалтера або старший бухгалтер.

Документи, які надійшли до бухгалтерії, перевіряються:

- за формою: наявність усіх реквізитів і підписів;
- за змістом: законність операції, правильність арифметичних розрахунків тощо.

Прийняті до обліку документи оформляються загальним меморіальним ордером за всіма операціями за день.

Бухгалтерський облік операцій з виконання всіх видів бюджетів ведеться в облікових реєстрах. Облікові реєстри – це носії спеціального формату (паперові, машинні) у вигляді відомостей, ордерів, книг, журналів, машинограм тощо, призначені для хронологічного, систематичного або комбінованого

нагромадження, групування та узагальнення інформації з первинних документів, що прийняті до обліку.

Надання Державній казначейській службі статусу учасника СЕП та створення внутрішньої платіжної системи забезпечило перехід до **автоматизованої форми бухгалтерського обліку виконання бюджетів**.

Зазначена система передбачає ведення системи реєстрів у вигляді:

- Сальдово-оборотної відомості (ф. 7-1)
- Сальдової відомості (ф. 7-2)
- Картки за аналітичними рахунками (ф.7-3)
- Особливої картки за аналітичними рахунками (ф.7-4)
- Виписки із рахунків
- Щоденного оборотно-сальдового балансу (ф.1-1)
- Відомостей (ф. 2, 2м).

Записи у цих реєстрах бухгалтерського обліку виконання бюджету ведуться на основі первинних облікових документів, які складаються у момент здійснення операцій в автоматизованому режимі. Це дозволяє відмовитися від ступінчатої паперової форми обліку, що існувала раніше, оскільки одночасне відображення інформації в паралельних реєстрах бухгалтерського обліку та дає змогу формувати щоденний оборотно-сальдовий баланс, який станом на перше число місяця чи кварталу виступає як основа для складання відповідної однойменної звітної форми.

У щоденному оборотно-сальдовому балансі відображаються обороти за дебетом і кредитом за день, вхідні залишки за активом і пасивом, за кожним балансовим, бюджетним та позабалансовим рахунками, а також за рахунками управлінського обліку з проміжним підсумком за рахунками другого та третього порядку.

В оборотно-сальдовому балансі відображуються підсумки за кожним класом рахунків і загальний підсумок за всіма рахунками. Правильність складання щоденного балансу оборотів і залишків контролюється рівністю дебетових і кредитових оборотів та залишків за активами і пасивами. Наявність такої рівності є обов'язковою умовою початку нового операційного дня в органі Державної казначейської служби.

Організація праці виконавців обліку виконання бюджету передбачає розподіл облікової роботи за виконавцями. Облік виконання бюджету у фінансових органах покладений на відповідні служби, залежно від рівня фінансового органу. Так, **облік виконання державного бюджету здійснює Управління методології з обслуговування бюджетів, бухгалтерського обліку та складання звітності** в складі центрального апарату Державної казначейської служби та відділи бухгалтерського обліку і звітності територіальних органів Державної казначейської служби.

Облік виконання місцевих бюджетів ведуть головні бухгалтерії у складі обласних, міських (міста Київ і Севастополь) фінансових управлінь державних адміністрацій, а також бухгалтерії районних, міських і районних у містах фінансових відділів.

Фінансові органи належать до бюджетних установ. Крім обліку виконання бюджету вони здійснюють облік виконання своїх кошторисів видатків. Облік виконання бюджету і облік використання кошторису у фінансових органах чітко розмежовані.

Забезпечення обліку виконання бюджету є об'єктом організації обліку. Воно охоплює нормативно-правове; організаційне; технічне; програмне; кадрове; соціальне; ергономічне забезпечення.

Нормативно-правове забезпечення обліку виконання бюджету передбачає сукупність нормативних документів – Бюджетного кодексу, Закону про державний бюджет, наказів ДКСУ, Мінфіну України тощо.

Організаційне забезпечення обліку виконання бюджету передбачає регламентацію облікового процесу та праці виконавців обліку. До них належать Положення про фінансове управління, Положення про відділ бухгалтерського обліку та звітності, посадові інструкції працівників відділу тощо.

8.3. Рахунки обліку виконання бюджету

Для обліку виконання бюджету застосовується План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, який був затверджений наказом Мінфіну України від 31.12.2013 р. № 1203 «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі» і введений в дію з 1 січня 2017 року. Новий план рахунків є єдиним для усіх бюджетних установ – Держказначейства, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів. Він максимально наближений до Плану рахунків підприємств за класами та їх змістом. План рахунків має два розділи:

I – Балансові рахунки

II – Позабалансові рахунки.

Перша цифра балансового рахунку визначає клас рахунків, друга – номер синтетичного рахунку, третя – ідентифікатор суб'єкта державного сектора (1 – розпорядники бюджетних коштів, 2- державні цільові фонди, 3- державний бюджет, 4- місцеві бюджети, 5 – рахунки органів держказначейства); четверта цифра – номер субрахунку (крім рахунків класу 9 та класу 0).

Назви класів рахунків наведено в таблиці 8.3.

Балансові рахунки включають вісім класів рахунків. Для обліку виконання бюджету призначені безпосередньо рахунки класу 7 «Доходи», класу 8 «Витрати» та класу 5 «Капітал та фінансовий результат».

Рахунки класу 7 «Доходи» призначені для відображення інформації про доходи за обмінними (доходи за бюджетними асигнуваннями, доходи від реалізації продукції (робіт, послуг), доходи від продажу активів, фінансові доходи тощо) та необмінними операціями (податкові та неподаткові надходження, трансферти тощо). Склад доходів та порядок їх визнання визначаються відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі.

Таблиця 8.3.

Побудова Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі

Номер класу	Назва класу рахунків
БАЛАНСОВІ РАХУНКИ	
I	Нефінансові активи
II	Фінансові активи
III	Кошти бюджетів та розпорядників бюджетних коштів
IV	Розрахунки за фінансовими операціями
V	Капітал та фінансовий результат
VI	Зобов'язання
VII	Доходи
VIII	Витрати
ПОЗАБАЛАНСОВІ РАХУНКИ	
IX	Позабалансові рахунки бюджетів та державних цільових фондів
0	Позабалансові рахунки розпорядників бюджетних коштів та державних цільових фондів

Рахунки класу 7 «Доходи» є пасивними. Основним рахунком класу 7 є рахунок 70 «Доходи за бюджетними асигнуваннями». Рахунок 70 «Доходи за бюджетними асигнуваннями» призначено для обліку й узагальнення інформації про доходи, отримані за рахунок бюджетних асигнувань на виконання суб'єктом державного сектору своїх повноважень, визначених законодавством. За кредитом рахунку відображається отримання бюджетних асигнувань, за дебетом - зменшення доходу за бюджетними асигнуваннями на суму цільового фінансування, яка включається до вартості об'єкта основних засобів; списання з рахунків залишків коштів не витрачених у звітному році; проводиться закриття рахунку обліку доходів на фінансовий результат виконання кошторису (бюджету) звітного періоду.

Рахунки класу 8 «Витрати» призначені для відображення інформації про витрати за обмінними та необмінними) бухгалтерського обліку в державному секторі. Рахунки є активними. Основним рахунком з обліку видатків є рахунок 80 «Витрати на виконання бюджетних програм операціями. Склад витрат та порядок їх визнання визначаються відповідними національними положеннями (стандартами)».

Рахунок 80 «Витрати на виконання бюджетних програм» призначено для обліку й узагальнення інформації про витрати, пов'язані із виконанням суб'єктом державного сектору своїх повноважень, визначених законодавством. За дебетом рахунку відображаються суми визнаних витрат, пов'язаних з виконанням бюджетних програм та витрат на утримання державних цільових фондів, суми касових видатків розпорядників коштів державного (місцевого) бюджету, за кредитом – відображаються суми коштів, які надійшли на відновлення витрат і списання в порядку закриття на фінансовий результат виконання кошторису (бюджету).

Рахунок класу 5 «Капітал та фінансовий результат» 55 є активно-пасивним. Рахунок 55 «Фінансовий результат» призначено для обліку й

узагальнення інформації результатів виконання бюджету (кошторису). За кредитом рахунку ведеться облік сум в порядку закриття рахунків обліку доходів, віднесення результатів переоцінки активів при списанні або щорічно пропорційно нарахованій амортизації та віднесення суми дефіциту звітного періоду до накопичених фінансових результатів, суми фінансових результатів виконання кошторису (бюджету) попередніх звітних періодів, якщо накопичена сума профіциту за попередні періоди перевищує накопичену суму його дефіциту, суми доходів державного (місцевого) бюджету, які надійшли в поточному році, та суми проведених коригувань, суми фінансових результатів виконання державного бюджету (місцевих бюджетів) попередніх бюджетних періодів, якщо накопичена сума профіциту за попередні бюджетні періоди перевищує накопичену суму його дефіциту. За дебетом рахунку ведеться облік суми в порядку закриття рахунків обліку витрат та віднесення сум профіциту звітного періоду до накопичених фінансових результатів, сума фінансових результатів виконання кошторису попередніх періодів, якщо накопичена сума дефіциту за попередні періоди перевищує накопичену суму його профіциту, сума витрат державного (місцевого) бюджету, які проведено в поточному році, та суми проведених коригувань, сума фінансових результатів виконання державного (місцевого) бюджету попередніх бюджетних періодів, якщо накопичена сума дефіциту за попередні бюджетні періоди перевищує накопичену суму його профіциту.

При затвердженні планових показників за доходами загального фонду державного бюджету та місцевих бюджетів, отримання асигнувань здійснюється реєстрація даних на рахунках позабюджетного обліку бюджетів та державних цільових фондів класу 9 «Позабалансові рахунки бюджетів та державних цільових фондів». На позабалансових рахунках цього класу органи Казначейства ведуть облік та узагальнення інформації про пропозиції та відкриті асигнування, показники розпису державного та місцевих бюджетів, бюджетні зобов'язання розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, а також нараховані доходи, резерви, витрати, зобов'язання і вимоги за кредитуванням, всіма виданими гарантіями та цінних паперів тощо.

Рахунок 90«Пропозиції та відкриті асигнування» призначений для обліку й узагальнення інформації за пропозиціями та відкритими асигнування. За кредитом рахунку відображається зарахування відкритих асигнувань та суми пропозицій на виділення асигнувань державного бюджету головним розпорядникам, за дебетом - списання відкритих асигнувань, розподілених головним розпорядником на виконання програм, суми асигнувань державного бюджету, направлені підвідомчим установам, зменшення відкритих асигнувань державного бюджету на суму коштів, направлених на здійснення видатків, зменшення сум пропозицій у момент виділення асигнувань державного бюджету головним розпорядникам на виконання програм державного бюджету.

Перелік основних рахунків та субрахунків з обліку виконання бюджету наведено в таблиці 8.4.

8.4. Визначення результату виконання бюджетів

Наприкінці бюджетного року рахунки, пов'язані з обліком виконання бюджету у фінансових органах, закривають, визначають результати виконання бюджету й складають заключний баланс. Для цього органи Державного казначейства проводять інвентаризацію всіх рахунків та визначення результатів виконання Державного бюджету.

Річне закриття рахунків має кілька етапів.

На *першому етапі* проводять велику підготовчу роботу – мають бути перевірені всі первинні документи й записи по них в облікових реєстрах на предмет повноти й правильності відображення в останніх операцій, пов'язаних з виконанням бюджету.

На *другому етапі* перевіряють обороти й виводять залишки за рахунками синтетичного обліку.

Ці етапи проводять і на центральному і на територіальних рівнях Державного казначейства України.

На *третьому етапі* здійснюється закриття рахунків на територіальному рівні органів Державного казначейства та угруповання, об'єднання інформації про виконання Державного бюджету на центральному рівні Державного казначейства .

На *четвертому етапі* визначають результат виконання Державного бюджету (центрального рівень) шляхом списання доходів і видатків на результат виконання бюджету.

Закриття рахунків бюджетного обліку здійснюється:

- за доходами бюджету, що підлягають розподілу між загальним та спеціальним фондами;
- за доходами бюджету, що підлягають розподілу між бюджетами;
- за коштами, тимчасово віднесеними на доходи бюджету;
- за іншими коштами, тимчасово віднесеними на доходи бюджету.

Закриття рахунків позабалансового обліку:

- за поточними кошторисними призначеннями за коштами загального та спеціального фондів бюджету;
- за поточними призначеннями за планом асигнувань;
- за поточними призначеннями з загального та спеціального фондів бюджету;
- за затвердженими бюджетними призначеннями загального та спеціального фондів бюджету;
- за асигнуваннями на взяття зобов'язань за коштами загального та спеціального фондів бюджету;

Таблиця 8.4

Характеристика класів рахунків стосовно обліку виконання бюджету		Призначення класу	
Клас рахунків	Основні рахунки	Основні субрахунки	Клас
1	2	3	4
Клас	2. 22	«Грошові 221 Готівкові кошти та їх еквіваленти	Він призначений для

Фінансові активи	кошти та їх еквіваленти»	розпорядників бюджетних коштів» 222 «Готівкові кошти та їх еквіваленти державних цільових фондів» 231 «Грошові кошти на рахунках розпорядників бюджетних коштів» 232 «Грошові кошти на рахунках державних цільових фондів» 233 «Кошти на рахунках державного бюджету» 234 «Кошти на рахунках місцевих бюджетів» 235 «Інші кошти» 245 «Єдиний казначейський рахунок» 2451 «Єдиний казначейський рахунок» 2452 «Субрахунки єдиного казначейського рахунку» 313 «Надходження державного бюджету» 314 «Надходження місцевих бюджетів» 323 «Кошти державного бюджету» 324 «Кошти місцевих бюджетів» 343 «Рахунки розпорядників та одержувачів за коштами державного бюджету» 3431 «Реєстраційні рахунки розпорядників...» 3432 «Реєстраційні рахунки одержувачів коштів...» 344 «Рахунки розпорядників та одержувачів за коштами місцевих бюджетів» 3441 «Особові рахунки розпорядників за коштами, отриманими із місцевих бюджетів» 3442 «Реєстраційні рахунки розпорядників за коштами місцевих бюджетів» 375 «Технічні та транзитні рахунки органів Держказначейства» 3751 «Технічні рахунки Головних управлінь Казначейства» 551 «Фінансовий результат розпорядників бюджетних коштів» 552 «Фінансовий результат державних цільових фондів» 553 «Фінансовий результат виконання державного бюджету» 554 «Фінансовий результат виконання місцевих бюджетів» 701 «Бюджетні асигнування розпорядників бюджетних коштів» 702 « Асигнування державних цільових фондів на утримання апарату» 713 «Доходи державного бюджету від надання послуг»	узагальнення інформації за активами бюджетів. Цей клас включає Єдиний казначейський рахунок, рахунок Державного казначейства в НБУ, кошти бюджетів у інших банках, розміщені депозити, цінні папери, надані бюджетні кредити, інші активи (кошти в дорозі та заблоковані на рахунках, товарно-меморіальні цінності), субкореспондентські рахунки, відкриті в органах Державного казначейства. Всі рахунки другого класу є активними. Клас відображає джерела утворення активів бюджету, отриманих у результаті операцій Державного казначейства щодо виконання бюджетів та кошторисів. Він використовується для висвітлення операцій за коштами державного бюджету, місцевих бюджетів, які підлягають розподілу між рівнями бюджетів; тимчасово віднесеними на доходи бюджету; на рахунках розпорядників бюджетних коштів, органів Державного казначейства. Рахунки цього класу є пасивними. Рахунки активно-пасивні. Призначені для обліку операцій за результатами виконання бюджету розпорядників коштів, державних цільових фондів, державного та місцевих бюджетів Призначені для відображення доходів розпорядників бюджетних коштів, державних цільових фондів, державного та місцевих бюджетів, які підлягають розподілу, а також
Клас Кошти бюджетів та розпорядників бюджетних коштів	3 31 «Надходження бюджету» 32 «Кошти бюджету» 33 «Кошти бюджету, які підлягають розподілу» 34 «Рахунки розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, інші рахунки для здійснення витрат»		
Клас Капітал та фінансовий результат	5. 55 «Фінансовий результат»		
Клас Доходи	7. 70 «Доходи за бюджетними асигнуваннями»		

		714 «Доходи місцевого бюджету від надання послуг»	кошти, що тимчасово віднесені на доходи бюджетів. Усі рахунки цього класу є пасивними
Клас 8. Витрати	80 «Витрати на виконання бюджетних програм»	801 «Витрати розпорядників бюджетних коштів на виконання бюджетних програм» 8011 «Витрати на оплату праці» 8012 «Витрати на соціальні заходи» 8013 «Матеріальні витрати» 8014 «Амортизація» 802 «Витрати на утримання державних цільових фондів» 803 «Витрати державного бюджету» 804 «Витрати місцевого бюджету»	Призначені для відображення видатків розпорядників бюджетних коштів, державних цільових фондів, державного та місцевих бюджетів. Усі рахунки цього класу є активними. Кореспондують протягом року лише з відповідними контр рахунками.
Клас 9. Позабалансові рахунки	90 «Пропозиції та відкриті асигнування» 91 «Асигнування» 92 «Показники розпису доходів державного бюджету» 93 «Показники розпису доходів місцевого бюджету» 94 «Бюджетні зобов'язання розпорядників та одержувачів бюджетних коштів»	901 «Відкриті асигнування» 902 «Пропозиції про відкриття асигнувань» 912 «Асигнування державних цільових фондів» 913 «Бюджетні асигнування державного бюджету» 914 «Бюджетні асигнування місцевих бюджетів» 921 «Показники розпису доходів державного бюджету» 922 «Показники розпису фінансування Державного бюджету» 923 «Показники розпису повернення кредитів до державного бюджету» 924 «Показники розпису асигнувань державного бюджету» 925 «Показники розпису витрат спеціального фонду державного бюджету» 931 «Показники розпису доходів місцевих бюджетів» 932 «Показники розпису фінансування місцевих бюджетів» 933 «Показники розпису повернення кредитів до місцевих бюджетів»	Клас рахунків призначено для обліку тимчасових планових показників, пропозицій та інших планових показників; кошторисних призначень; асигнувань; планових показників за доходами бюджету; зобов'язань розпорядників бюджетних коштів; нарахованих доходів і витрат; зобов'язань і вимог за кредитуванням та всіма видами гарантій, відсотків за користування кредитами; нарахованих резервів. Кореспондують з контррахунками рахунку 99 «Контррахунки до рахунків позабалансового обліку»

- за поточними плановими показниками за доходами загального та спеціального фондів бюджету;
- за затвердженими плановими показниками за доходами загального спеціального фондів бюджету;
- за бюджетним призначенням з загального фонду бюджету за помісячним розписом асигнувань.

Для визначення результату виконання загального та спеціального фондів бюджету проводяться списання доходів і видатків на результат виконання бюджетів.

Результат виконання бюджету визначається таким чином. Якщо за рахунком 55 складається кредитовий залишок, то це свідчить про те, що доходів у поточному році надійшло до бюджетів більше, ніж проведено видатків, тобто бюджет є профіцитним, а у зворотному випадку – дефіцитним.

Контрольні питання

1. Розкрийте сутність бухгалтерського обліку виконання бюджету.
2. Охарактеризуйте підсистеми бухгалтерського обліку.
3. Визначте місце бюджетного обліку в системі бухгалтерського обліку фінансових установ.
4. Як здійснюється державне регулювання бюджетного обліку?
5. Хто здійснює облік виконання бюджету в фінансових установах?
6. Що є предметом та об'єктами бюджетного обліку?
7. Які функції виконує бюджетний облік?
8. Що є методом бюджетного обліку?
9. Охарактеризуйте загальні принципи бухгалтерського обліку виконання бюджету.
10. Назвіть об'єкти організації обліку виконання бюджету.
11. Охарактеризуйте побудову облікового процесу виконання бюджету.
12. Що підлягає організації на кожному етапі облікового процесу?
13. Визначте перелік облікових номенклатур з виконання бюджету.
14. Охарактеризуйте носії інформації щодо виконання бюджету на кожному етапі облікового процесу.
15. Охарактеризуйте побудову плану рахунків з обліку виконання бюджету.
16. Розкрийте призначення груп та класів рахунків з обліку виконання бюджету.
17. Назвіть рахунки, призначені для обліку грошових коштів бюджету.
18. Які рахунки призначені для обліку доходів бюджету?
19. Якою є послідовність записів в обліку надходження доходів до загального фонду державного бюджету?
20. Які рахунки призначені для обліку видатків?
21. Якою є послідовність записів в обліку із здійснення видатків бюджету?
22. Які типи операцій застосовують органи Державної казначейської служби при складанні бухгалтерських проведення?
23. Назвіть служби у складі фінансових органів, які здійснюють облік виконання державного і місцевих бюджетів.
24. Охарактеризуйте організаційне забезпечення обліку виконання бюджету.
25. Опишіть послідовність дій щодо річного закриття рахунків.
26. Як визначається результат виконання державного бюджету?

ТЕМА9. ЗВІТНІСТЬ ПРО ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ

- 9.1. *Поняття, класифікація та принципи складання звітності про виконання бюджету*
- 9.2. *Звітність розпорядників коштів, які фінансуються із державного та місцевих бюджетів*
- 9.3. *Звітність одержувачів бюджетних коштів та фондів соціального страхування*
- 9.4. *Звітність фінансових органів про виконання місцевих бюджетів*
- 9.5. *Звітність органів ДКСУ про виконання Державного бюджету*
- 9.6. *Порядок і терміни затвердження річного звіту про виконання Державного бюджету*

9.1. Поняття, класифікація та принципи складання звітності про виконання бюджету

Нормативно-правове регулювання звітності про виконання бюджету здійснюється відповідно до наступних актів:

- 1) Бюджетного Кодексу України – статті 58-61 щодо державного бюджету та статті 80 щодо місцевих бюджетів;
- 2) наказу Мінфіну України від 24.01.2012 р. № 44 «Порядок складання фінансової і бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів» зі змінами і доповненнями;
- 3) постанови КМУ від 28.02.2000 № 419 «Порядок подання фінансової звітності» зі змінами і доповненнями;
- 4) Закону України № 996;
- 5) П(С)БО;
- 6) наказів ДКСУ;
- 7) інших нормативно-правових документів.

Згідно зі статтею 58 Бюджетного кодексу України:

- 1) **Мінфін України** встановлює форми та порядок складання звітності про виконання бюджету;
- 2) **ДКСУ:**
 - забезпечує достовірність інформації про виконання Державного бюджету
 - здійснює зведення, складання та подання звітності про виконання Державного бюджету України.

Звітність про виконання бюджету включає фінансову та бюджетну звітність. Звітність про виконання бюджету відноситься до елементів методу бухгалтерського обліку, являє собою заключний етап бухгалтерського узагальнення інформації. Звітність про виконання бюджету є **бухгалтерською звітністю**, під якою розуміють систему узагальнених і взаємозв'язаних показників, що характеризують фінансовий стан виконання бюджету за певний період.

Фінансова звітність складається відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку.

Бюджетна звітність відображає стан виконання бюджету, містить інформацію в розрізі бюджетної класифікації.

Бюджетна звітність – це звітність головних розпорядників коштів, розпорядників нижчого рівня, одержувачів бюджетних коштів, Пенсійного фонду та інших фондів соціального страхування та відповідних фінансових органів за одержані і використані кошти із бюджету, а також кошти, які надійшли до бюджету.

Звітність про виконання бюджету класифікується:

- 1) **за своїм призначенням** – зовнішня і внутрішня;
- 2) **за обсягом показників** – первинна і зведена;
- 3) **за терміном складання і подання** – періодична (оперативна, місячна, квартальна) і річна;

4) **за суб'єктами складання звітності** – звітність головних розпорядників, розпорядників нижчого рівня, одержувачів бюджетних коштів, Пенсійного фонду України та інших фондів соціального страхування, фінансових органів, ДКСУ.

Користувачами інформації заключного етапу обліку виконання бюджету виступають:

- органи Державної казначейської служби;
- Міністерство фінансів України;
- Кабінет Міністрів України;
- Рахункова палата України;
- Верховна Рада України;
- Адміністрація Президента України;
- Міністерство економіки та Міністерство з питань європейської інтеграції України;
- Державна фіскальна служба України;
- Державна служба статистики України;
- українські та міжнародні фінансові організації.

Процес складання бухгалтерської звітності базується на таких **принципах**: дотримання впродовж звітного року єдиної методики відображення окремих господарських операцій та оцінки майна; повноти відображення в обліку всіх господарських операцій за відповідний період; своєчасності й повноти проведення та правильності відображення результатів місячної, квартальної, піврічної та річної інвентаризації відповідно; правильності віднесення доходів і видатків щодо звітного періоду.

До звітності про виконання бюджету **висуваються наступні вимоги**:

- достовірність інформації (не мати перекручень, помилок);
- тотожність показників звітності аналогічним даним обліку і звітності органів ДКСУ;
- повнота даних (відображення усіх операцій, проведених обліку).

Основні вимоги до складання звітності про виконання бюджету містить наказ Мінфіну України № 44. Так, форми фінансової та бюджетної звітності складаються у гривнях з копійками, заповнюються за всіма передбаченими показниками граф, рядків. За відсутності даних у графах та рядках проставляються прочерки. Додаткові показники у форми фінансової та бюджетної звітності вводити забороняється. Разом з тим, головні розпорядники коштів державного або місцевих бюджетів можуть установлювати для розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, що належать до сфери їх управління, **додаткові довідки до пояснювальної записки та отримувати від них додаткову інформацію відповідно до законодавства України.**

Дані фінансової та бюджетної звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів перевіряються в частині відповідності аналогічним даним, відображеним у бухгалтерському обліку органів Казначейської служби.

Усі примірники фінансової та бюджетної звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, а також зведена фінансова та бюджетна звітність головних розпорядників бюджетних коштів (далі — головні розпорядники) та розпорядників нижчого рівня, до сфери управління яких належать розпорядники бюджетних коштів, у тому числі в інших областях, до подачі розпорядникам вищого рівня або іншим користувачам **повинні бути перевірені і завізовані** відповідним органом Казначейської служби (засвідчені підписом, печаткою або штампом на кожній сторінці всіх форм фінансової та бюджетної звітності і форм щодо розкриття елементів фінансової та бюджетної звітності).

Зведена фінансова та бюджетна звітність обласних державних адміністрацій до подання Казначейській службі України повинна бути перевірена і завізована відповідним Головним управлінням Державної казначейської служби України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі у загальному порядку.

Віза органу Казначейської служби засвідчує, що фінансова та бюджетна звітність розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів складена відповідно до вимог цього Порядку №44.

Зведена фінансова та бюджетна звітність складається головними розпорядниками та розпорядниками нижчого рівня, що мають свою мережу, на підставі фінансової та бюджетної звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, що належать до сфери їх управління, а також фінансової та бюджетної звітності за своїми операціями.

Головні розпорядники та розпорядники нижчого рівня, що мають у своїй мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, до зведеної квартальної та річної бюджетної звітності подають окремі зведені звіти форм № 2д, № 2м, № 4д, № 4м, № 7д, № 7м, № 7д.1, № 7м.1 за всіма кодами програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету або за всіма кодами тимчасової класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів:

- щодо розпорядників бюджетних коштів;
- щодо одержувачів бюджетних коштів;
- загальний зведений звіт.

Форми звітності і пояснювальні записки підписуються керівниками і головними бухгалтерами (спеціалістами, на яких покладено виконання обов'язків бухгалтерської служби). Без таких підписів фінансова та бюджетна звітність вважається недійсною. Подання фінансової та бюджетної звітності супроводжується листом, в якому зазначаються перелік форм фінансової та бюджетної звітності, що подаються, та їх обсяг, а також перелік форм, які не подаються у зв'язку з відсутністю показників.

Форми фінансової та бюджетної звітності подаються також на електронних носіях згідно з вимогами автоматизованої системи Казначейської служби України.

Терміни (графіки) подання звітності:

- фінансова звітність до органів Казначейства подається в терміни, визначені у Порядку подання фінансової звітності № 419;
- бюджетна звітність подається до органів Казначейської служби в терміни, встановлені для фінансової звітності.

Терміни (графіки) подання місячної бюджетної звітності до органів Казначейства встановлюються ними у межах термінів, визначених статтею 59 Бюджетного кодексу України.

Головні розпорядники затверджують терміни подання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами, що належать до сфери їх управління, з таким розрахунком, щоб вони вкладались у терміни подання фінансової та бюджетної звітності до органів Казначейської служби з урахуванням термінів, встановлених нормативно-правовими актами.

Зведена звітність про виконання бюджету (квартальна і річна) надається Міністерствами, головними розпорядниками коштів державного бюджету:

- Казначейству України;
- Рахунковій палаті.
- Мінфіну України копії зведеної річної фінансової та бюджетної звітності, попередньо перевіреної та завізованої Казначейською службою України.

Зведена квартальна і річна фінансова та бюджетна звітність подається головними розпорядниками коштів місцевих бюджетів:

- до органу Казначейства;
- до відповідних фінансових органів копії зведеної річної фінансової та бюджетної звітності, попередньо перевіреної та завізованої в органах Казначейської служби.
-

9.2. Звітність розпорядників коштів, які фінансуються із державного та місцевих бюджетів

Розпорядники коштів, які фінансуються із Державного чи місцевого бюджетів, готують і подають відповідним органам місячну, квартальну і річну звітність. В залежності від джерела фінансування, звітність подається наступним користувачам(табл. 9.1).

Таблиця 9.1

Користувачі звітності розпорядників коштів		Користувачі звітності розпорядників коштів	
Розпорядники коштів, які фінансуються із державного бюджету		Розпорядники коштів, які фінансуються із місцевого бюджету	
Головний розпорядник коштів		Головний розпорядник коштів	
Органи Державної казначейської служби		Фінансове управління або фінансовий відділ	

Терміни та порядок подання фінансової звітності до органів Державної казначейської служби України встановлено Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 року № 419 «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності» (зі змінами) (табл. 9.2).

Таблиця 9.2

Терміни та порядок подання звітності розпорядниками коштів до органів Державної казначейської служби України

Строки та форми звітів	Місячна звітність	Квартальна звітність	Річна звітність
Строк надання звітності	Розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня		
	До 5 числа місяця, наступного за звітним	Не пізніше 15 числа місяця, наступного за звітним кварталом	Не пізніше 22 січня року, наступного за звітним
		Головні розпорядники	
		Не пізніше 30 числа місяця, наступного за звітним кварталом	Не пізніше 1 березня року, наступного за звітним
Форми звітності	Бюджетна:	Фінансова:	Фінансова:
	№4–3д.1 №7- д №7- д.1	Баланс (№1) (додаток1), Пояснювальна записка до квартального звіту (додаток 15), Звіти про розкриття елементів фінансової звітності (додаток 16-19)	Баланс (№1) (додаток 1), Звіт про результати фінансової діяльності (№9д) (додаток 2), Звіт про рух грошових коштів (додаток 3) Пояснювальна записка (додаток 15): Звіт про рух необоротних активів (№5) (додаток 16) Звіт про рух матеріалів і продуктів харчування (№ 6) (додаток 17) Звіт про недостачі та крадіжки грошових коштів і матеріальних цінностей (№ 15) (додаток 18)
		Бюджетна №2 д №4–1д №4–2д №4 –3д № 4-3.1д №4–4д №7 -д №7-д.1 Додаток 13 Пояснювальна записка (додаток 15), Додатки 24-36 щодо розкриття елементів бюджетної звітності	

Довідка про
дебіторську та
кредиторську
заборгованість за
операціями, які не
відображаються у
формі № 7д, № 7м
«Звіт про
заборгованість за
бюджетними
коштами» (додаток
19)
Пояснювальна
записка (додаток 15)
Бюджетна:
№2 д
№4-1д
№4-2д
№4 -3д
№4 -3д.1
№4-4д
№7 -д
№7-д.1
Пояснювальна
записка,
додатки 24-36 щодо
розкриття елементів
бюджетної звітності

Міністерства, головні розпорядники коштів державного бюджету зведену квартальну і річну фінансову та бюджетну звітність подають:

- Казначейству України;
- Рахунковій палаті.
- Мінфіну України - копії зведеної річної фінансової та бюджетної звітності, попередньо перевіреної та завізованої Казначейством України.

Головні розпорядники коштів місцевих бюджетів зведену квартальну і річну фінансову та бюджетну звітність подають

- до органу Казначейства.
- до відповідних фінансових органів копії зведеної річної фінансової та бюджетної звітності, попередньо перевіреної та завізованої в органах Казначейства, подаються

Головні розпорядники коштів подають квартальні звіти органам ДКСУ, фінансовим управлінням і відділам ***з 20 до 30 числа першого місяця за звітним кварталом.***

Головні розпорядники коштів, які фінансуються із Державного бюджету, подають річні звіти ДКСУ ***з 20 лютого до 1 березня року, наступного за звітним.*** Головні розпорядники коштів, які фінансуються із місцевих бюджетів подають річні звіти фінансовим управлінням і відділам ***до 10 лютого року, наступного за звітним.***

Терміни подання звітності розпорядниками нижчого ступенів встановлюються таким чином, щоб головні розпорядники коштів надали відповідну інформацію своєчасно.

9.3. Звітність одержувачів бюджетних коштів та фондів соціального страхування

Одержувачі бюджетних коштів складають і подають лише бюджетну звітність.

До складу місячної бюджетної звітності одержувачів бюджетних коштів входять наступні звіти :

- 1) Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (фінансові казначейські векселі)" (форма № 4-5д) (додаток 9);
- 2) "Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (позики міжнародних фінансових організацій)" (форма № 4-3д.1, № 4-3м.1) (додаток 10);
- 3) "Звіт про заборгованість за бюджетними коштами" (форма № 7д, № 7м) (додаток 11);
- 4) "Звіт про заборгованість за окремими програмами" (форма № 7д.1, № 7м.1) (додаток 12);

До складу квартальної та річної бюджетної звітності окрім наведених вище місячних форм входить Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень" (форма № 4-2д, № 4-2м) (додаток 6). Елементи бюджетної звітності додатково розкриваються у Довідці про стан фінансових казначейських векселів (додаток 3б).

Бюджетна звітність одержувачів бюджетних коштів надається:

- **місячна**
- органам Казначейської служби України – за формами (додатки 9-12);
- **квартальна та річна**
 - органам Держказначейства;
 - розпорядникам бюджетних коштів .

До складу звітності Пенсійного фонду України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України (далі — Фонди) входять **фінансова та бюджетна звітність**.

До складу фінансової звітності входить Баланс (форма та порядок заповнення встановлюються нормативно-правовими актами відповідних Фондів).

До складу бюджетної звітності входять форми:

- «Звіт про надходження та використання коштів загального фонду» (форма № 2д, № 2м) (додаток 4);

- «Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду» (форма № 4-Зд, № 4-Зм) (додаток 7);
- «Звіт про заборгованість за бюджетними коштами» (форма № 7д, № 7м) (додаток 11);
- «Звіт про виконання бюджету (кошторису) Фонду» (додаток 14).

Фонди надають **фінансову звітність**:

- Казначейській службі;
- Мінфіну України.

Фонди надають **бюджетну звітність**:

- **місячна** - Казначейству України за формою "Звіт про заборгованість за бюджетними коштами"
- **квартальна та річна** - Казначейській службі; Мінфіну України.

Крім того, Фондами щокварталу у терміни, встановлені Мінфіном України, надається **Звіт про виконання бюджету (кошторису) Фонду** (додаток 14):

- Верховній Раді України,
- Президенту України,
- Кабінету Міністрів України,
- Рахунковій палаті.

9.4. Звітність фінансових органів про виконання місцевих бюджетів

Звітність фінансових органів про виконання місцевих бюджетів поділяється на місячну, квартальну та річну.

До складу **місячної** звітності входять форми бюджетної звітності, серед яких форма № 1ммб «форма Сальдовий баланс рахунків» та форма № 2ммб «Звіт про виконання місцевих бюджетів».

До складу **квартальної** звітності входить фінансова та бюджетна звітність. **Фінансова** звітність представлена формами:

- № 1кмб «Звіт про фінансовий стан (баланс)»;
- № 1–1кмб «Сальдовий баланс рахунків» ;
- № 2кмб «Звіт про виконання місцевих бюджетів» ;
- № 3кмб «Звіт про рух грошових коштів».

До складу **бюджетної** звітності входять форми:

№ 7кмб «Звіт про бюджетну заборгованість»

«Звіт про надходження та використання коштів спеціального фонду місцевих бюджетів у частині власних надходжень бюджетних установ, що утримуються за рахунок коштів місцевих бюджетів»

«Звіт про надання та використання коштів місцевими бюджетами субвенцій, отриманих з державного бюджету» – складається в розрізі дотацій, субвенцій, передбачених у державному бюджеті місцевими бюджетами відповідно до Закону України «Про Державний бюджет».

Квартальні звіти підписують керівник, начальник бюджетного відділу і головний бухгалтер відповідного фінансового органу.

Фінансові управління областей, міст Києва і Севастополя, Мінфін АРК. Подають квартальні звіти ДКУ до кінця місяця, наступного за звітним

кварталом. Фінансові відділи в районах і містах подають звіти вищестоящим фінансовим органам **до 20 числа місяця, наступного за звітним кварталом**

Річна звітність фінансових органів про виконання місцевих бюджетів містить фінансову та бюджетну звітність.

До складу річної **фінансової** звітності входять форми;

№ 1 «Звіт про фінансовий стан (баланс);

№ 1–1 «Сальдовий баланс рахунків» ;

№ 2 «Звіт про виконання місцевих бюджетів»;

№ 3 «Звіт про рух грошових коштів»;

№ 7 «Звіт про бюджетну заборгованість»;

«Звіт про рух необоротних активів бюджетних установ, що утримуються за рахунок місцевих бюджетів»

«Звіт про нестачі та крадіжки грошових коштів і матеріальних цінностей в бюджетних установах»

Пояснювальна записка.

Фінансові органи складають довідки про зміни до показників загального фонду місцевих бюджетів у процесі їх уточнення, про рух необоротних активів, матеріалів і продуктів харчування бюджетних установ, що утримуються за рахунок місцевих бюджетів, інформацію про виконання захищених статей видатків місцевих бюджетів, інформацію про надходження до бюджету розвитку місцевих бюджетів» заповнюють форми № 7, 7мб, «Звіт про використання коштів з резервного фонду».

Річні звіти підписують керівник фінансового органу, начальник бюджетного відділу, головний бухгалтер.

Міністерство фінансів АРК, обласні і міські (міст Києва і Севастополя) фінансові управління подають річні звіти Державному казначейству України з **20 лютого по 1 березня року, наступного за звітним.**

Фінансові відділи в районах і містах подають річні звіти вищестоящим фінансовим органам **до 10 лютого** року, наступного за звітним.

9.5. Звітність органів ДКСУ про виконання Державного бюджету

Відповідно до статей 58-61 Бюджетного кодексу України, Державна казначейська служба України складає і подає звіти:

- Верховній Раді України,
- Кабінету Міністрів України,
- Рахунковій палаті,
- Міністерству фінансів України.

Звітність про виконання Державного бюджету України розподіляється на:

- оперативну;
- місячну;
- квартальну;
- річну.

Звітність про виконання Державного бюджету готують органи ДКСУ.

Форми та строки надання органами Державного казначейства фінансової звітності про виконання Державного бюджету показано у табл. 9.3.

Звіти підписують керівник і головний бухгалтер відповідного органу ДКСУ.

Зведені місячні звіти про виконання Державного бюджету управління Державної казначейської служби в Автономній республіці Крим, областях, містах подають центральному апарату ДКСУ засобами телекомунікаційного зв'язку в термін **до 12 числа місяця, наступного за звітним**.

Таблиця 9.3

Форми та строки надання органами Державного казначейства фінансової звітності про виконання Державного бюджету

Строки та форми звітів	Місячна звітність	Квартальна звітність	Річна звітність
Строки надання	Не пізніше 15 числа місяця, наступного за звітним (звіт за доходами та видатками); Не пізніше 25 числа місяця, наступного за звітним (зведені показники звітів про виконання бюджетів; інформацію про використання резервних коштів; виконання захищених статей видатків Державного бюджету України тощо); не пізніше 1 числа другого місяця, наступного за звітним (про бюджетну заборгованість)	Не пізніше 35 днів після закінчення звітнього кварталу	Кабінет міністрів України надає звіт Верховній Раді, Президенту України, Рахунковій палаті України не пізніше 1 квітня року, наступного за звітним роком
Форми звітності	<ul style="list-style-type: none"> ▪ №1мдб; ▪ Інформація про виконання захищених статей видатків Державного бюджету України; ▪ Звіт про використання коштів з резервного фонду Державного бюджету України. ▪ Зведені показники 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ №1 кдб «Звіт про фінансовий стан (Баланс)»; ▪ Звіт про фінансові результати виконання держбюджету ▪ Звіт про виконання Державного бюджету України ▪ звіт про стан державного боргу 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 1 кдб «Звіт про фінансовий стан (Баланс)»; ▪ Звіт про виконання Державного бюджету України ▪ Звіт про фінансові результати виконання держбюджету ▪ Звіт про рух грошових коштів ▪ Звіт про власний капітал ▪ звіт про стан державного

- звітів про виконання бюджетів,
- інформація про використання коштів державного фонду регіонального розвитку
 - інформація про здійснені операції з управління державним боргом
 - інформація про надані державні гарантії
 - Місячний звіт про фактичні надходження податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету
 - місячний звіт про податковий борг та про суми надміру сплачених грошових зобов'язань платників податків (у галузевому і територіальному розрізі та у розрізі джерел доходів і форм власності)
- і гарантованого державою боргу
- зведені показники звітів про виконання бюджетів
 - звіт про прострочену заборгованість суб'єктів господарювання перед державою за кредитами (позиками), залученими під державні гарантії
 - звіт про платежі з виконання державою гарантійних зобов'язань
 - інформація про здійснені операції з управління державним боргом
 - інформація про надані державні гарантії;
 - інформація про стан місцевих боргів та гарантованих відповідно АРК, територіальними громадами боргів і про надані місцеві гарантії;
 - пояснення щодо стану виконання показників Державного бюджету України та місцевих бюджетів за звітний період
- боргу і гарантованого державою боргу
- Інформація про стан державного боргу
 - Інформація про виконання захищених статей видатків Державного бюджету України
 - звіт про бюджетну заборгованість
 - Звіт про використання коштів з резервного фонду Державного бюджету України
 - звіт про використання коштів державного фонду регіонального розвитку
 - звіт про стан державного боргу і гарантованого державою боргу;
 - звіт про прострочену заборгованість суб'єктів господарювання перед державою за кредитами (позиками), залученими під державні гарантії
 - звіт про платежі з виконання державою гарантійних зобов'язань
 - зведені показники звітів про виконання бюджетів
 - інформація про виконання місцевих бюджетів, включаючи інформацію про стан місцевих боргів та гарантованих відповідно АРК, територіальними громадами боргів і про надані місцеві гарантії
 - інформація про надані державні гарантії
 - інформація про здійснені операції з управління державним боргом
 - інформацію про досягнення запланованої

- мети, завдань та результативних показників головними розпорядниками коштів державного бюджету в межах бюджетних програм
- інформація про виконання текстових статей закону про Державний бюджет України;
 - інформацію, визнану Кабінетом іншу Міністрів України необхідною для пояснення звіту

Термін подання: не пізніше *30 числа місяця, наступного за звітним кварталом* (для територіальних управлінь казначейства). В межах визначеного терміну територіальні управління казначейства самостійно встановлюють строки подання квартальних звітів відділенням ДКСУ таким чином, щоб забезпечити своєчасне їх подання до Державного казначейства України.

Термін подання: *1 березня року, наступного за звітним* (для головних управлінь казначейської служби).

9.6. Порядок і терміни затвердження річного звіту про виконання Державного бюджету

Звіт про виконання Державного бюджету складає центральний апарат ДКСУ (Міністерство фінансів). Звіт про виконання Державного бюджету подає КМУ Президенту України, Верховній Раді, Рахунковій палаті у вигляді письмового звіту. До звіту додаються пояснення за всіма відхиленнями від затвердженого Закону Бюджетним кодексом та іншими законодавчими актами. про Державний бюджет України по доходах і видатках. Оформлення звіту про виконання Державного бюджету здійснюється згідно з встановленими правилами. Рахункова палата протягом двох тижнів з дня офіційного подання Кабінетом Міністрів України річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України готує та подає Верховній Раді України висновки про використання коштів Державного бюджету України з оцінкою ефективності такого використання, а також пропозиції щодо усунення порушень, виявлених у звітному бюджетному періоді, та вдосконалення бюджетного процесу загалом.

Розгляд у Верховній Раді України річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України здійснюється за спеціальною процедурою, визначеною Регламентом Верховної Ради України.

На сесії з питання про виконання Державного бюджету України доповідає Міністр фінансів.

Протягом двох тижнів після цього постійні комісії розглядають звіт і готують висновки. Звіт про виконання Державного бюджету повинен бути розглянутий *не пізніше 1 травня*. На засіданні Верховної Ради заслуховуються висновки постійної комісії з питань бюджету та інших постійних комісій.

Після розгляду Верховна Рада затверджує звіт про виконання Державного бюджету. Постанова Верховної Ради про звіт про виконання Державного бюджету України публікується в засобах масової інформації.

Звіт про виконання республіканського бюджету Автономної республіки Крим і місцевих бюджетів складають відповідні фінансові органи. Постійні комісії Верховної Ради АРК і відповідних Рад народних депутатів розглядають звіти і готують висновки та подають їх на затвердження. Звіти затверджують Верховна Рада АРК і відповідні Ради народних депутатів. Рішення публікуються для загального ознайомлення. д

Звіт про виконання Зведеного бюджету України готує центральний апарат ДКСУ на підставі звітів про виконання всіх бюджетів, які діють у державі. Зведений бюджет надсилають до Верховної Ради. Загальні показники публікуються.

Контрольні питання

1. Вкажіть перелік нормативно-правових актів щодо регулювання порядку складання звітності про виконання бюджету.
2. Охарактеризуйте види бюджетної звітності.
3. Визначте призначення фінансової та бюджетної звітності.
4. Назвіть суб'єктів державного сектору.
5. Які вимоги висуваються до фінансової звітності?
6. Назвіть складові елементи фінансової звітності за періодичністю складання.
7. Визначте перелік користувачів бюджетної звітності.
8. Які елементи входять до складу місячної бюджетної звітності?
9. Які вимоги висуваються до складання бюджетної звітності?
10. Яким є порядок підготовки до подання бюджетної звітності?
11. Назвіть форми місячної звітності розпорядників коштів, які фінансуються із Державного бюджету. Зазначте терміни їх подання і зміст.
12. Назвіть складові квартальної бюджетної звітності розпорядників бюджетних коштів, термін подання та користувачів бюджетної звітності.
13. Яку інформацію містить Пояснювальна записка до бюджетної звітності?
14. Які форми складають суб'єкти державного сектору щодо розкриття елементів бюджетної звітності?

15. Яку бюджетну звітність складають одержувачі бюджетних коштів? Кому та в які терміни подається бюджетна звітність?
16. Визначте види бюджетної звітності фондів загальнодержавного соціального та пенсійного страхування, порядок надання їх користувачам.
17. Кому надає звіти про виконання Державного бюджету України Казначейство України?
18. Які форми містить місячний та квартальний звіти з виконання Державного бюджету України Головних управлінь Казначейства?
19. Назвіть способи подання бюджетної звітності з виконання бюджету Головних управлінь Казначейства України?
20. Назвіть склад та періодичність складання бюджетної звітності Казначейства України.
21. Які органи готують звітність про виконання місцевих бюджетів?
22. Назвіть квартальні і річні форми звітності про виконання місцевих бюджетів.
23. Хто і в які терміни затверджує звіт про виконання Державного бюджету України?
24. Охарактеризуйте порядок подання звітності про виконання бюджету вищим виконавчим органам.

ТЕМА 10. КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ БЮДЖЕТУ

10.1 Сутність та призначення бюджетного контролю.

10.2. Органи державного бюджетного контролю в Україні.

10.3. Методи бюджетного контролю. Класифікація ревізій.

10.4. Порядок проведення та оформлення результатів ревізій Державною аудиторською службою України.

10.1. Сутність та призначення бюджетного контролю

Бюджетний контроль — це сукупність заходів, які проводять державні органи, пов'язані з перевіркою законності, доцільності та ефективності утворення, розподілу і використання грошових фондів держави і місцевих органів самоврядування.

Основні завдання бюджетного контролю:

- 1) дотримання процедури складання, розгляду і затвердження бюджету, а також його виконання;
- 2) дотримання бюджетного і податкового законодавства;
- 3) контроль за правильністю формування дохідної частини бюджету;
- 4) перевірка ефективності і цільового використання бюджетних коштів і коштів позабюджетних фондів;

- 5) контроль за правильністю ведення бухгалтерського обліку і звітності;
- 6) виявлення резервів збільшення дохідної бази бюджету держави;
- 7) контроль за реалізацією механізму міжбюджетних відносин.

Система бюджетного контролю складається із наступних *елементів*:

- 1) суб'єкт контролю;
- 2) об'єкт контролю;
- 3) предмет контролю;
- 4) методи контролю;
- 5) процес контролю;
- 6) узагальнення та реалізація результатів контролю.

Перераховані елементи системи контролю складають в сукупності механізм бюджетного контролю.

Предметом бюджетного контролю виступають всі стадії бюджетного процесу.

Об'єкт бюджетного контролю — це грошові, розподільчі процеси при формуванні і використанні грошових фондів держави і місцевих органів самоврядування. Формально об'єктом бюджетного контролю є конкретні показники.

Залежно від *суб'єкта* (хто здійснює) бюджетний контроль поділяють на:

- 1) державний бюджетний контроль, який здійснюють органи державної влади;
- 2) відомчий контроль, який проводять *відповідні* управління міністерств і відомств;
- 3) внутрішньогосподарський контроль - здійснюється фінансовими службами підприємств, організацій і установ;
- 4) незалежний контроль, який проводять спеціалізовані аудиторські фірми і служби.

Бюджетний контроль залежно від часу проведення розподіляється на попередній, поточний і наступний.

Попередній бюджетний контроль здійснюється під час складання, розгляду і затвердження бюджетів різних рівнів, кошторисів доходів і видатків бюджетних установ, розрахунків для одержання бюджетних трансфертів, розробки і прийняття бюджетного і податкового законодавства. Він носить попереджувальний характер.

Поточний бюджетний контроль проводиться в ході виконання бюджету, кошторисів доходів і видатків протягом бюджетного року. Поточний бюджетний контроль здійснюється на основі первинних документів оперативного і *бюджетного* обліку і звітності.

Наступний бюджетний контроль проводиться після закінчення бюджетного року або певного звітного періоду. Під час даного контролю на основі звітних бухгалтерських документів виявляють причини відхилень даних від планових, повноту і своєчасність надходження передбачених бюджетом коштів, цільове використання коштів та ін. Наступний бюджетний контроль тісно пов'язаний із попереднім.

Контроль за використанням бюджетних асигнувань — одна із складових бюджетного контролю. Основне завдання такого контролю: досягти цільового, раціонального і ефективного використання бюджетних коштів.

Зазначений контроль здійснюють як органи державної влади та управління, так і спеціальні служби фінансового контролю.

10.2. Органи державного бюджетного контролю в Україні

Бюджетним кодексом встановлено повноваження державних інституцій з контролю за дотриманням бюджетного законодавства. До них віднесено Верховну Раду України, Рахункову палату, Міністерство фінансів України, Державну казначейську службу України та Державну фінансову інспекцію України.

Згідно з Бюджетним кодексом України (стаття 109) **Верховна Рада України** здійснює контроль на всіх стадіях бюджетного процесу, а Комітети Верховної Ради беруть участь у підготовці до розгляду проекту Закону України «Про Державний бюджет», готують та попередньо розглядають питання стосовно організації контролю за виконанням та звітом про виконання Державного бюджету України у частині, що стосується компетенції комітетів.

Статтею 109 Бюджетного кодексу визначено **повноваження Верховної Ради України** щодо контролю за дотриманням бюджетного законодавства, до якого віднесено:

- слухання звітів про виконання державного бюджету, у тому числі звітів розпорядників бюджетних коштів;
- контроль за використанням коштів резервного фонду України.

Комітети Верховної Ради України мають такі повноваження щодо дотримання бюджетного законодавства:

- контроль за відповідністю поданого кабінетом міністрів проекту закону про Державний бюджет України, основним напрямом бюджетної політики на наступний бюджетний період і підготовка відповідного висновку;
- контроль за відповідністю законопроектів, поданих на розгляд верховною радою України, бюджетному законодавству.

В Бюджетному кодексі у статтях 114–115 визначені повноваження Верховної Ради, Ради Міністрів Автономної Республіки Крим та відповідних рад, місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів влади щодо контролю за дотриманням бюджетного законодавства за вертикаллю влади.

До спеціальних служб державного контролю в Україні, які здійснюють бюджетний контроль, віднесені:

- Державна аудиторська служба;
- Рахункова палата;
- Державна казначейська служба;
- органи системи Мінфіну (фінансові управління і відділи, центральний апарат);
- Податкову адміністрацію.

До повноважень Державної аудиторської служби України статтею 113 Бюджетного кодексу віднесено здійснення контролю за:

- цільовим та ефективним використанням засобів державного бюджету і місцевих бюджетів;
- цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів, отриманих під гарантії Кабінету Міністрів України;
- порядком ведення бухгалтерського обліку і достовірністю звітності про використання Державного бюджету України і місцевих бюджетів, кошторисів.

Крім того, Державна фінансова інспекція України щомісячно надає Верховній Раді України та Міністерству фінансів України узагальнені результати звітів про здійснені перевірки.

Основні функції Державної аудиторської служби були розглянуті в темі 3. Завдання Державної аудиторської служби у сфері бюджетного контролю перетинається із *завданням Рахункової палати*, а саме в частині контролю за використанням коштів Державного бюджету. При цьому Рахункова палата веде контроль переважно на рівні центральних органів управління державою, а Державна фінансова інспекція — починаючи з бюджетних установ у селах аж до міністерств і відомств.

До повноважень Рахункової палати України статтею 110 Бюджетного кодексу України віднесено здійснення контролю за:

- використанням коштів Державного бюджету України у відповідності із законом про Державний бюджет;
- утворенням, обслуговуванням і погашенням державного боргу України;
- ефективністю використання і управління засобами Державного бюджету України;
- використанням бюджетних коштів в частині фінансування повноважень місцевих державних адміністрацій і делегованих місцевому самоврядуванню повноважень органів виконавчої влади по доходах і витратах.

Згідно з Бюджетним кодексом (стаття 111), *повноваження Міністерства фінансів України* полягають у контролі за дотримання бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу як відносно до державного бюджету, так і до місцевих бюджетів.

Фінансові управління і відділи здійснюють контроль за цільовим використанням коштів, виділених із місцевих бюджетів.

Повноваження Державної казначейської служби України щодо контролю за дотриманням бюджетного законодавства полягають у наступному:

- здійснює бухгалтерський облік всіх надходжень і витрат Державного бюджету України;
- встановлює єдині правила ведення бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання бюджетів, кошторисів, видає інструкції по цих питаннях і здійснює контроль за їх дотриманням;
- здійснює контроль за відповідністю платежів прийнятим зобов'язанням і бюджетним асигнуванням.

10.3. Методи бюджетного контролю. Класифікація ревізій.

Під формою бюджетного контролю розуміється організація й проведення контрольних дій відповідно до основних стадій бюджетного процесу.

Виділяють такі форми бюджетного контролю:

- **Попередній контроль**, який включає:
 - 1) контроль відповідності бюджетної політики національним інтересам;
 - 2) контроль ефективності показників бюджетних програм;
 - 3) аналіз виконання бюджету попередніх періодів та здійснення рекомендацій щодо виявлення бюджетних резервів;
 - 4) контроль за встановленими нормами соціального забезпечення;
- **Поточний контроль**, що здійснюється під час проведення операцій з фінансовими ресурсами та включає:
 - 1) контроль за своєчасністю надходжень коштів до бюджету та здійсненням платежів з бюджетних рахунків;
 - 2) операційний контроль ефективності та цілеспрямованості використання бюджетних ресурсів;
 - 3) контроль забезпечення достовірності ведення бухгалтерського обліку та звітності;
 - 4) виявлення відхилень в процесі виконання бюджету за доходами та видатками та усунення негативних тенденцій;
 - 5) запобігання зловживанням під час використання бюджетних коштів;
- **Подальший контроль (остаточний, ретроспективний)**, який здійснюється після завершення операцій з бюджетними коштами та передбачає:
 - 1) перевірку правильності та законності проведення операцій з бюджетними коштами;
 - 2) виявлення порушень та зловживань при використанні фінансових ресурсів держави;
 - 3) розроблення заходів щодо усунення виявлених недоліків і зловживань та запобігання їм у майбутніх періодах;
 - 4) оцінку досягнутих фінансових результатів в процесі виконання бюджету.

Крім того, бюджетний контроль може бути розподілено за організаційною приналежністю на *зовнішній та внутрішній*.

Зовнішній бюджетний контроль – це контроль, який здійснюється інституцією за результатами виконання Державного бюджету. Цей контроль є ретроспективним і згідно зі статтею 98 Конституції України та Бюджетним кодексом його проводить Рахункова палата України.

Внутрішній бюджетний контроль – це діяльність державних фінансових інспекцій, спрямованих на забезпечення органів виконавчої влади достовірною інформацією про використання бюджетних ресурсів, виявлення і запобігання відхилень, що перешкоджають законному та ефективному використанню коштів бюджетів.

Під *методом бюджетного контролю* розуміють спосіб практичного здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства та ефективним використанням бюджетних коштів.

До методів бюджетного контролю відносять:

- документальну і камеральну перевірки;
- обстеження;
- ревізію;
- експертизу;
- аудит (державний фінансовий аудит).

Перевірка – це обстеження та вивчення окремих сторін фінансово-господарської використання діяльності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, в процесі якого визначається законність фінансових ресурсів, виявляються порушення фінансової дисципліни. Наслідки перевірки оформлюються довідкою або доповідною запискою.

Документальна перевірка – це вивчення даних бухгалтерського обліку та звітності учасників бюджетного процесу щодо законності здійснення господарських операцій, повноти та правдивості відображення операцій з надходження та використання бюджетних коштів, нарахування та сплати податків (з доходів фізичних осіб, єдиного соціального внеску тощо) в реєстрах поточного обліку та звітності.

Попередня (камеральна) перевірка організацій з питань, зокрема, дотримання ними податкового законодавства, правильності обчислення, повноти і своєчасності сплати до бюджету податків та зборів здійснюється безпосередньо у податковій інспекції в присутності головного бухгалтера, який здає звіт.

Обстеження – це оперативне виявлення стану справ на підконтрольному об'єкті з метою виявлення позитивних та негативних сторін фінансово-господарської діяльності та визначення доцільності пророблення даної проблеми і необхідності проведення детальної перевірки.

Ревізія – найбільш розповсюджений метод бюджетного контролю. Це система контрольних дій, які направлені на всебічну перевірку фінансово-господарської діяльності установ, організацій, а також роботи фінансових органів щодо складання і виконання бюджету з метою встановлення законності проведених операцій, дотримання фінансової дисципліни, порядку і правил організації обліку, достовірності звітності.

Класифікація ревізій за різними ознаками надана в таблиці 10.1.

Експертиза – передбачає дослідження й оцінювання законодавчих та інших нормативно-правових актів, фінансових та економічних результатів діяльності, підготовку обґрунтованих рішень.

Аудит – незалежна експертиза фінансової діяльності суб'єкту господарювання.

Останнім часом державні фінансові інспекції проводять державний фінансовий аудит ефективності використання бюджетних коштів. В процесі його проведення здійснюється оцінювання економічності, ефективності та результативності діяльності органів виконавчої влади щодо впровадження

програм соціально-економічного розвитку відповідних регіонів та використання бюджетних коштів на передбачені цілі. Крім того, здійснюється перевірка цільового та ефективного використання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів, використання і своєчасного повернення кредитів (позик), одержаних під державні (місцеві) гарантії.

Таблиця 10.1

Класифікація ревізій	
Ознака	Види ревізій
1	2
Повнота об'єкта охоплення	<p>Повна ревізія - передбачає перевірку всіх сторін фінансово-господарської діяльності суб'єкта контролю</p> <p>Часткові ревізії – перевіряють тільки окремі види господарських операцій або окремі напрямки діяльності підприємства, установи, організації</p> <p>Тематичні ревізії – це перевірка однотипних установ, організацій по окремих спеціальних питаннях</p> <p>Комплексні ревізії дозволяють глибше вивчити широке коло питань, які характеризують усі ланки і сторони господарської діяльності підприємства, організації та установи</p>
Ступінь даних охоплення фінансово-господарських операцій	<p>Суцільна ревізія - перевірка усіх документів, які характеризують фінансово-господарську діяльність, починаючи від останньої ревізії</p> <p>Вибіркова ревізія - перевірка лише деяких документів або всіх документів, але за певний проміжок часу. Якщо у процесі вибіркової ревізії виявляються порушення фінансової дисципліни, то проводиться суцільна перевірка всіх документів, які стосуються фінансової діяльності суб'єктів, що перевіряються</p>
Залежно від організації ревізій	<p>Планові ревізії проводять у відповідності з планом контрольно-ревізійної роботи контролюючих органів</p> <p>Позапланові ревізії – це ревізії, які проводять за спеціальними завданнями вищестоящих організацій або за вимогою органів суду і прокуратури</p> <p>Додаткові ревізії - проводять тоді, коли при проведенні першої ревізії не повністю встановлені факти порушень фінансово-господарської діяльності</p> <p>Повторні ревізії - проводять після планової, щоб перевірити, як підприємство чи установа усуває недоліки, відмічені в акті ревізії</p>

1
Залежно від джерела даних, які є основою для проведення ревізії

2
Документальні ревізії – перевірка всіх господарських операцій за даними бухгалтерському обліку. Перш за все перевіряються:

- наявність і достовірність первинних документів;

- правильність оформлення і своєчасність їх обробки;

- законність видатків, відповідність їх планам, ефективність використання

Фактична ревізія - перевірка фактичної наявності грошових коштів і матеріальних цінностей, вивчення фактичного стану об'єкта, що перевіряється, відповідності даним бухгалтерського обліку. Це – інвентаризація, експертна оцінка обсягів і якості виконаних робіт, обстеження і т. ін.

10.4. Порядок проведення та оформлення результатів ревізій Державною аудиторською службою України.

Ревізії проводять безпосередньо в організаціях та установах не частіше 1 разу на рік.

Основними завданнями ревізій (перевірок) виконання бюджетів, стану роботи фінансових органів і органів Державної казначейської служби є:

- дотримання чинних нормативних актів щодо виконання бюджетів відповідних рівнів;

- ревізія поточного рахунка відповідного бюджету, позабюджетних і валютних коштів органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування;

- правильність витрачання коштів на утримання фінансових органів, органів Державного казначейства, апарату відповідних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Основними завданнями ревізій (перевірок) бюджетних установ є:

- додержання бюджетної дисципліни;
- перевірка правильності планування і використання бюджетних коштів;
- збереження грошових коштів і матеріальних цінностей;
- правильність ведення обліку і звітності;
- законність утворення та ефективність використання позабюджетних коштів.

Ревізії і перевірки проводяться на основі піврічних планів Державної аудиторської служби України, Держфінінспекцій в областях, у районах, містах і районах у містах.

Загалом ревізійний процес має чотири умовно самостійних *етапи*:

- підготовка до проведення ревізії;
- проведення ревізії;
- оформлення матеріалів ревізії;
- реалізація матеріалів ревізії.

Під час проведення ревізій установ і організацій, що фінансуються з бюджету, *слід перевіряти*:

- 1) правильність складання і виконання єдиного кошторису доходів і видатків;
- 2) законність і обґрунтованість передбачених у кошторисі видатків;
- 3) правильність списання на витрати грошових коштів і матеріальних цінностей за кожною зі статей кошторису, наявність належно оформлених бухгалтерських документів;
- 4) під час проведення ревізії проводиться вибіркова інвентаризація продуктів, устаткування, обладнання та інвентарю;
- 5) цільове використання коштів, одержаних із бюджету;
- 6) законність формування та правильність використання спеціальних коштів;
- 7) дебіторську і кредиторську заборгованість;
- 8) стан бухгалтерського обліку і звітності, їх достовірність.

За результатами документальної ревізії інспектором складається акт.

Розрізняють два види актів – *проміжні та загальні*.

Проміжні акти складають за результатами інвентаризації коштів, товарно-матеріальних цінностей, розрахунків із дебіторами й кредиторами, контрольного запуску сировини у виробництво, ревізії кас. Проміжні акти підписуються ревізорами та посадовими особами, які відповідають за ту ділянку, де здійснюється перевірка.

Загальний акт складають після закінчення ревізії. Акт підписується керівником ревізійної групи, керівником та головним бухгалтером підприємства, установи, організації, де була проведена ревізія. Факти, наведені у проміжних актах, знаходять своє відображення у загальному акті.

Загальний акт підписується особами, які брали участь у проведенні ревізії, а також керівником та головним бухгалтером об'єкта, що ревізується.

Акт ревізії складається у 3-х примірниках і надається:

- ревізуючому органу;
- установі, в якій проходила ревізія;
- вищестоящому органу (установі).

Після підписання акту ревізії інспектор у 15-денний термін готує **проект обов'язкових вимог щодо усунення виявлених порушень**. Матеріали кожної ревізії протягом 15 діб після її завершення розглядаються і приймаються від інспекторів керівниками державних фінансових інспекцій або їхніми заступниками, начальниками відділів цих інспекцій, начальниками інспекцій у

районах та містах або їхніми заступниками. За результатами ревізії готують наказ або інше рішення.

Якщо на підприємстві, установі чи організації, що ревізується, не забезпечується усунення виявлених порушень, керівник, який призначив ревізію, надсилає керівнику цього об'єкта пропозиції щодо повного відшкодування виявлених збитків і дає пропозиції, як запобігти фактам порушень або зловживань. Вимоги й пропозиції щодо усунення виявлених порушень керівниками перевірених підприємств, установ та організацій подаються до керівних органів із дотриманням посадової субординації.

Під час виявлення серйозних порушень фінансової дисципліни та інших зловживань матеріали ревізій передаються до слідчих органів і одночасно порушується питання про усунення із займаних посад винних у зловживаннях осіб.

Інспектор здійснює перевірку виконання вказівок безпосередньо на підприємстві. Матеріали ревізії контролюються до повного відшкодування виявлених збитків та перерахування до бюджету або до державних цільових фондів донарахованих платежів.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте систему державного контролю. Дайте загальну схему.
2. Що таке державний фінансовий контроль? Дайте загальну його схему.
3. Визначте роль і місце контролю за виконанням бюджету у бюджетному процесі.
4. Назвіть органи державного контролю за виконанням бюджету в Україні.
5. Назвіть органи, що здійснюють зовнішній та внутрішній фінансовий контроль.
6. Охарактеризуйте Державну казначейську службу як орган фінансового контролю.
7. Охарактеризуйте попередній контроль.
8. Наведіть схему контролю в органах Державного Казначейства.
9. Охарактеризуйте функції Рахункової палати як органу зовнішнього фінансового контролю.
10. Назвіть функції Державної фіскальної служби України як органу фінансового контролю.
11. Зазначте функції Державної аудиторської служби України.
12. Які фінансові санкції та адміністративні штрафи можуть накладатись органами фіскальної служби за порушення податкового законодавства?
13. Що таке державний аудит? Визначте його завдання та нормативно-правове регулювання.
14. Дайте визначення ревізії та перевірки. Сформулюйте основні завдання ревізій та перевірок.
15. Які ознаки лежать в основі класифікації ревізій?
16. Як плануються ревізії та перевірки?

17. Опишіть документальне оформлення результатів ревізії.
18. Визначте основні питання, які перевіряються в ході ревізії бюджетної установи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативна

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page12>
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/996-14>
5. Про бюджетну класифікацію : Наказ Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 р. № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1023.2794.24&nobreak=1>.
6. Про Державний бюджет України на поточний рік : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>
7. Про затвердження деяких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку в державному секторі / План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі : Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2015 р. № 1219 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-1>
8. Про затвердження Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі та змін до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 28.02.2017 р. № 307 зі змінами від 29.11.2017 р. № 976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0384-17>
9. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 № 215 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF>
10. Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.2010 № 1132 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1132-2010-п>
11. Про затвердження Змін до Порядку відкриття та закриття рахунків у

національній валюті в органах Державної казначейської служби України : Наказ Міністерства фінансів України від 05.02.2018 №110 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0229-18>

12. Про затвердження Змін до Порядку казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету : Наказ Міністерства фінансів України від 07.03.2018 №350 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0400-18>

13. Про затвердження Змін до Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів : Наказ Міністерства фінансів України від 08.02.2018 №126 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0256-18>

14. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV із змінами від 30.09.2015р. № [675-УШ](#) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

15. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV із змінами від від 02.11.2016 р. № 1666-УШ [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/852-15>

16. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

17. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

18. Про основні напрями бюджетної політики на відповідний рік : Постанова Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України або Офіційний вісник України.

19. Про Рахункову палату : Закон України від 02.07.2015 р. № 576-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/576-19>

20. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 р. № 310-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/310-2018-%D1%80>

21. Про схвалення Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.06.2018 р. № 437-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/437-2018-%D1%80>

22. Про утворення Державної аудиторської служби України : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 868 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/868-2015-%D0%BF>

23. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» : Наказ Міністерства

фінансів України від 28.12.2009 р. № 1541 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 24.12. 2010 р. № 1629) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11>

24. Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі : наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2015 р. № 1219 (із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства фінансів України від 23.12.2016 р. № 1135, від 13.06.2017 р. № 571) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://buhgalter.com.ua/zakonodavstvo/buhgalterskiy-oblik/poryadok-zastosuvannya-planu-rahunkiv-buhgalterskogo-obliku-v/>

25. Порядок подання фінансової звітності» із змінами і доповненнями : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF>

26. Порядок складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування : Наказ Міністерства фінансів України від 24.01.2012 р. № 44 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від [07.02.2017 р.№ 44](#)) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0196-12>

27. Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності про виконання державного та місцевих бюджетів в органах Державної казначейської служби України : Наказ Міністерства фінансів України від 21.10.2013 р. № 885 (із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства фінансів України від 03.11.2017 р. № 1253 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1915-13>

28. Типова кореспонденція субрахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з виконання бюджету : Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2015 р.№ 1219(із змінами і доповненнями від 06.07.2018 р. № 679 [Електронний ресурс]. – – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-16>

29. Типова кореспонденція субрахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з виконання місцевого бюджету : Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2015 р. № 1219 (із змінами і доповненнями від 06.07.2018 р. № 680 [Електронний ресурс]. – – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-16>

30. Щодо організації роботи органів Державної казначейської служби України зі складання звітності про виконання державного бюджету : Наказ Державної казначейської служби України від 12.02.2012 р. № 52 із змінами і доповненнями від 23.04.2018 р.№ 125 [Електронний ресурс]. – – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/215068>

31. Про організацію роботи зі складання Державною казначейською службою України бюджетної звітності про виконання Зведеного бюджету України, Державного бюджету України і місцевих бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя: Наказ Міністерства фінансів України від 30.01.2018 р.№ 41 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category?cat_id=23237&page=2

32. Про затвердження Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту місцевих бюджетів : Постанова Кабінету Міністрів України

від 12.05.2007р.№ 689 (із змінами і доповненнями від 14.12.2016 р. № 950). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-2007-%D0%BF>

33. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2006 р.№ 550 (із змінами і доповненнями від 14.12.2016 р. № 950). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-%D0%BF>

Основна

34. Бюджетний менеджмент : навчально-методичний посібник до самостійної та індивідуальної роботи студентів. – Харків : ХІБС УБС НБУ, 2013. – 76 с.

35. Бюджетний менеджмент: підруч. / за ред. В. Г. Дем'янишина, Г. Б. Погріщук. – Тернопіль : Крок, 2015. – 522 с.

36. Бюджетний менеджмент: навчальний посібник для студентів спеціальності 7.03050801, 8.03050801 «Фінанси і кредит» / І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, І.А. Бігдан / Харківський державний ун-т харчування та торгівлі. – Х.: Вид-во ХДУХТ, 2013. – 304 с.

37. Бюджетний менеджмент: тренінг-курс :навч. посіб. / Л.Д. Сафонова, А. Є. Буряченко, Є. О. Малік та ін. ; за заг. ред. Є. О. Малік ; передм. Т. І. Єфименко. – К. : ДННУ “Акад. фін. управ ління”, 2012. – 400 с.– (Серія “Бюджетна і податкова системи: методологія, організація, навчання”). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://afu.minfin.gov.ua/getfile.php?page_id=452&num=3.

38. Бюджетний менеджмент : підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін. [заг. ред. В. Федосова]. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.

39. Бюджетний менеджмент : практикум / В. Федоров, С. Кондратюк, Л. Сафонова та ін. [заг. ред. В.Федосова]. – К.: КНЕУ, 2005. – 420 с.

40. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. / В.Г. Дем'янин, Г.Б. Погріщук, Л.М. Клівіденко [та ін.] ; за ред. В.Г. Дем'янишина, Г.Б. Погріщук. – Тернопіль : Крок, 2015. – 521 с.

41. Пантелєєв В.П. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. / В. П. Пантелєєв. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 412 с.

Додаткова

42. Боярко, І. М. Місцеві бюджети у забезпеченні соціально-економічного розвитку міста : монографія / І. М. Боярко, О. В. Люта, Н. Г. Пігуль. – Суми : ПВКП «Корпункт», 2012. – 92 с.

43. Боярко І. М. Державні видатки в економіці країни : монографія / І. М. Боярко, Н. А. Дехтяр, О. В. Дейнека. – Суми : Сумське видавництво ПВКП «Корпункт», 2013. – 109 с.

44. Бюджетний моніторинг : аналіз виконання бюджету / Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID : Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ibser.org.ua/news/>

45. Бюджетна система України: проблемні питання: монографія/ [Л.А. Васютинська, М.О. Слатвинська, О.Ю. Дубовик та ін.]; за заг. ред.. В.Г. Баранової. – Одеса : ВОИ СОІУ «Атлант», 2013. – 252 с.

46. Гетманець О.О. Бюджетне законодавство України як об'єкт бюджетного контролю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/>

47. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / Чугунов І.Я., Павелко А.В., Канєва Т.В. та ін. / Кол. монографія/ за заг. ред. А.А. Мазаракі. – Київ : КНТЕУ, 2015. – 376 с.

48. Єфіменко Л.Л. Переваги та недоліки функціонування Рахункової палати України : міжнародний аспект / Л.Л. Єфіменко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. – 2017. – Вип. 30(1). – С. 97-99. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_30%281%29__27

49. Карамушка Л. Середньострокове планування видатків місцевих бюджетів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?](http://nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?)

50. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України : теорія, методологія, практика : [монографія] / Т. А. Коляда. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. – 396 с.

51. Кохан І.В. Бюджетний механізм як суспільно-економічна категорія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/>

52. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі соціально-економічного розвитку України: Монографія / Л.В. Лисяк. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.

53. Місцеві фінанси: навч. посіб. / Л.Т. Гораль та ін.; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2015. – 255 с.

54. Микитюк І. С. Бюджетне планування як елемент управління бюджетом [Електронний ресурс] / Микитюк І.С. // Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 22(1). – С. 230- 234. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2014.

55. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Бюджетний менеджмент» (для спеціалістів). – К. : ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2016, - 64 с.

56. Михайленко С.В. Бюджет як об'єкт управління / С.В. Михайленко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №2((116)). – С. 154-160

57. Набока Т.С. Управління видатками бюджету та напрями його вдосконалення в Україні: дис.канд. економ. наук за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Т.С. Набока. – Київ : Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2015. –345 с.

58. Основи прогнозування та планування бюджету: навчально- методичний посібник / укладач О. В. Зварич. – К. : НаУКМА, 2015. – 69 с.

59. Пономаренко Є.Б., Вакарюк Н.А. Реформування організації та реалізації бюджетного процесу : основні напрями, проблеми та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/59721/55587>.

60. Казначейська справа : навч. посіб. / Л.М. Попова, С.М. Попова, В.І. Успенко. - Режим доступу : http://libfree.com/148467492-finansikaznacheyska_sprava__porova_lm.html

61. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень : моногр. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина. – К. : Кондор-Видавництво, 2012. – 376 с.

62. Петричко М.М. Теоретичні засади функціонування бюджетів органів місцевого самоврядування / М.М. Петричко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Вип. 2. – С.1122-1125

63. Петричко М.М., Лінтур І.В. Теоретичні засади функціонування видатків державного бюджету в сучасних умовах / М.М. Петричко, І.В. Лінтур // «Молодий вчений». – 2015. – № 1 (16) . – 38-40.

64. Прокопець К. Шляхи удосконалення управління державним боргом України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2015>

65. Рибак С.О. Бюджетна стратегія в контексті структурних реформ / С.О. Рибак // Фінанси України. – 2010. – № 12. – С. 32-43.

66. Семенюк З.І. Підходи до стратегічного планування дохідної частини бюджету. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.chteiknteu.cv.ua/herald_en/content/download/archive/2013/v3/NV-2013-V3_48.pdf

67. Степова Т.Г. Реформування системи обліку в Україні / Т.Г. Степова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – Випуск 22. – С. 990-992. Режим доступу : global-national.in.ua/archive/22-2018/185.pdf

68. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С., Панасюк С. А. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / За заг. ред. Азарова М. Я. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 480 с.

69. Управління державним бюджетом України : підручник / колектив авторів [заг. ред. М.О.Азарова]. – К. : Зовнішня торгівля, 2010. – 816 с.

70. Управління державними доходами і видатками: навч. посіб. [Б.С. Малиняк, В.С. Толуб'як, В.П. Горин, В.В. Письменний]; за ред. Б.С. Малиняка. – Тернопіль : Астон, 2015. – 154 с.

71. Фінанси (державні, корпоративні, міжнародні) : підруч. для студентів ВНЗ / Онищенко В.О. та ін. / за ред. В.О. Онищенко; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Юрія Кодратюка. – Київ : Центр учбової літератури, 2016. – 599 с.

72. Шаповал С. Система бюджетного планування в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2016/05/10.pdf>.

73. Шевчук І.Л. Бюджетна система: навч. посіб. / І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, Т.О. Ставерська. – 2-е вид., перероб. і доп. – Харків : Іванченко І.С., 2015. – 284 с.

74.

75. Щербіна В.В. Макроекономічне планування та прогнозування доходів бюджету : системний підхід // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. –№ 58.- С. 59-68.

Сайти державних органів центральної влади

	Власник порталу	Режим доступу
1.	Верховна Рада України	http://rada.gov.ua
2.	Кабінет Міністрів України	http://www.kmu.gov.ua
3.	Міністерства фінансів України	http://minfin.gov.ua
4.	Державна казначейська служба України	http://www.treasury.gov.ua
5.	Державна митна служба України	http://www.customs.gov.ua
6.	Державна фіскальна служба України	http://sts.gov.ua
7.	Рахункова палата України	http://www.ac-rada.gov.ua
8.	Державна аудиторська служба України	http://www.dkrs.gov.ua
9.	Державна служба фінансового моніторингу	http://www.sdfm.gov.ua

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Шевчук Ірина Львівна
Бігдан Інна Анатоліївна**

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ:

**Опорний конспект лекцій
для здобувачів вищої освіти спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
ступеня «магістр»**

Відповідальний за випуск: зав. кафедри Крутова А.С.

В авторській редакції

План 2018 р., поз. № 108

Підп. до друку 11.09.2018 р. Один електронний оптичний диск (CD-ROM); супровідна документація. Об'єм даних 32 Мб. Тираж 10 прим.

Видавець і виготівник
Харківський державний університет харчування та торгівлі
вул. Клочківська, 333, м. Харків, 61051.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4417 від 10.10.2012 р.